

Київський університет імені Бориса Грінченка
Київський університет імені Бориса Грінченка

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

СОПОВА ДАНА ОЛЕГІВНА

УДК:378.147:378.4(4)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АКАДЕМІЧНА ЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УНІВЕРСИТЕТАХ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

011 Науки про освіту (Освітні, педагогічні науки)

Галузь знань 01 Освіта (Освіта/Педагогіка)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Д.О. Сопова

Науковий керівник: Гриневич Лілія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної та міжнародної діяльності Київського університету імені Бориса Грінченка

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Сопова Д.О. Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з педагогіки за спеціальністю 011 «Науки про освіту» (Освітні, педагогічні науки), галузь знань 01 Освіта/Педагогіка. – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2020.

Складовою якості вищої освіти, показником ефективності професійної підготовки фахівця є його відповідальне ставлення до навчання та результатів освітньої діяльності. У цьому контексті, академічна чесність є системоутворювальною характеристикою освітнього процесу у вищій школі та здійснює вплив на формування морально-етичних рис майбутніх фахівців: довіри, справедливості, відповідальності, порядності, сумлінності. Однак розповсюдженість нечесної поведінки серед студентської спільноти, безвідповідальне ставлення до результатів освітньої діяльності знижують якість навчання та призводять до недостатньої сформованості професійних компетентностей майбутніх фахівців. Вивчення європейських практик розвитку академічної чесності у студентів може стати зразком для України стосовно подолання проблем академічної нечесності, а саме списування, плагіату, рерайтингу, нечесного отримання оцінок тощо.

У дослідженні зазначено, що формування культури академічної чесності в освітньому середовищі стало ключовою тенденцією модернізації української вищої освіти. Проаналізовано нормативно-регламенаційне забезпечення розвитку академічної чесності як в Україні, так і у Європейському Союзі. А саме: Велика Хартія університетів (1988), Бухарестська Декларація з етичних

цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004); схвалення Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta Observatory «Керівництва для інституційних кодексів етики в галузі вищої освіти» (2012), «Основні визначення», «Етичні принципи», «Етична поведінка всіх учасників освітнього процесу» (2014-2015), «Європейський кодекс дослідницької доброчесності» (2010), Етичні кодекси провідних університетів країн Західної Європи, Центрально-Східноєвропейських країн, країн Балтії та країн Середземномор'я.

Об'єктом дослідження є академічна чесність у професійній підготовці майбутніх фахівців в університетах країн Європейського Союзу. Предмет дослідження – тенденції розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах країн Європейського Союзу. Мета дослідження – визначити тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в європейських університетах, імплементувати зарубіжний досвід в українську систему вищої освіти.

У дисертації розкрито сутність та зміст базових понять дослідження; проаналізовано стан розробленості проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу у педагогічній теорії і практиці; визначено тенденції та особливості розвитку академічної чесності в університетах Європи; охарактеризовано спільні та відмінні риси розвитку академічної чесності в країнах Європейського Союзу та України; розроблено рекомендації щодо застосування європейського досвіду в системі вищої освіти України.

Наукова новизна та теоретичне значення результатів дослідження полягає у тому, що вперше: охарактеризовано категорію «академічна чесність» як широке поняття, яке включає в себе академічну доброчесність, поєднання

академічних свобод і академічної відповідальності, внутрішню систему пов'язаних чеснот академічної спільноти, котра дає можливість особистості чітко дотримуватись певних норм етики в академічному середовищі; проведене системне вивчення феномену академічної чесності як складника якості освіти та системоутворювального елементу професійної підготовки фахівців; визначено універсальні та конкретні особливості розвитку цього феномену в країнах Європи; вивчено генезу розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів Європи; теоретично обґрунтовано тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів Європи (системне вдосконалення технологій, програмного забезпечення виявлення академічної нечесності в освітньому процесі, зокрема в освітніх результатах; поширення принципів академічної чесності на широкий академічний загал завдяки процесам інтернаціоналізації науки; створення регулятивних та координаційних органів у закладах вищої освіти; проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти упродовж життя; зростання значущості академічної чесності для особистості студента та академічної спільноти в цілому; суворе дотримання основних етичних принципів в науковому пошуку, зорієнтованість академічної чесності за межі освітнього процесу в університеті на професійне та особисте життя людини, посилення позитивного впливу академічної чесності на суспільну думку про академічну спільноту); виокремлено та охарактеризовано етапи розвитку академічної чесності (мотиваційний, організаційно-змістовий, коригувальний, управлінський); проведено аналіз спільних і відмінних рис академічної чесності в країнах Європейського Союзу та України; уточнено термінологічну систему дослідження; удосконалено теоретичні підходи до подальшого вивчення феномену академічної чесності в українському науково-педагогічному просторі

з урахуванням європейського досвіду; подальшого розвитку набули зміст, форми і методи фахової підготовки студентів на засадах академічної чесності.

У дисертації розглянуто ідею академічної чесності як ідеологію сучасної освіти. Зазначено, що проблема академічної чесності є важливим показником якості освіти та її стандартів, етики та відповідальності учасників освітнього процесу, успішності розвитку університету тощо. Науковий аналіз проблеми формування академічної чесності майбутніх фахівців в університетах Європи показав, що академічна спільнота завжди прагнула автономії, свободи наукового пошуку, створення дослідницьких осередків. У дослідженні наголошено, що академічна чесність є основою професійної підготовки майбутніх фахівців, її розвиток відбувається на особистісному, соціальному та професійному рівнях.

У дослідженні проаналізовано досвід формування академічної чесності в університетах Європи: Факультету менеджменту Університету Тампере (Фінляндська Республіка), Лейденського університету (Нідерланди), Гейдельберзького університету Рупрехта-Карла (Німеччина), Уппсальського університету (Швеція), Левенського католицького університету (Бельгія). Виокремлено основні інструменти формування академічної чесності у студентів європейських університетів: домінування морально-етичних норм в університетському академічному середовищі; впровадження у практичну дію університетів Кодексів честі, здатних регулювати поведінку всіх учасників освітнього процесу; творчий характер семінарських та практичних занять, що мінімізує прояви студентами академічної нечесності; застосування антиплагіатного програмового забезпечення під час перевірки студентських робіт; пропагування постулатів академічної чесності з перших курсів навчання у різних формах освітнього процесу.

Розроблено рекомендації щодо імплементації зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти за такими напрямками: законодавчим (створення і пропагування чітких та справедливих правил, норм академічної чесності в нормативно-правовому полі, які є зрозумілими та можуть бути послідовно втіленими, визначення напрямку векторів університетської політики академічної чесності), інституційним (переосмислення системи оцінювання, підготовка факультетів до розвитку академічної чесності), змістово-організаційним (обов'язкове вивчення дисципліни “Академічне письмо”, сприянні морально-етичного розвитку майбутніх фахівців під час здійснення освітньої діяльності та в позанавчальний час), регулювальним (практикування дій, прописаних у правилах та нормах університету; надання підтримки тим, хто дотримується норм та правил, створення загального реєстру академічних порушень). З метою визначення спільних та відмінних рис здійснено порівняння ознак розвитку академічної чесності в університетській освіті країн Європейського союзу та України.

Практичне значення роботи полягає у підготовці опитувальників і практикуму роботи з науковим текстом. Результати і висновки дослідження можуть бути використані у розробці дисциплін за вибором, підготовці посібників, методичних рекомендацій, робочих програм навчальних дисциплін «Наукова етика», «Професійна етика», «Педагогічна етика», у процесі викладання навчальних дисциплін з професійної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, проведенні бесід морально-етичного змісту.

Ключові слова: академічна чесність, кодекс честі, морально-етична поведінка, наукова етика, професійна освіта, фахова підготовка, університет.

Список публікацій здобувача:

1. Sopova D. Trends in the academic integrity development of future specialists

in European Universities. *Znanstvena misel* No. 43. (2020). P. 17 – 23.

2. Sopova D. Academic integrity as part of the quality of modern higher education. *Virtus*. 2019 № 31. P. 134 – 137.

3. Сопова, Д.О. Поняття академічної чесності: науковий дискурс. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 3 – 4. С. 26 – 31.

4. Сопова, Д.О. Історичний аналіз проблеми академічної чесності майбутніх фахівців в європейській практиці. *Інженерні та освітні технології*. 2017. Вип. 4, № 20. С. 98 – 103.

5. Сопова, Д.О. Теоретичний аспект формування іміджу та соціалізації майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. Вип.2 № 7. С. 120 – 123.

6. Сопова, Д.О. Феномен академічної чесності у контексті якості сучасної вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 28. С. 79 – 84.

7. Сопова, Д.О. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. 2018. Вип. 56 – 57 № 3 – 4. С. 52 – 56.

8. Сопова, Д.О., Бровко, К.А., Дурдас, А.П. Е-середовище як складова корпоративної культури в університетах Французької Республіки. *Молодь і ринок*. 2018. Вип. 157 № 2. С. 133 – 137.

9. Сопова, Д. О. Концептуальні основи формування академічної чесності під час навчання майбутніх педагогів. *The Modern Higher Education Review*. 2018. Вип. 3. С. 120 – 126.

10. Сопова, Д. О. Етичний кодекс як гарант академічної чесності в університетах Європейського Союзу. *Збірник наукових праць “Наукові горизонти”*. 2017. Вип. III. С. 219 – 221.

11. Сопова, Д. О. Порушення принципів академічної чесності як проблема вищої освіти в Україні та країнах Європейського союзу. *Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст*. 2017. С. 159 – 162.

12. Сопова, Д. О. Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців на сучасному етапі становлення вищої освіти. *Модернізація змісту професійної освіти – умова підготовки компетентного фахівця нової формації: збірник матеріалів конференції*. 2017. С. 80 – 84.

13. Сопова, Д. О. Академічна чесність у розвитку лідерського потенціалу університетської спільноти. *Матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної науки»*. 2017. Част. I. С. 66 – 68.

14. Сопова, Д. О. Філософський аспект академічної чесності як проблеми інноваційного суспільства. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Українське суспільство: контури інновацій»*. 2017. С. 308 – 310.

15. Сопова, Д. О. Академічна чесність у формуванні професійно-етичної компетентності майбутніх педагогів. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми вищої професійної освіти»*. 2017. С. 117 – 118.

16. Сопова, Д. О. Академічна чесність як ознака якості університетської освіти. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації»*. 2017. С. 96 – 97.

17. Сопова, Д. О. Прояви академічної нечесності як проблема розвитку сучасної освіти. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наукова Україна: проблеми сучасності та перспективи майбутнього»*. 2017. С. 31 – 35.

18. Сопова, Д. О. Особливості розвитку академічної чесності майбутніх

фахівців в університетах Європи. *Матеріали Міжнародного літнього наукового симпозиуму "Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика"*. 2018. С. 51 – 53.

19. Сопова, Д. О. Значення академічної чесності для формування цілісної особистості учнів загальноосвітніх шкіл. *Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції "Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології"*. 2018. С. 202 – 206.

20. Сопова, Д. О. Особливості розвитку академічної чесності студентів в університетах Європи. *Велет українського слова (до 200-ліття Пантелеймона Куліша): збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 18 жовтня 2019 р., м. Київ/ за заг. Ред. Дічек Н. П. – Київ: Педагогічна думка. 2019. С. 123 – 125.*

ANNOTATION

Sopova D.O. Academic integrity as part of future specialists professional training in the universities of the European Union. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Pedagogy in the specialty 011 "Education Science" (Educational, pedagogical sciences), field of knowledge 01 Education / Pedagogy. – Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 2020.

A component of the quality of higher education, an indicator of the effectiveness of professional training is its responsible attitude to learning and educational outcomes. In this context, academic integrity is a system-forming characteristic of the educational process in higher education and influences the formation of moral and ethical qualities of future professionals: trust, justice,

responsibility, decency, integrity. However, the prevalence of dishonest behavior among the student community, irresponsible attitude to the results of educational activities reduce the quality of education and lead to insufficient formation of professional competencies of future professionals. The study of European practices for the development of academic integrity among students can become a model for Ukraine in overcoming the problems of academic dishonesty, namely writing off, plagiarism, rewriting, dishonest grades, and so on.

The study notes that the formation of a culture of academic integrity in the educational environment has become a key trend in the modernization of Ukrainian higher education. Regulatory and regulatory support for the development of academic integrity in both Ukraine and the European Union is analyzed. Namely: Magna Charta Universitatum (1988), the Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the European Region (2004); approval by the International Association of Universities and the Magna Charta Observatory "Guidelines for Institutional Codes of Ethics in Higher Education" (2012), "Basic Definitions", "Ethical Principles", "Ethical Behavior of All Participants in the Educational Process" (2014-2015), "European Code of research integrity" (2010), Codes of Ethics of leading universities in Western Europe, Central and Eastern Europe, the Baltic countries and the Mediterranean countries.

The object of the dissertation research is academic integrity in the training of future specialists of the European Union universities. Subject of research: tendencies of development of academic integrity as a component of future specialists professional training of universities in the European Union countries. The purpose of the study: to identify trends in the development of academic integrity of future specialists in European universities, to implement foreign experience in the Ukrainian system of higher education.

The dissertation reveals the essence and content of basic research concepts; the state of elaboration of the problem of academic integrity as a component of professional training of future specialists in the universities of the European Union in pedagogical theory and practice is analyzed; identified trends and features of the development of academic integrity in European universities; the common and distinctive features of the development of academic integrity in the countries of the European Union and Ukraine are characterized; recommendations for the application of European experience in the higher education system of Ukraine have been developed.

The scientific novelty and theoretical significance of the research results is that for the first time: the concept of "academic integrity" is characterized as a category that includes academic honesty, a combination of academic freedoms and academic responsibility, adherence to ethical principles of the academic community, ethics in the academic environment; a systematic study of the phenomenon of academic integrity as a component of the quality of education and a system-forming element of professional training; identified universal and specific features of the development of this phenomenon in European countries; the genesis of the development of academic integrity of future specialists of European universities has been studied. The tendencies of development of academic integrity of future specialists of European universities (strengthening of positive influence of academic integrity on public opinion of academic community; systematic improvement of technologies, software of detection of academic dishonesty in educational process, in particular in educational results; dissemination of principles of academic integrity to wide academic internationalization of science, institutionalization at the national level of academic integrity through the creation of appropriate norms of organization, penetration of ideas of academic integrity at all levels of education throughout life,

increasing importance of academic integrity for the student and the academic community as a whole, strict adherence to basic ethical principles honesty outside the educational process at the university for professional and personal life); the stages of development of academic integrity (motivational, organizational-semantic, corrective, managerial) are singled out and characterized; the analysis of common and distinctive features of academic integrity in the countries of the European Union and Ukraine is carried out; the terminology of the research has been clarified; improved theoretical approaches to further study of the phenomenon of academic integrity in the Ukrainian scientific and pedagogical space, taking into account the European experience; further developed the content, forms and methods of professional training of students on the basis of academic integrity.

The dissertation considers the idea of academic integrity as an ideology of modern education. It is noted that the problem of academic integrity is an important indicator of the quality of education and its standards, ethics and responsibility of participants in the educational process, the success of university development and more. Scientific analysis of the problem of forming the academic integrity of future professionals in European universities has shown that the academic community has always sought autonomy, freedom of scientific research, the creation of research centers. The study emphasizes that academic integrity is the basis of professional training of future professionals, its development takes place at the personal, social and professional levels.

The study analyzes the experience of academic integrity in European universities: the Faculty of Management, University of Tampere (Republic of Finland), Leiden University (Netherlands), Ruprecht-Karl University of Heidelberg (Germany), Uppsala University (Sweden), Catholic University of Leuven. The main tools for the formation of academic integrity in students of European universities are

highlighted: the dominance of moral and ethical norms in the university academic environment; implementation of codes of honor in the practice of universities, capable of regulating the behavior of all participants in the educational process; creative nature of seminars and practical classes, which minimizes the manifestations of students' academic dishonesty; use of anti-plagiarism software during the examination of student works; promoting the postulates of academic integrity from the first year of study in various forms of the educational process.

Recommendations for the implementation of foreign experience in the Ukrainian higher education system in the following areas: legislative (creation and promotion of clear and fair rules, norms of academic integrity in the legal field, which are clear and can be consistently implemented, determining the direction of vectors of university policy of academic integrity), institutional (rethinking the evaluation system, preparing faculties for the development of academic integrity), content and organizational (mandatory study of the discipline "Academic Writing", promoting the moral and ethical development of future professionals during educational activities and extracurricular activities), regulatory (practicing actions prescribed in the rules and regulations of the university; providing support to those who adhere to the rules and regulations, creating a general register of academic violations). In order to determine the common and distinctive features, a comparison of the signs of the development of academic integrity in university education in the European Union and Ukraine was made.

The practical significance of the work lies in the preparation of questionnaires and workshops on working with a scientific text. The results and conclusions of the study can be used in the development of elective courses, preparation of manuals, guidelines, work programs of such disciplines as «Scientific Ethics», «Professional Ethics», «Pedagogical Ethics», in the teaching of disciplines in professional

pedagogy, history of pedagogy, comparative pedagogy, conducting conversations of moral and ethical content.

Key words: academic integrity, code of honor, moral and ethical behavior, scientific ethics, professional education, professional training, university.

List of publications of the applicant:

1. Sopova D. Trends in the academic integrity development of future specialists in European Universities. *Znanstvena misel* No. 43. (2020). P. 17 – 23. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/32482/2/D_Sopova_TAIFFSEU_ZMJ_UK.pdf

2. Sopova D. Academic integrity as part of the quality of modern higher education. *Virtus*. 2019 № 31. P. 134 – 137. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27796/1/D_Sopova_VIRTUS_31_UK.pdf

3. Sopova, D.O. Ponyattya akademichnoyi chesnosti: naukovyy diskurs. *Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka*. 2017. Vyp. 3 – 4. S. 26 – 31. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/22546/1/D_Sopova_PACND_CPETP_UK.pdf

4. Sopova, D.O. Istorychnyy analiz problemy akademichnoyi chesnosti maybutnikh fakhivtsiv v yevropeyskiy praktytsi. *Inzhenerni ta osvitni tekhnolohiyi*. 2017. Vyp. 4, № 20. S. 98 – 103. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21154/1/D_Sopova_IOT_IAPACMFEP_UK.pdf

5. Sopova, D.O. Teoretychnyy aspekt formuvannya imidzhu ta sotsializatsiyi maybutnikh pedahohiv doshkil'nykh navchalnykh zakladiv. *Visnyk Kyyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*. 2017. Vyp.2 № 7. S. 120 –123. URL:http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/21125/1/D_Sopova_VKNUTS_PSYCHOLOGY_2%287%29_UK.pdf

6. Sopova, D.O. Fenomen akademichnoyi chesnosti u konteksti yakosti suchasnoyi vyshchoyi osvity. *Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka*. 2017. Vyp. 28. S. 79–

84. URL:http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/23124/1/D_Sopova_POTPPP_FACKY_SVO_UK.pdf

7. Sopova, D.O. Akademichna dobrochesnist u systemi profesiynoyi pidhotovky maybutnoho pedahoha. *Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka (seriya: pedahohichni nauky)*. 2018. Vyp. 56–57 № 3–4. S. 52-56. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/26113/1/D_Sopova_ADSPMP_NPOTP_UK.pdf

8. Brovko, K.A., Durdas, A.P., Sopova, D.O. E-seredovyshe yak skladova korporatyvnoyi kultury v universytetakh Frantsuzkoyi Respubliki. *Molod i rynek*. 2018. Vyp. 157 № 2. S. 133 – 137. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24114/1/K_Brovko_A_Durdas_D_Sopova_MR2_ESSKKUFR.pdf

9. Sopova, D.O. Kontseptualni osnovy formuvannya akademichnoyi chesnosti pid chas navchannya maybutnikh pedahohiv. *The Modern Higher Education Review*. 2018. Vyp. 3. S. 120–126. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27795/1/D_Sopova_MHER_3_UK.pdf

10. Sopova, D.O. Etychnyy kodeks yak harant akademichnoyi chesnosti v universytetakh Yevropeyskoho Soyuzu. *Zbirnyk naukovykh prats “Naukovi horyzonty”*. 2017. Vyp. III. S. 219 – 221.

11. Sopova, D.O. Porushennya pryntsyviv akademichnoyi chesnosti yak problema vyshchoyi osvity v Ukrayini ta krayinakh Yevropeyskoho soyuzu. *Transformatsiyi v ukrajynskiy osviti i naukovykh doslidzhennyakh: svitovyy kontekst*. 2017. S. 159 – 162.

12. Sopova, D.O. Akademichna chesnist yak skladova profesiynoyi pidhotovky maybutnikh fakhivtsiv na suchasnomu etapi stanovlennya vyshchoyi osvity. *Modernizatsiya zmistu profesiynoyi osvity – umova pidhotovky kompetentnoho fakhivtsya novoyi formatsiyi: zbirnyk materialiv konferentsiyi*. 2017. S. 80 – 84.

13. Sopova, D.O. Akademichna chesnist u rozvytku liderskoho potentsialu universytetskoyi spilnoty. *Materialy III-yi Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Aktualni pytannya suchasnoyi nauky»*. 2017. Chast. I. S. 66 – 68.

14. Sopova, D.O. Filosofskyy aspekt akademichnoyi chesnosti yak problemy innovatsiynoho suspilstva. *Materialy vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Ukrayinske suspilstvo: kontury innovatsiy»*. 2017. S. 308 – 310.

15. Sopova, D.O. Akademichna chesnist u formuvanni profesiyno-etychnoyi kompetentnosti maybutnikh pedahohiv. *Materialy V Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Aktualni problemy vyshchoyi profesiynoyi osvity»*. 2017. S. 117 – 118.

16. Sopova, D.O. Akademichna chesnist yak oznaka yakosti universytetskoyi osvity. *Materialy III Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Rozvytok suchasnoyi osvity: teoriya, praktyka, innovatsiyi»*. 2017. S. 96 – 97.

17. Sopova, D.O. Proyavy akademichnoyi nechesnosti yak problema rozvytku suchasnoyi osvity. *Materialy IV Vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi «Naukova Ukrayina: problemy suchasnosti ta perspektyvy maybutnoho»*. 2017. S.31.

18. Sopova, D.O. Osoblyvosti rozvytku akademichnoyi chesnosti maybutnikh fakhivtsiv v universytetakh Yevropy. *Materialy Mizhnarodnoho litnoho naukovo-hympoziumu "Innovatyka v suchasniy osviti ta nauki: teoriya, metodolohiya, praktyka"*. 2018. S. 51 – 53. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24113/1/D_Sopova_ISONTMP_UK.pdf

19. Sopova, D.O. Znachennya akademichnoyi chesnosti dlya formuvannya tsilisnoyi osobystosti uchniv zahalnoosvitnikh shkil. *Zbirnyk tez Vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi "Dyferentsiatsiya u shkilniy osviti: istorychnyy dosvid i suchasni tekhnolohiyi"*. 2018. S. 202 –206. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24115/1/D_Sopova_ZACFTOUZS_UK.pdf

20. Sopova, D.O. Osoblyvosti rozvytku akademichnoyi chesnosti studentiv v universytetakh Yevropy. *Velet ukrayinskoho slova (do 200-littyi Panteleymona Kulisha): zbirnyk materialiv Vseukrayinskoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, 18 zhovtnya 2019 r., m. Kyiv/ za zah. red. Dichuk N. P. – Kyiv: Pedagogichna dumka. 2019. S. 123 – 125. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/29221/1/D_Sopova_ORACSUE_UK.pdf*

ЗМІСТ

ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	
1.1. Характеристика базових понять дослідження.....	30
1.2. Розвиток ідеї академічної чесності в університетській освіті.....	49
1.3. Феномен академічної чесності як основа професійної підготовки майбутніх фахівців.....	63

Висновки до першого розділу	79
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ.....	82
2.1. Нормативне забезпечення впровадження ідеї академічної чесності в Європейському Союзі	82
2.2. Особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в європейських університетах	95
2.3. Тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в університетах Європи	113
Висновки до другого розділу.....	128
РОЗДІЛ 3. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ УНІВЕРСИТЕТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	130
3.1. Спільне та відмінне у розвитку академічної чесності студентів в країнах Європейського Союзу та України.....	130
3.2. Рекомендації щодо застосування європейського досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в систему вищої освіти України.....	144
Висновки до третього розділу.....	166
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	169
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	173
ДОДАТКИ	198

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Складовою якості вищої освіти, показником ефективності професійної підготовки фахівця є його відповідальне ставлення до навчання та результатів освітньої діяльності. У цьому контексті академічна чесність є системоутворювальною характеристикою, яка здійснює вплив на формування морально-етичних якостей майбутніх фахівців: довіри, справедливості, відповідальності, порядності, сумлінності. Однак розповсюдженість нечесної поведінки серед студентської спільноти, безвідповідальне ставлення до результатів освітньої діяльності пояснюють

зниження якості навчання та приводять до недостатньої сформованості професійних компетентностей майбутніх фахівців. В цьому контексті європейська практика розвитку академічної чесності у студентів може стати зразком для України стосовно подолання проблем академічної нечесності, а саме списування, плагіату, рерайтингу, нечесного отримання оцінок тощо.

Ключовою тенденцією модернізації української вищої освіти стало зосередження уваги на необхідності формування культури академічної чесності в освітньому середовищі. Вивчення досвіду Європейського Союзу (ЄС) з розвитку академічної чесності майбутніх фахівців дозволило зробити припущення, що порушення етичних принципів в академічному середовищі мало чим відрізняється від тотожного явища в Україні, а випадки нехтування етичними принципами набувають широкого розголосу у засобах масової інформації та освітянських спільнотах.

Регламентативні аспекти щодо дотримання академічної чесності зазначені у законах України «Про вищу освіту» (2014 р.) [65], «Про авторське право і суміжні права» (2015) [66], «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016) [67], «Про освіту» (2017р.) [51], Рекомендаційному листі МОН України від 24.10.2017 № 1/9-565 «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти»[117], Указі президента України “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року” (2013) [150] , Постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)»[108], «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів»[109], «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії»[110], Етичному кодексі ученого України (2009) [62]; вимогах до дотримання норм академічної доброчесності, які визначені у

документі Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти «Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності» (2019)[118], матеріалах упорядників Є.Ніколаєва та В.Бахрушина «Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності» [97] та «Розширений глосарій термінів та понять з академічної доброчесності» [119].

Основні положення щодо напрямків формування академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в європейському освітньому просторі закладено в таких документах: Велика Хартія університетів (1988) [43], Бухарестська Декларація з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004) [40]; «Керівництво для інституційних кодексів етики в галузі вищої освіти» (2012) (схвалено Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta Observatory); «Основні визначення», «Етичні принципи», «Етична поведінка всіх учасників освітнього процесу» (2014-2015); «Кодекс етики для науковців» (2010)[185]; Етичні кодекси провідних університетів країн Західної Європи, Центрально-Східноєвропейських країн, країн Балтії та країн Середземномор'я.

Проблема формування академічної чесності як складова професійної підготовки майбутніх фахівців останнім часом знаходить своє вивчення у вітчизняному науково-педагогічному просторі. Філософські аспекти проблеми висвітлено у працях В. Андрущенка [7; 8; 9], Г. Васяновича[41], В. Огнев'юка [99], педагогічне осмислення феномену формування професійної етики здійснили С.Гончаренко[50], Л.Хоружа [156; 157], Г.Хоружий [158], діяльність університетів в європейському освітньому просторі (Л.Луцьянова) [89].

У процесі аналізу проблеми формування академічної чесності як

складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах можна виокремити український блок наукових праць, до якого належать здобутки таких дослідників: Р.Беланової [24], М.Бахтіна [21], Д.Загірняка[64], О.Меньшова [94], Л.Півнева [104], Л.Рижак [115; 116], В.Ромакіна [112; 113], А.М.Сингаївської [125], О.Траверсе [148], О.Цокур [160], Т.Ярошенко [164]. У різні часи українські вчені досліджували загальнотеоретичні аспекти формування академічної чесності в європейській освіті: Н.Гапон (крос-культурний аналіз ставлення студентів до виявів академічної нечесності)[45;46], О.Гужва (формування академічної грамотності та етики студентів)[52]; Ю.Калиновський (академічна чесність як чинник правового виховання студентської молоді)[80]; Т.Добко, Т.Фініков, В.Банись, В.Турчиновський (формування академічної чесності як фундамент розвитку університету)[151]; А.Артюхов, Б.Буяк, О.Меньшов (нормативно-правові аспекти боротьби із плагіатом)[16]; І.Олексів, А.Мельниченко (кодекс честі університету як інструмент дотримання академічної чесності освітянської спільноти) [93]; І.Дегтярєва (вплив академічної чесності на інституційну практику університетської освіти)[59]. Т.Є.Кристочук визначила критерії класифікації країн ЄС за подібністю розвитку педагогічної освіти: галузевою специфікою, освітніми реформами (корекційними, модернізаторськими, структурними, системними), територіальною ознакою[86]. Відповідно до цих критерій було виокремлено Центрально-Східноєвропейські країни, країни Західної Європи, країни Середземномор'я та Балтії.

Питання формування академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців знайшло відображення у працях таких закордонних учених: П. Аллейн (P.Alleyne), М. Худайб (M.Hudaib), Р.Пайк (R.Pike) [166], П. Альтбах (P. Altbach) [167; 168], Л.Енжелл (L.Angell)[170],

Е.Ендерман (E. Anderman), Дж. Беллентайн (J. Ballantine), П.Леррес (P.Larres)[172], Дж. Баум (J.Baum)[173], Д.Браун (D. Brown)[175], Б.Брюстер (B. Bruster)[176], Е. Бізлі (E. Beasley)[179], Е. Бенсаймон (E. Bensimon)[180], Д.Каллахен (D. Callahan), М. Кларіана (M. Clariana)[189], С. Девіс (S.Davis)[191; 192], Е.Денісова-Шмідт (E.Denisova-Schmidt)[194], Д.Мак-Кейб (D.Мак-Кейб)[229], Р. Шелдон (R. Sheldon)[257], Д. Томас (D. Thomas)[264], С.Вольф (S.Wolf)[267], А.Худзіцка-Чупала (A. Chudzicka-Czupała)[187; 188]. Особлива увага приділена таким питанням, як: боротьба з плагіаризмом (В.фон Струнсе (V.fon Strunse), Д.Белл (D.Bell); етика вищої освіти, яка зазнає змін (Г.Адамс (G.Adams)).

Незважаючи на те, що останнім часом проблема формування академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців на рівні публікацій набула актуальності, на рівні дисертаційних досліджень означена проблема розглянута фрагментарно, що й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження: **«Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до проекту науково-дослідної роботи кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка з теми «Зміст та технології забезпечення якості неперервної педагогічної освіти в умовах євроінтеграції» (2015-2020) (державний реєстраційний номер 0116U003295).

Тема дисертації затверджена вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 11 від 24.11.2016 року) та узгоджена міжвідомчою радою з координації тем наукових досліджень з педагогіки та психології в НАПН України (протокол № 1 від 31 січня 2017 року).

Об'єкт дослідження — академічна чесність у професійній підготовці майбутніх фахівців в університетах країн Європейського Союзу.

Предмет дослідження — тенденції розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах країн Європейського Союзу.

Мета дослідження - визначити тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в європейських університетах, імплементувати зарубіжний досвід в українську систему вищої освіти.

Для досягнення вищезазначеної мети були поставлені **завдання дослідження**:

1. Розкрити сутність та зміст базових понять дослідження.
2. Проаналізувати стан розробленості проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу у педагогічній теорії і практиці.
3. Визначити тенденції та особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європи.
4. Охарактеризувати спільні та відмінні риси розвитку академічної чесності в країнах Європейського Союзу та України.
5. Розробити рекомендації щодо застосування європейського досвіду в системі вищої освіти України.

Методологічну основу дослідження становлять загально-теоретичні та методологічні положення філософського, педагогічного, психологічного, соціального рівнів, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, структурованої, систематизованої інформації про зміст, форми, методи й засоби формування академічної чесності. На філософському рівні визначено загальні принципи взаємодії зовнішнього та внутрішнього, об'єктивного та

суб'єктивного, теорії та практики. Загальнонауковий та теоретичний методологічні рівні дослідження забезпечили використання й інтеграцію різних теоретичних концепцій до вивчення проблеми: системного розвитку особистості, який передбачає, що процес формування академічної чесності є цілісним системним утворенням, що складається з таких функціональних структурних елементів, як зміст, форми, методи й засоби формування академічної чесності; компетентнісного (аналіз процесу формування академічної чесності студентів у контексті вимог до їхніх набутих професійних знань, умінь і навичок), особистісно-зорієнтованого, діяльнісного, аксіологічного (виокремлення таких понять, як «академічна добропорядність», «академічна чесність», «академічна свобода», «академічна культура», їхнього значення для європейських студентів).

Теоретичну основу дослідження становлять наукові положення та висновки: концепції неперервної освіти (Е.Крессон, І.Цимбалюк, В.Олійник), філософії сучасної освіти (В.Огневюк, В.Кремень, І.Зязюн, В.Андрущенко), теорії навчальної та навчально-професійної діяльності (К.Беркланд, В.Давидов, С.Максименко, О.Чебикін та інші), компетентнісного підходу в освіті (Л.Хоружа), неперервної професійної освіти (С.Сисоєва, С.Гончаренко, Л.Лук'янова), управління освітнім середовищем та організації освітнього процесу у закладі вищої освіти (М.Братко), ідеї щодо провідної ролі суспільства для сучасної освіти, філософське осмислення сучасної освіти, механізми пізнавальної діяльності особистості (Д.Узнадзе, В.Мясіщев), культурологічні концепти академічної культури та етики (О.Олексюк), методологія та практика порівняльної педагогіки (О.Локшина, О.Ярова, Л.Луцьянова, О.Огієнко, Н.Авшенюк, М. Давидов, С. Головка, Т.Кремнева, Т.Мельник.), тенденції розвитку освітніх систем у країнах Європейського Союзу (К.Балабанова,

Т.Десятова, П.Кряжева, Т.Хоменко), спрямованість розвитку та модернізації системи освіти у країнах Європейського Союзу (О.Бочарова, А.Саргсян, Н.Постригач, С.Сапожніков).

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань було використано комплекс спеціальних методів: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення – для розкриття сутності та змісту базових понять дослідження; для аналізу стану розробленості проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу. Конкретизація, порівняння й абстрагування – для визначення тенденцій та особливостей розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах ЄС. Аналіз та вивчення навчальних планів, програм – для характеристики спільних та відмінних рис розвитку академічної чесності в країнах Європейського Союзу та України; емпіричні - анкетування, бесіда, інтерв'ю – для діагностування у вітчизняних та зарубіжних студентів ставлення до академічної чесності та подальшої розробки рекомендацій щодо застосування європейського досвіду в системі вищої освіти України; статистичні: аналітика – вивчення статистичних даних для кількісно-якісної інтерпретації результатів дослідження.

Джерельну базу дослідження становлять:

- нормативно-правові документи, що регламентують пріоритетні напрямки розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в Україні: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», рекомендаційний лист МОН України від 24.10.2017 № 1/9-565 «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах

вищої освіти»;

- документи, що регламентують дотримання норм академічної чесності в європейських університетах: Велика Хартія університетів (1988), Бухарестська Декларація з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004); «Європейський кодекс дослідницької доброчесності» (2010), схвалення Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta Observatory «Керівництва для інституційних кодексів етики в галузі вищої освіти» (2012), «Основні визначення», «Етичні принципи», «Етична поведінка всіх учасників освітнього процесу»;

- фонди Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О.Сухомлинського, Національної бібліотеки АН України імені В.І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки, Американської бібліотеки ім. Віктора Китастого, бібліотеці “Метсо” (Тампере, Фінляндська Республіка), Наукової бібліотеки “Лінна” університету Тампере (Фінляндська Республіка), в якій вивчала менеджмент вищої освіти на факультеті менеджменту у рамках проекту з міжнародної кредитної мобільності Еразмус+ з 1 лютого по 30 квітня 2018 року;

- неперіодичні та періодичні видання, матеріали конференцій, присвячені проблематиці дослідження.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає у тому, що *вперше* охарактеризовано категорію «академічна чесність», як широке поняття, яке включає в себе академічну доброчесність, поєднання академічних свобод і академічної відповідальності, внутрішню систему пов'язаних чеснот академічної спільноти, котра дає можливість особистості чітко дотримуватись певних норм етики в академічному середовищі; визначено універсальні та конкретні особливості розвитку цього феномену в країнах ЄС та його генезу;

теоретично обґрунтовано тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів ЄС (системне вдосконалення технологій, програмного забезпечення виявлення академічної нечесності в освітньому процесі, зокрема в освітніх результатах; поширення принципів академічної чесності на широкий академічний загал завдяки процесам інтернаціоналізації науки; створення регулятивних та координаційних органів у закладах вищої освіти; проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти упродовж життя; зростання значущості академічної чесності для особистості студента та академічної спільноти в цілому; суворе дотримання основних етичних принципів в науковому пошуку, зорієнтованість академічної чесності за межі освітнього процесу в університеті на професійне та особисте життя людини, посилення позитивного впливу академічної чесності на суспільну думку про академічну спільноту); виокремлено та охарактеризовано етапи розвитку академічної чесності (мотиваційний, організаційно-змістовий, коригувальний, управлінський); проведено аналіз спільних і відмінних рис академічної чесності в країнах Європейського Союзу та України; *уточнено* термінологічну систему дослідження; удосконалено теоретичні підходи до подальшого вивчення феномену академічної чесності в українському науково-педагогічному просторі з урахуванням європейського досвіду; *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи фахової підготовки студентів на засадах академічної чесності.

Практичне значення роботи полягає у розробці «Рекомендацій щодо застосування європейського досвіду в системі вищої освіти України», підготовці опитувальників і практикуму роботи з науковим текстом. Результати і висновки дослідження можуть бути використані у розробці дисциплін за вибором, підготовленні посібників, методичних рекомендацій, робочих програм навчальних дисциплін «Наукова етика», «Професійна етика», «Педагогічна

етика» у процесі викладання навчальних дисциплін з професійної педагогіки, історії педагогіки, порівняльної педагогіки, проведенні бесід морально-етичного змісту.

Основні положення та результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 08-11 від 27.05.2020 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 4610-У від 28.11.2019 р.), Національного університету «Києво-Могилянська академія» (довідка № 02/211 від 11.02.2020 р.), Національного педагогічного університету імені Михайла Драгоманова (довідка № 46 від 27.02.2020р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка №1/158 від 05.02.2020р.).

Особистий внесок здобувача у підготовленій статті у співавторстві з К.А.Бровко, А.П. Дурдас «Е-середовище як складова корпоративної культури в університетах Французької Республіки» у фаховому журналі «Молодь і ринок» №157 (2): автору належить визначення сутності поняття «академічна чесність», виокремлення його серед інших складових корпоративної культури університету; приділено увагу проблемам плагіату та несформованості академічної культури студентів.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на науково-практичних конференціях різних рівнів, зокрема міжнародних: «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст» (м.Умань, 2017 р.); «Актуальні питання сучасної науки» (м. Київ, 2017 р.); «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (м. Київ, 2017 р.); «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації» (м. Київ, 2017р.); «Соціалізація і ресоціалізація особистості в умовах сучасного суспільства» (м. Київ, 2016 р.); «Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика» (м. Одеса,

2018 р.); «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та інтеграції» (м. Київ, 2019 р.); «Забезпечення якості вищої освіти у країнах Європейського Союзу» (м. Київ, 2020р.); *всеукраїнських*: «Основні напрями розвитку наукових досліджень молодих учених», (м. Переяслав-Хмельницький, 2017 р.); «Модернізація змісту професійної освіти – умова підготовки компетентного фахівця нової формації», (м. Житомир, 2017 р.); «Українське суспільство: контури інновацій», (м. Київ, 2017 р.); «Наукова Україна: проблеми сучасності та перспективи майбутнього», (м. Харків, 2017 р.); «Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології» (м. Київ, 2018 р.); “Велет українського слова”, (м. Київ, 2019 р.); "Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації" (м. Київ, 2020 р.).

Публікації: Основні положення й результати наукового дослідження відображено у 20 публікаціях, (із них 19 – одноосібні), із них 9 статей (6 – у фахових виданнях України, 1 – в міжнародному англomовному рецензованому науковому журналі, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях), 11 тез.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації — 214 сторінок, з них основного тексту 176 сторінок. Робота містить 3 таблиці та 4 рисунки.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

1.1. Характеристика базових понять дослідження

Сучасне суспільство зазнає постійних змін у різних сферах з досить швидкою амплітудою. При цьому людина, потрапляючи в умови невизначеності, часто постає перед етичним вибором як в повсякденному житті, так і в освітній та професійній діяльності. Значна роль у підготовці особистості до такого вибору належить вищій школі, яка формує майбутнього фахівця відповідального за результати своєї праці. Відтак, розвиток університетської освіти відповідно до європейських принципів: академічна свобода, академічна чесність, академічна відповідальність, уможливує формування саме такого фахівця.

Осмислення проблеми академічної чесності на теоретичному рівні дозволяє розкрити сутність, структуру самого феномену, його зв'язки з іншими науковими поняттями. Вивчення проблематики академічної чесності потребує широкого поля дослідження. На думку українського дослідника В. Ромакіна, необхідно розглянути всю систему освіти, для детального вивчення стану академічної чесності [112, с. 174]. Український вчений Ю. Калиновський вважає, що проблема академічної чесності у закладах вищої освіти України «виходить за межі суто освітянського середовища і зачіпає всі сфери суспільного життя» [80, с. 477]. При цьому, досліджуючи тему дотримання

принципів академічної чесності, науковці розглядають її разом з проблемою плагіату (академічної нечесності).

Проблематику академічної чесності та нечесності, можна розглядати у розрізі якості освіти і стандартів навчання, етики та відповідальності, історичної обумовленості та безпеки університету, зв'язку з релігією тощо.

Для ґрунтовного розуміння змісту поняття «академічна чесність» розкриємо сутність таких базових понять дослідження, як «чесність», «доброчесність», «академічна доброчесність», «університет», «європейський університет», «професійна підготовка».

Людською якістю, що є основою будь-якого інформаційного процесу є чесність. Чесність (англійською: honesty) – це основна людська чеснота, моральна якість, яка висвітлює важливу вимогу моральності, включає в себе категорії правдивості, принциповості, вірності обов'язкам, суб'єктивної переконаності у невинності, щирому ставленні до оточуючих людей і до самого себе стосовно переконань, якими особистість послуговується. Протилежністю чесності є обман, брехня, злочинство. Однак в умовах експлуатації, класових протиріч, взаємної конкуренції у свій час, Т. Адорно зауважив, що чесність не могла стати загальним правилом, законом соціального життя [4, с. 129]. Ця вимога постійно порушувалося. Західні просвітники звели до земної основи мораль, котрій раніше приписувалося божественне походження, проголосили чесність запорукою особистого успіху (егоїзм теорії). Західна (буржуазна) практика витлумачила таке уявлення про чесність в дусі торгового практицизму, вважаючи її чимось на зразок неофіційного контракту, який можна розірвати як тільки потрібно [1, с. 143]. Стосовно простих людей панівний клас дотримувався законів і виконував взяті на себе зобов'язання лише тому, що побоювався масових виступів (страйків або повстань) [2, с. 120].

Особливого значення набуває чесність в революційній і суспільно-творчій діяльності, підпорядкованої цілям побудови гуманного і справедливого суспільства. Як справедливо зауважує В.Андрущенко, «чесність перед суспільством стає питанням чесності перед самим собою» [7, с. 350].

Чесність зазвичай розглядали як елемент соціальної справедливості, проте в сучасній думці ця чеснота все більш витісняється жадібним матеріалізмом, крайнощами військової пропаганди, брехливими софізмами ситуативної етики та міркуваннями політичної вигоди. Чесність і чесноти тісно пов'язані між собою (рис.1.1.).

Рис. 1.1. Взаємозв'язок морально-етичних категорій

У сучасному науковому лексиконі частіше використовується термін «доброчесність». Доброчесність (англійською: chastity, integrity) – етична якість та чеснота, яка має багатоаспектні вияви, це сильне і дієве бажання робити вчинки згідно з правилами чесної гри, істинно, людяно. Доброчесна людина

може пожертвувати особистими інтересами задля утвердження того, що є вищим і пріоритетнішим.

Наступним поняттям аналізу є «академічна доброчесність». У книзі Т.Фінікова, А.Артюхова «Академічна чесність як основа сталого розвитку університету» поняття «академічна доброчесність» виступає як «етичний кодекс або політика університетського середовища, що містить такі цінності як протидія шахрайству та плагіату, дотримання етичних наукових стандартів, чесності і ретельності в наукових дослідженнях та статтях» [153, с. 11]

Згідно з цим підходом, академічна чесність – це відданість всіх учасників академічної спільноти шести аксіологічним цінностям: повазі, відповідальності, чесності, довірі, справедливості, мужності. Останнім часом в дослідницькій спільноті розгорнулася дискусія щодо спільного і відмінного між термінами «академічна чесність» та «академічна доброчесність». Термін «honesty» можна визначити як правдивість в словах; «integrity» – як чесність в поведінці особи.

Поняття академічної доброчесності (academic integrity) – набуло особливого значення для всієї науково-освітньої спільноти, в основу визначення цього поняття покладено сполучення таких фундаментальних чеснот як довіра, справедливість, повага, відповідальність, мужність. У Бухарестській Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004) в розділі «Цінності та принципи» академічна доброчесність (integrity) вміщує в себе чесність (honesty), як одну з ключових вартостей [40]. Друга складова – «integrity» – більш складна для розуміння і сприйняття, бо походить від латинського слова «integer», тобто ціле число. Самого ж терміну «academic integrity» у словниках немає. У лексичному й фразеологічному сенсі в минулі десятиріччя такого слова не можливо було знайти. Варто звернути увагу на категоріальні складнощі у перекладі, що стрімко ввійшли до наукового обігу

разом із міжнародним досвідом. Американський дослідник Д.Мак Кейб трактує цей термін, як здоровий стан, моральний аспект, значення якого перенесено на перше місце, і там воно близьке поняттю «чесності»[232, с. 357].

Дотримання принципів і правил академічної чесності кожним учасником наукового процесу передбачає, перш за все, дотримання етичних норм, які формуються відповідно до «Кодексу поведінки» (Code of Conduct) «Комітету з етики публікацій» (Committee on Publication Ethics - COPE) [184]. Цей Кодекс об'єднує загальні принципи і правила, якими повинні керуватися у своїх взаєминах учасники наукового процесу. Основна мета «Кодексу поведінки» полягає у формуванні та розвитку єдиних правил видання наукових публікацій, заснованих на високих етичних стандартах. Поняття доброчесності активно вживається в Указі Президента України «Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» та законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2018-2020 роки». У «Кодексі академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» (2019) доброчесність висвітлена як головний принцип та базова цінність академічної доброчесності, етики наукової поведінки, а також як «відданість учасників процесу реалізації державної політики у сфері якості освіти моральним принципам та стандартам, які створюють бар'єр для недоброчесності» [85, с. 2].

У «Декларації про дотримання академічної доброчесності» (2019) цей термін виступає як інструмент розвитку та підвищення рівня вітчизняної якості вищої освіти та базова моральна цінність наукової світової спільноти, отже назване вище словосполучення є порівняно новим, що й породжує його різні переклади. [60, с. 1].

Українська дослідниця Грицаєнко Л.М. зазначає, що разом із зазначеними вище поняттями, у європейських документах, які регламентують сферу освіти, зустрічається термін «академічна досконалість», яким фіксується найвищий рівень знань та умінь під час професійної підготовки, захист прав інтелектуальної власності, ідентифікується довіра до результатів наукових досліджень [54, с.128]. З огляду на викладене, поняття «академічна чесність» є багаторівневим, оскільки воно охоплює як внутрішню культуру особистості, так і загальну академічну культуру закладу вищої освіти, соціуму в цілому, як на національному, так і міжнародному рівнях. Останнє варто враховувати у процесі методологічного обґрунтування забезпечення академічної чесності.

Детальне вивчення поняття «академічна чесність» неможливе без розгляду базових філософських категорій «мораль» та «етика». Проблемами сутності моралі, моральності та етики, їхніми відмінними характеристиками і взаємопов'язаними елементами опікувалися чимало мислителів та філософів, початково ще з Аристотеля. Ці проблеми лишаються важливими і в сьогоденні, через те, що в даний час в українському суспільстві відбувається певне «переосмислення цінностей». До етичних чеснот Аристотель відніс такі позитивні риси характеру людини як помірність, щедрість, мужність тощо [5, с. 376]. Етикою він назвав науку, яка займається вивченням чеснот. Далі етикою називали науку про мораль. Відтак, сам термін «етика» виник в четвертому столітті до нашої ери [2, с. 7].

Термін «мораль» виник в Стародавньому Римі, де в латинській мові було слово «mos», що означало «звичай» [11, с. 250]. Римські філософи і серед них Марк Туллій Цицерон (106-43 роки до нашої ери) з терміна «mos» створили слово «moralis», з якого пізніше утворено термін «moralitas» – мораль [11,

с.252]. За етимологічним походженням давньогрецький термін «етика» і латинський «мораль» збігаються.

В сучасних поняттях філософії і науки в цілому зберіглася занадто близька змістовна сутність понять «етика» і «мораль», що призводить до невинновданого звуження предмета етики, а з іншого – до настільки ж невинновдано розширеного трактуванні моралі, до розмивання її специфіки. Потреба суспільства передавати свій досвід, знання, морально-етичні закони і правила наступним поколінням викликала до життя системи освіти і породила особливий вид суспільної етики – професійну етику. Елементи професійної етики з'явилися разом з виникненням професійної діяльності як особливої соціальної функції. Професійна етика – сукупність норм і правил, що регулюють поведінку представників певних професій на основі загальнолюдських моральних цінностей з урахуванням особливостей професійної діяльності і конкретної ситуації. Професійна етика посідає важливе місце в системі етичного знання, виступаючи невід'ємною складовою частиною підготовки і діяльності фахівця. Особливу роль в багатьох професійних етиках, зокрема, в педагогічній відіграє така цінність, як професійний обов'язок. В межах конкретної спеціальності формуються спеціально-професійні моральні норми і цінності, характерні лише для конкретної професії; з часом вони можуть розширюватися, перетворюючись іноді на загальнолюдські.

Одним з важливих понять, що наскрізне пронизує наше дослідження є «академічна культура», яке частіше використовують як метафору, ніж чітке поняття. Іноді його розуміють в досить вузькому сенсі, як відмінну рису того, чи іншого науково-освітнього закладу («Culture of the University of Oxford»), наприклад, в Британії і Фінляндії. Дослідники цих країн, припускають наявність безлічі «академічних культур», кожна з яких відповідає тому, або іншому

освітньому інституту. Іноді поняття зводиться виключно до етосу науково-освітнього співтовариства, або професійної етики. Український дослідник В.М. Журавльов у своїй статті “Взаємозв’язок типів менеджменту та корпоративної культури” зазначає, що Джефрі Сонненфельд з Йельської Школи Менеджменту виокремлює такі типи культури, як:

- «Бейсбольна команда» (baseball team) - головні працівники вважають, що за них борються роботодавці.

- «Клуб» (the club) - співробітники відрізняються відданістю своїй організації і командною роботою).

- «Фортеця» (the fortress) – співробітник не захищені правилами і працюють "як під час військових дій").

- «Академія» (the academy) - довгострокове співробітництво і професійна майстерність. Таким чином, академічна культура розглядається ним як готова модель, сенс якої очевидний.

В умовах процесу уніфікації освіти, активізації різних форм інтелектуальної комунікації та академічної мобільності, а також міжнародного характеру науки, впливає необхідність виокремлення феномена академічної культури як якогось загального явища, що формується в процесі отримання особистістю освіти, залучення у наукову діяльність.

Феномен академічної культури історично обумовлений (можна виявити історичні типи академічної культури). Сучасна академічна культура має міжнародний характер. Особливістю її організації є відсутність «центру», вона працює по мережевому принципу, що можна порівняти з Інтернетом, де кожен портал, сайт, або сторінка - лише осередок в мережі. Вона існує незалежно від інших осередків, але пов'язана з ними. Незважаючи на те, що академічна культура націлена на виробництво нового знання, вона досить консервативна. В

роботі Тоні Бекера з характерною назвою «Академічні племена і території» йдеться про роль «воротарів» ("gatekeepers"), які визначають кого можна допустити в співтовариство, а кого – ні [171, с. 84]. Найчастіше таку функцію виконують авторитетні у своїй області автори, вільно, чи невільно витісняючи тих, хто має іншу наукову позицію. У деяких співтовариствах як і раніше велика роль відводиться формальним показникам, наприклад, кількісним, в оцінці наукової праці. Особливе місце займають незалежні дослідники, або «любителі», які не є співробітниками академічних інститутів.

Аналіз джерельної бази [267; 268] дозволив зробити висновок, що у сферу академічної культури може бути включено:

1. Академічна діяльність - освітня і наукова.
2. Всі види і типи освітнього процесу від читання лекцій до індивідуальної роботи зі студентами. Наукове керівництво (студентами та аспірантами), методична робота.
3. Наукова діяльність: теоретичні дослідження, архівні пошуки, лабораторні дослідження і експерименти, опитування, польові дослідження, експедиції та інше.
4. Академічні інститути (університет, наукове товариство, дослідний інститут, інститут інноваційних досліджень (advanced studies), бібліотеки та архіви, фонди, галузеві та відомчі центри, інститути і лабораторії, віртуальні науково-освітні портали, розсилки і конференції тощо).
5. Академічне письмо (написання публіцистичних, популярних, наукових, методичних, кваліфікаційних текстів). Це статті, есе, монографії, дипломи та дисертації, огляди, звіти, відгуки, науковий переклад, публікації текстів з коментарями, складання антологій і хрестоматій тощо. Сюди ж відноситься наукове редагування, рецензування, написання відгуків, створення підручників,

навчальних посібників, комп'ютерних презентацій, сайтів, порталів, особистих сторінок та ін. Особливий вид науково-викладацької компетенції - виявлення плагіату.

6. Академічна інформатика: бібліографічна компетентність, використання каталогів, баз даних, індексів наукового цитування, віртуальних джерел і бібліотек, електронного пошуку, в тому числі пошуку достовірних джерел в Інтернеті. Поінформованість про події в академічному світі — інтернет-розсилки.

7. Академічна комунікація: конференційна діяльність, академічна риторика, професійна етика автора, викладача, академічне право, науково-кваліфікаційні заходи (захисту дипломів, дисертацій, обговорення книг); ритуали, традиції, табу, дрес-код; вчений у віртуальному світі (мережевий етикет, етика і практика електронної комунікації); ідентифікація дослідника (Curriculum Vitae або резюме, список наукових праць, WWW-сторінка тощо).

8. Академічна мобільність: студентська, викладацька, наукова, невитратні види академічної мобільності.

9. Академічний менеджмент - управління та організація академічними інститутами та проектами, академічний фандрейзинг, проєктрайтинг.

10. Підвищення кваліфікації та академічного статусу (навчання у відповідних інститутах, на курсах, самостійна робота в міжнародних інститутах та центрах інноваційних досліджень (advanced studies), захист дисертацій, отримання вчених ступенів і звань).

Без глибокого розуміння функціонування сучасної академічної культури неможлива плідна робота і успішне навчання. Слід розглянути можливість вивчення проблеми академічної культури як окремої дисципліни на рівні магістратури усіх спеціальностей. Це дасть можливість підготувати

компетентних членів академічної спільноти, які володіють способами і методами інформаційного пошуку, саморепрезентації, написання текстів, планування та реалізації проектів, кваліфікаційних робіт роботи в міжнародному науковому співтоваристві, віртуальному інформаційному просторі тощо. При цьому, методи навчання та підвищення кваліфікації повинні відповідати сучасному рівню завдань і можливостям їх реалізації. Сучасні засоби інтелектуальної комунікації, перш за все віртуальної, дають для цього ще невичерпані можливості.

У контексті розгляду сутності поняття «академічна чесність», треба додатково зосередити увагу на деяких характеристиках, які відображають змістове наповнення цього феномену. А саме, справедливість, яка в очах людей давнього світу виступала як міра, закон і принцип. Протилежністю справедливості виступає несправедливість, руйнування порядку, деструкція існуючого. Розуміння справедливості як рівності стало стійким архетипом, що глибоко засів в свідомості спільноти.

Наступною змістовою характеристикою академічної чесності є «порядність» як категорія етики і моральна якість особистості. Прояв порядності людиною викликає довіру до неї, така особистість завжди є бажаною в академічному середовищі.

Продовжуючи аналіз термінологічної системи вивчення поняття «академічна чесність», не можна оминати увагою і поняття «честь». Честь як форма самоусвідомлення особистості контролює моральний образ людини, правила її оцінки згідно з приналежністю до певної групи людей – національної, релігійної, гендерної, вікової, соціальної, професійної. Кожна особистість може мати честь як представник певного фаху, як вчений, як військово-службовець, як українець, молдаванин, японець, як хлопець чи дівчина, як киянин, як член

політичної партії. Слово «честь» термінологічно пов'язане з словом «частина»: усі учасники певної групи мають свою частину, набуту в матеріальному і моральному сенсі. Звідси впливає взаємопов'язаність таких понять як «честь» і «репутація», що означає суспільну точку зору стосовно етичного образу конкретного колективу або людини.

Поняття «чесність» та «честь» взаємозалежні з таким базовим поняттям дослідження як «відповідальність». Категорія відповідальності взаємопов'язана зі свободами та правами людей. Зрозуміло, що, не будучи вільною, людина не здатна нести відповідальність за свій вчинок. Особистість може обирати той або інший варіант поведінки з урахуванням можливих наслідків, вона має нести відповідальність за обране і вчинене нею. Це має велике значення в осмисленні сутності феномену академічної чесності.

Узагальнюючи зазначене вище, робимо висновок, що академічна чесність – це сукупність характеристик стосовно поведінки суб'єкта освітнього процесу. Дослідниця Т.Ярошенко розкриває академічну чесність як важливу складову академічної культури та водночас аналізує причини виникнення академічної нечесності [164]; Ю. Калиновський розглядає академічну чесність як чинник правового виховання студентської молоді та обґрунтовує впливи поведінкових стандартів на формування правової самосвідомості людини [80, с. 478]. Досвід діяльності колективів у закладах вищої освіти, чинники впливу на академічну чесність викладено такими дослідниками: Н. Гапон, А. Худзіцка-Чупала, С. Бортер, А. Люпіна-Вегенер [187], В. Ромакін [112], О. Чмир [162], Т. Ярошенко [164] та ін.

Академічна ж нечесність, зазначає Т. Ярошенко, «це корозія на живому організмі університету... її варто розглядати як потурання, що спотворює якість університетської освіти, призводить до недооцінки справжніх досягнень у

навчанні тих студентів, які поводяться чесно» [164, с. 304]. Одним із проявів недоброчесного навчання є плагіат.

Багатогранність поняття «академічна чесність» є феноменом, як внутрішньої культури особистості, так і загальної академічної культури університету. Поняття має системоутворювальний, наскрізний характер, який стосується академічних традицій, цінностей, високої духовної та моральної культури, стандартів проведення наукових досліджень, а також морально-етичної відповідальності за результати перед суспільством. Кодекс честі закладу вищої освіти, високий рівень інформаційної культури та академічна чесність є взаємопов'язаними та взаємозалежними категоріями. Академічна чесність є певною сукупністю правил поведінки в академічному середовищі, які передбачають етичне і нормативно-правове регулювання під час виконання освітніх завдань.

Український дослідник, В. Ромакін вважає, що складовими академічної чесності є два компоненти: юридично-правовий та морально-етичний [112, с. 174]. Правовий компонент зазначає, що плагіат порушує авторські права, за що передбачено покарання. Моральний компонент звертає увагу на реакцію академічного товариства на ганебні дії індивіда. В. Ромакін стверджує, що в «... Європейському просторі вищої освіти і наукових досліджень існує комплексне поняття академічної досконалості, яке включає в себе знання та уміння високої якості, захист науковця та його доробку, ідентифікація та довіра до результатів наукових досліджень, захист прав інтелектуальної власності. Лише цілісна, глибоко інтегрована в середовище навчального закладу академічна чесність може забезпечити високі стандарти» [112, с. 178]. Через це академічна чесність є головною ознакою якості університетської освіти та фундаментом для зростання академічної досконалості.

В університетах Європейського Союзу академічна чесність виступає моральною платформою, якою послуговуються всі учасники освітнього процесу. Британський дослідник С. Девіс зазначає, що академічній чесності в сучасному науковому дискурсі протистоїть академічна нечесність, яка проявляє себе в таких видах діяльності: фабрикація даних (*fabrication*), що означає вигадкування інформації для підтвердження ідей, які зазначив майбутній фахівець у науковій праці; фальсифікація даних (*falsification*), що полягає у свідомій зміні чи модифікації даних для підтвердження тих чи інших наукових здобутків майбутнього фахівця; хабарництво в академічній сфері (*bribery*), що означає вимагання від студента грошей чи подарунків в обмін на певні вигоди; академічний саботаж (*sabotage*), тобто вчинення майбутнім фахівцем під час професійної підготовки протиправних дій, які дають змогу мати незаконну вигоду, чи здійснити шкоду іншим учасникам академічного товариства (за приклад можна взяти сповільнення рецензування статті, щоб використати результати для своєї вигоди, замовчування інформації, яка стосується конкуруючих науковців); нечесність викладацького складу, тобто неправомірне вживання фаховими обов'язками окремих викладачів з метою здійснення впливу на інших учасників професійної підготовки; академічне шахрайство (*cheating*), тобто поведінка майбутніх фахівців, коли в ході виконання освітніх завдань, було використано недостовірну інформацію, шахрайські методи чи неправомірні матеріали [192, с. 16].

Використання студентами нечесних прийомів в освітній діяльності є важливою проблемою для системи вищої освіти як в країнах Європейського Союзу, так і в Україні. Дослідження нечесної поведінки, які розпочалися з 40-х років ХХ століття доводять, що в практиці академічного обману залучена значна частка студентів: в зарубіжних університетах в різні періоди часу оцінки

їх розповсюдженості варіюють від більш ніж 50% до 70% і вище [194, с. 6].

Чисельними є випадки порушення принципів академічної чесності в освітній діяльності українського академічного середовища [106, с. 110]. В сфері освіти головними порушеннями є: плагіат кваліфікаційних та курсових робіт, виконання за грошову винагороду дипломних робіт на замовлення, вимагання грошової винагороди, подарунків при різних видах оцінювання, оновлення обладнання та купівля канцелярських товарів студентським коштом, примус до купівлі навчально-методичної літератури, зниження балу та примусове надання додаткових освітніх послуг. У сфері науки головними порушеннями виступають: підробка результатів експерименту, які потім оприлюднюються в наукових журналах; внесення до авторського переліку осіб, які не приймали участь в проведенні дослідження; публікація навчально-методичних, наукових текстів за допомогою плагіату; надання схвальних відгуків та рецензій дисертаціям та монографіям, результати яких піддаються сумніву; використання власного посадового становища, яке не є правомірним, схвалення проектів та кваліфікаційних робіт за темами, що не мають наукової новизни, та практичної значущості. Значним впливом на покращення ситуації та знищення проявів академічної нечесності має розвиток академічної культури у всіх учасників навчального процесу.

Академічний плагіат є одним із найрозповсюдженіших проявів порушень наукової етики, має потрактування понятійного блоку як «плагіаризм» та «плагіатування». Огляд літературних джерел засвідчує, що у своїх дефініціях «плагіат», «плагіаризм», «плагіатування» не мають відмінностей. Термін «плагіаризм» виникає із буквального англomовного перекладу, тобто дослівного відтворення, і влучно характеризує зазначену проблему як явище. Термін «плагіатування» точніше розкриває процес здійснення задуму, певні дії з

використанням конкретних технік, засобів тощо. Плагіатом вважають результат привласнення чужого продукту праці у будь-якій формі або запозичення частини творчого доробку іншої людини без посилання на джерело приналежності та оприлюднення роботи як оригінальної за своїм авторством. Стисле витлумачення плагіату знаходимо в англійському словнику: це акт використання слова або ідеї іншої людини без посилання на неї. Таке трактування дає підстави зауважити, що плагіатом є крадіжка хоч одного слова і також ідеї, яка ще не набула формалізованого вираження, а це найбільше може бути виявлено в освіті та науці, руйнуючи ці сфери. Крадіжка матеріального твору всюди визнається злочином, адже є видимим, викриття ж академічного плагіату є складнішим процесом, позаяк має переважно нематеріальну основу.

Розповсюдженість нечесної поведінки в навчальній діяльності має серйозні наслідки. По-перше, вона призводить до низької ефективності інвестування ресурсів в освіту студентів, що, в свою чергу, обумовлює зниження рівня знань і навичок випускників і, як наслідок, зменшення економічного потенціалу і темпів розвитку країни. До того ж випускники, що вдавалися до нечесної поведінки під час навчання, схильні вдаватися до обману і в роботі. Поширення академічного обману в освітньому середовищі призводить до того, що і студенти з високим рівнем мотивації починають використовувати нечесні практики в своїй навчальній діяльності.

Перед студентом постає вибір, обумовлений сприйняттям характеристик університетського середовища: вдаватися, або не вдаватися до академічного обману. Кізілов О.І., Сокурянська Л.С., Бакіров В.С. визначили системні причини поширення нечесної поведінки в українських закладах вищої освіти. В останні роки в Україні проведено кілька досліджень з метою вивчення нечесної поведінки студентів вищих навчальних закладів. Рапопорт А.В., Гужва О.О. [52,

с. 66] довели, що думка студента про академічну чесність його одногрупників впливає на ймовірність здійснення ним самим обману при здачі іспиту в позааудиторному форматі.

Більшість дослідників, які працюють в цій галузі, зосереджують увагу на причинах участі студента в академічному обмані і факторах, що сприяють розповсюдженню випадків застосування нечесної поведінки. При цьому вони не розглядають обставини, які можуть обумовлювати чесну поведінку в університеті, зокрема навчальну діяльність та застосування власних зусиль і часу на виконання вимог навчальної програми та придбання знань, умінь і навичок.

У Європейському просторі вищої освіти і наукових досліджень існує комплексне поняття академічної досконалості, яке включає в себе знання та уміння високої якості, захист науковця та його доробку, ідентифікація та довіра до результатів наукових досліджень, захист прав інтелектуальної власності. Лише цілісна, глибоко інтегрована в середовище закладу вищої освіти академічна чесність може забезпечити високі стандарти. Саме тому академічна чесність є ознакою якості університетської освіти та підґрунтям для зростання академічної досконалості.

Провідні європейські університети мають «Кодекси честі», що зобов'язують студентів дотримуватися етичних норм, не дозволяють списувати іншим студентам і не списувати самому. Існують непрямі свідчення стосовно масштабності списування як явища в українських закладах вищої освіти. Розповсюдженість практик нечесної поведінки в Україні підтримується і лояльним ставленням більшості населення до цього явища. Так, наприклад, в загальноукраїнському дослідженні «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», проведеному ГО

«Східноукраїнським Фондом соціальних досліджень» в 2015р., більше половини опитаних відзначили, що вважають допустимим використання шпор під час навчання в школі і в університеті [18, с. 22]. При цьому серед молодих людей таких більше, ніж серед респондентів старше 30 років. До захисту «куплених» дипломних та дисертаційних робіт громадська думка ставиться суворіше, ніж до використання чужих робіт або шпор в навчальних завданнях, однак кожен п'ятий вважає допустимим і таку поведінку. Причина толерантного ставлення до виявів академічної нечесності – у відсутності поваги до правди та права.

З огляду на масштаби використання нечесних практик в університеті, ряд зарубіжних дослідників пропонує звернути увагу на те, які характеристики закладу вищої освіти можуть сприяти, а які – перешкоджати їхньому поширенню. Встановлено, що поширеність нечесних практик менше в тих вишах, де існує «кодекс честі студента» (honor code). Етичні кодекси нерозривно пов'язані із бажанням систематично втілювати в реальне життя і ефективно захищати цінності, об'єднуючи зусилля усіх учасників академічної спільноти. Позитивні приклади морально-етичної поведінки є дуже важливою передумовою формування університетського етичного кодексу. Студентів треба ознайомити з різними формами порушення науковості й академічної цілісності, зокрема з плагіатом, через приклади з історії науки, а також треба сприяти їхньому усвідомленню неприйнятності такої поведінки.

Українська дослідниця І. Дегтярєва вважає, що поширеність плагіату серед студентів та ставлення студентів до порушення академічної та наукової цілісності має бути дослідженим для чіткого формулювання правил запобігання плагіату і розробки системи освіти на основі академічної цілісності [59, с. 197]. Педагог в соціумі – не тільки майстер своєї справи, а й особистість, яка

керується усталеними моральними принципами та етичними нормами. Останнім часом вітчизняні та зарубіжні науковці багато пишуть про цінності, які є фундаментом як для сучасного університету так і для суспільства загалом. Однією з найважливіших академічних цінностей, які в свою чергу є ядром університетських цінностей, виступає академічна чесність.

Історія розвитку університетів та університетської освіти довела, що спільнота цих закладів завжди прагнула автономії, свободи наукового пошуку, створення дослідницьких осередків. А це, у свою чергу, актуалізувало проблеми наукової об'єктивності, чесності, дотримання певних моральних правил, тощо. Університети завжди були осередком академічної культури, доброчесності, відповідального ставлення до обов'язків. Особливо це притаманно університетам, в яких ідея чесності є провідною.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (2014): «Університет – багатогалузевий або галузевий вищий навчальний заклад, що провадить інноваційну освітню діяльність за різними ступенями вищої освіти, проводить фундаментальні та/або прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність» [65, с. 10].

В минулі часи сформувалися різноманітні форми організації освітнього процесу у вищій школі відповідно до положень та правил, що слугували за основу. Сутнісну ідею університету можна зрозуміти з самої назви *Universitas*, що перекладається з латинської мови, як «сукупність» [75, с. 12]. Університет є результатом об'єднання різних за типом закладів вищої освіти. Основним завданням закладів вищої освіти є здобуття молодим фахівцем усіх необхідних компетентностей. Другою назвою університету є «*alma mater*», що з латинської

мови перекладається як рідна «мати» та сприймається як джерело науки та досліджень, де наукові здобутки передаються студентам, набуваються новітні знання, формуються культурні та духовні цінності, відбувається виховання наступних поколінь, розвивається та вдосконалюється інтелект особистості. Історичний огляд джерел окреслив той факт, що саме в університетах відбувалися наукові відкриття, розвивалися наукові дослідження, будувалися наукові теорії та гіпотези, загально визнані світоглядні постулати для досягнення гармонії між людиною та оточуючим світом. Університет спеціалізувався на наданні необхідних для життя і професійної діяльності знань майбутнім фахівцям, які ставали інтелектуальним базисом суспільства, при цьому лишався символом органічної неподільності науки [82, с. 262].

Наука завжди розвивається, утворюються нові спеціалізації. Через це ще не один заклад вищої освіти не спромігся досягти довершеності наукових знань та дослідницьких здобутків. Головною метою університету є підтримка та супровід плідної взаємодії науковців з усіх наукових галузей, спрямованих в одному загальному напрямку. Цілісність розвитку науки сприяє розширенню світогляду молодого професіонала, і є фундаментом для розвитку окремих наукових спеціалізацій.

Усі компоненти освітнього процесу взаємодіють між собою, зорієнтовані на досягнення спільної мети. Принципами, яких дотримується заклад вищої освіти незалежно від історичного періоду, є: цілісність наукового знання, творчий, креативний підхід у процесі навчання та викладання, вміння університету самооновлюватись через проходження процесу атестації та стажування науково-педагогічних працівників.

Заклади вищої освіти можна типологізувати за різноманітними ознаками [91, с.122]. Кожний підхід дає можливість описати кожен аспект, виняткову

особливість соціуму, але ні один не може функціонально замінити інших. Освітні моделі в університеті відрізняються за ознаками організаційних особливостей освітнього процесу, спрямованості та наповненості головного змісту.

Сутністю діяльності університетів є підготовка фахівців. Тому, одним з ключових термінів дослідження є «професійна підготовка». В статті 1 Закону України «Про вищу освіту» зазначено, що професійна підготовка – це здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальністю [65, с. 7]. Вона має на меті надбання навичок, необхідних для виконання певної роботи. Професійна підготовка може бути отримана в ліцензованих закладах вищої освіти, і під час перепідготовки фахівців, які пройшли атестацію і мають відповідні ліцензії.

Відтак, феномен академічної чесності, його системне вивчення різними дослідниками дає можливість розглядати це поняття з точки зору міждисциплінарного осмислення. Чітко видно зв'язок таких наук, як історія, філософія, освіта (освітній феномен), психологія (формування у людини як особистісної так і соціальної форми поведінки), сучасна професійна підготовка (практика), культурологія, педагогіка. Міждисциплінарний характер вивчення феномену академічної чесності зумовив подальше наукове дослідження у професійному контексті.

Отже, поняття «академічна чесність» за своєю сутністю можна розглядати як широке поняття, яке включає в себе академічну доброчесність, поєднання академічних свобод і академічної відповідальності, внутрішню систему пов'язаних чеснот академічної спільноти, що дає можливість особистості чітко дотримуватись певних норм етики в академічному середовищі. Академічна чесність є складною проблемою, яка поєднує в собі етичні норми поведінки

особистості під час освітнього процесу, та засоби, які допомагають цим нормам реалізуватися під час практичної діяльності. Система правил, норм, звичаїв має цілісний характер і потребує великої кількості ресурсів та сил для свого формування.

1.2. Розвиток ідеї академічної чесності в університетській освіті

Для вищої освіти питання академічної чесності є досить актуальним, тим більше у період докорінних трансформацій у нашому суспільстві. Кількість публікацій щодо порушення академічної чесності за два останні роки в Україні збільшилася удвічі порівняно за весь попередній період, що доводить її актуальність для освіти, науки, та суспільства. Через зміну вектора вітчизняної освітньої політики у напрямку академічної чесності в освітньому та науковому середовищі доречно здійснити аналіз розвитку проблеми академічної чесності майбутніх фахівців у європейській теорії та практиці.

Проблема академічної чесності суб'єктів освітнього процесу виникла з моменту заснування перших університетів. На формування ідей академічної чесності в Європейських університетах вплинули праці древньогрецького філософа Аристотеля про політику та етику. Аристотель писав, що етичні кодекси повинні втілюватися в законах, пов'язаних з усією структурою соціальних та політичних систем, а також пояснив, що молоді громадяни повинні були вивчати ці закони, щоб жити з оточуючими людьми за прийнятними правилами [5, с. 141]. Платон вважав, що етичні закони виникають з об'єктивних ідей. На думку стоїків мораль та етика є проявами законів природи. Зенон, очільник школи стоїків, головним етичним принципом вважав життя в гармонії з природою, що прямо означало життя за принципом доброчесності: «... сама природа веде нас до доброчесності» [81, с. 30]. Серед

стоїків панувала думка, що природа містить у собі морально-етичні правила. Сутність присяги Гіппократа «Не нашкодь» була моделлю для медичних та освітніх етичних кодексів. Ця присяга включає в себе зобов'язання служити іншим безкорисливо і уникати навмисних помилок. Колоніальні школи та коледжі дотримувалися політики, яка потребувала моральної та етичної поведінки. Незважаючи на випадки відхилень, відповідальність за чесну поведінку високо цінувалася. Покарання за аморальність було суворим і швидким. Шкільні книги пропагували обов'язок, честь, повагу до влади та важкої роботи. Все це формувало моральну свідомість у різних учасників освітнього процесу щодо порушень етичної поведінки.

Однак, від загальноосвітніх шкіл до університетів спостерігалось зростання проявів академічної нечесності. Більш широко суспільством було оскаржено шахрайську неетичну поведінку у державних, релігійних, економічних та ділових організаціях. Як наслідок, в усіх європейських суспільствах, установах та організаціях поширюється увага до підтримки високопродуктивних режимів доброчесності, чесності та відповідальності [86, с. 49].

Особливе місце в структурі університетського управління належало дисциплінарним службовцям. Дисциплінарні проблеми завжди були характерні для студентської спільноти, і увага до них з боку влади посилилася в ранній Новий час. Академічні влади не тільки намагалися замкнути в колегіях і гуртожитках студентів – «молодих людей, гарячих, недосвідчених і охочих до задоволень», як констатувалося в новому Абердінському кодексі, виданому близько 1600 року, але прагнули також контролювати їх і за межами університету. Для особливої мети, – наглядати за студентами, університетське правління в Абердіні призначало «тижневника», в Оксфорді – двох професорів,

в Саламанці – суддю, в Гейдельберзі – педеля, в Лувені – професора-наукового керівника, в Лейдені – міського бейліфа. Якщо до середини XVI в. ректор як верховний суддя університету, перш за все, ніс відповідальність за підтримання порядку і намагався уникати конфліктів, то після цього часу університетські суди набагато більше уваги стали приділяти питанням моральності і гарної поведінки. Відомості, що збереглися в архівах університетських судів, підтверджують, що молодих людей було не легко дисциплінувати. Багата джерельна база про функціонування судів в ранній Новий час послужила основою для широкого кола дослідницьких робіт, присвячених цій темі. Не всім університетам, заснованим після 1500 р. було подаровано право мати свій власний суд. Наприклад, справи членів академічної спільноти Утрехтського університету в Голландській республіці, Марбургського, Йенського і Вюрцбургського університету в Німецькій імперії розглядалися в верховних провінціальних і княжих судах. У більшості університетів головою суду був ректор, в студентських університетах цю функцію виконували канцлер, проректор, віцеректор або який-небудь зовнішній чиновник виконував ректорські обов'язки. Склад університетського суду відрізнявся в залежності від місця знаходження навчального закладу [96, с. 170].

В університеті як судовому органі відбуваються загальні університетські зібрання – консисторії. В Оксфорді конвокація була одночасно вищим апеляційним судом, так званим «судом канцлера». В університеті Пуатьє суд складався з ректора і двох делегатів від кожного факультету і нації, а канцлеру і зберігачу привілеїв було дозволено бути присутнім на сесіях суду; з 1768 року в склад університетського суду входили ректор, декани, один представник від кожної нації, генеральний прокурор і генеральний секретар. Університетські суди у Франекере, Гронінгені і Хардервейку склалися з ректора і декількох

професорів. У Лейдені муніципалітет у зв'язку з його значним внеском у справу заснування університету намагався зберегти свій вплив на академічні справи, внаслідок чого суд складався з ректора, чотирьох асесорів, що обираються від чотирьох факультетів, чотирьох бургомістрів і двох старійшин. Нотаріуси, клерки, синдики, юристи, соліситори і педелі забезпечували організацію і ведення діловодства університетських судів. Досі не з'ясовано, хто виконував функцію охорони правопорушників в університетських в'язницях, на стінах яких, наприклад, в Копенгагені, Гейдельберзі та Кракові, до сьогодні збереглися написи, зроблені студентами в XVI-XVIII ст. [96, с. 171].

До компетенції університетського суду входили цивільні і кримінальні справи всіх членів університетської спільноти. Студенти і викладачі з їхніми дружинами, іншими членами сім'ї та слугами, які призначаються університетом зовнішнім чиновникам, друкарям і продавцям книг вважалися членами університетської спільноти. У деяких університетах кримінальні справи могли перенаправлятися в цивільні суди, але, наприклад, в Падуї – тільки за згодою ректора. У число найбільш частих правопорушень входили релігійні злочини, академічне шахрайство, аморальна поведінка, пияцтво, часто з вербальними або фізичними образами, вбивства, крадіжки, вандалізм, дуелі, носіння зброї, нездійснення взятих на себе зобов'язань, несплата боргів, азартні ігри, обман. Університетський суд раннього Нового часу засуджував до винесення вироку – штрафу, тілесним покаранням або тюремним ув'язненням. За серйозні правопорушення студент або викладач підлягав виключенню з університету. Апеляція була можлива тільки в верховному державному суді: Королівській раді в Англії, парламентах у Франції, провінційних або центральному рада в Нідерландах, муніципальних рада в італійських комунах.

Поділ юрисдикції між університетськими і міськими судами служив причиною постійних конфліктів між «містом і мантиєю». Городяни критикували університетську владу за те, що ті були надто толерантні по відношенню до своїх підсудних і на багато справ дивилися крізь пальці, особливо якщо це стосувалося злочинів, скоєних студентами проти городян. Особливе становище членів академічної спільноти викликало все більше невдоволення з боку тих, хто в нього не входив. Університети по-різному реагували на цю проблему: в Кембриджі, наприклад, суд канцлера розглядав всі звичайні справи, але в разі звинувачення міським жителем члена університетської корпорації в більш серйозних кримінальних злочинах, справа розглядалася судом присяжних, який складався наполовину з членів університетської корпорації, наполовину з городян [10, с. 82].

В кінці XVII – XVIII ст. компетенції університетських судів серйозно скоротилися, що призвело до активізації проявів академічної нечесності. Але до кінця періоду старого порядку навіть в тих країнах, де університетські суди продовжували функціонувати в повному масштабі, їх значення і сама необхідність існування були поставлені під сумнів, оскільки ці органи академічної влади перешкоджали державі уніфікувати і централізувати судову і адміністративну системи.

Найбільш поширеною формою порушення академічної чесності є плагіат, що залежить від культурної характеристики академічного оточення. У різних суспільствах є різне ставлення до плагіату. Плагіат серед студентів як правило, вважається менш серйозною формою прояву академічної нечесності, ніж обман на іспитах. Суворі правила мали стримувати студентів і всіх членів академічної і наукової спільноти від нечесної поведінки, а також для їх етичного виховання. Багато випадків плагіату відбуваються через відсутність знань або наслідків

такої поведінки, тому найкращий підхід до запобігання плагіату – це виховання студентів і наголос на важливості чесності у науці та професійній діяльності.

Академічний плагіат має також трактування понятійного блоку у його різновидах [93, с. 107]. Огляд літературних джерел засвідчує, що у дефініціях «плагіат», «плагіаризм», «плагіатування» не мають відмінностей. Термін «плагіаризм» виникає із буквального англомовного перекладу, тобто послівного відтворення, і, на нашу думку, влучно характеризує зазначену проблему як явище. Термін «плагіатування», вважаємо, точніше розкриває процес здійснення задуму, певні дії з використанням конкретних технік, засобів тощо.

В європейських мовах термін «плагіат» виникає у вжитку з XVII ст. У ту пору, в епоху Відродження зросла конкуренція творчих надбань митців, літераторів тощо. І у Франції з'явилися навіть «теоретики плагіату». Однак варто зазначити, явище плагіату має багатовікову історію, його витoki походять ще з античної доби, коли учні переповідали бесіди Сократа, перипатетики роз'яснювали діалоги Аристотеля, всі охочі цитували трактати Цицерона тощо. Давньоримський поет Марк Валерій Марціал (I ст. н. е.) уперше назвав «плагіатором» крадія його текстів, адже потерпав від не добросовісних запозичень.

Українська дослідниця, І.В. Романова вважає, що «...сьогодні плагіат постає як багатоліке явище, що свідчить про різноманітність форм та видів його функціонування» [114, 269]. Академічний плагіат уже став «соціальним феноменом» [102, с. 10], адже охопив не тільки тих, хто використовує у навчанні недобросовісні практики, але й склав основу бізнесу навчальних і наукових робіт – бізнесу, в якому задіяні збирачі чужих текстів, укладачі нових текстів, продавці скопійованих матеріалів, розробники та адміністратори сайтів, порадики як удруге обдурити уже програми анти-плагіату, ще й варто

врахувати спільноту викладачів і співробітників закладів вищої освіти, батьків студентів і роботодавців, які мовчазно схвалюють академічну недоброчесність та опосередковано її підтримують [52, с. 66]. Вважається, що плагіат укорінений у природу навчального процесу вищої освіти, або є стрижнем учнівської діяльності, або це один з потужних методів навчання у вищій школі. Саме такі припущення дають підстави називати сучасну освіту «плагіатною» [48, с. 56].

В умовах входження України до європейського простору вищої освіти важливою є проблема зближення освітніх парадигм, фундаментальних принципів, методологічних підходів у конструюванні змісту й упровадженні організаційних форм, інноваційних технологій для забезпечення якості підготовки майбутнього фахівця.

Однією із складових якості вищої освіти, підвищення конкурентної спроможності фахівця є відповідальність студента за результати освітньої діяльності. У цьому контексті академічна чесність є системоутворювальною характеристикою, яка впливає на формування етичних якостей майбутніх професіоналів, зокрема: відповідальності, сумлінності, порядності, довіри, справедливості, поваги та мужності. Можна констатувати, що масштаби поширення нечесної поведінки серед студентства, безвідповідальне ставлення до результатів освітньої діяльності пояснюють зниження якості навчання та приводять до підготовки некомпетентних фахівців.

Використання студентами нечесних прийомів у своїй навчальній діяльності є важливою проблемою для системи вищої освіти в Україні та багатьох країнах Європи. Дослідження нечесної поведінки, які розпочалися з 40-х років ХХ століття показують, що в практиці академічного обману залучена значна частка студентів: в зарубіжних університетах в різні періоди часу оцінки їх розповсюдженості варіюють від більш ніж 50% до 70% і вище. Студенти, які

списують, отримують кращі оцінки, ніж ті, що вони заслуговують, що псує вільну конкуренцію, знижує бажання студентів навчатися і призводить до невірної оцінювання академічних досягнень студентів. В розвинених демократичних країнах списування вважається шахрайством і соціально засуджується [176, с. 38].

Провідні світові університети мають «Кодекси честі», що зобов'язують студентів не дозволяти списувати іншим студентам і не списувати самому. В європейських кодексах честі наголошується, що цим документом встановлюються основні правила для оцінки науковцями своєї діяльності та діяльності колег з етичної позиції. Головним завданням кодексу виступає надання переваги етичним вимірам науки та соціальної відповідальності всієї наукової спільноти і кожного науковця зокрема. Особиста відповідальність дослідника є досить важливим питанням, через той факт, що громадські інституції не встигають за розвитком науки і сучасних технологій. Європейські «Кодекси честі» базуються на ідеї сприяння належної дослідницької практики довіри в середовищі наукової спільноти і суспільства в цілому. Науковці мають відчувати впевненість у здобутках інших дослідників, суспільство має довіряти результатам наукових досліджень. Існують непрямі свідчення, що дозволяють судити про масштабність списування як явища в українських закладах вищої освіти. Розповсюдження практик нечесної поведінки в Україні підтримується і лояльним ставленням більшості населення до цього явища. Так, наприклад, в загальноукраїнському дослідженні «Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку», проведеному ГО «Східноукраїнським Фондом соціальних досліджень» в 2015р., більше половини опитаних відзначили, що вважають допустимим використання шпор під час навчання в школі і в університеті [18, с. 22]. При цьому серед молодих

людей таких більше, ніж серед респондентів старше 30 років. До захисту «куплених» дипломних та дисертаційних робіт громадська думка ставиться суворіше, ніж до використання чужих робіт або шпор в навчальних завданнях, однак кожен п'ятий вважає допустимим і таку поведінку. Причина толерантного ставлення до проявів академічної нечесності – у відсутності поваги до правди та права [126, с. 26].

Освітні системи, як і будь-які системи, мають власну структуру та утворюються окремими елементами, що взаємозв'язані між собою. Взаємодія різних елементів та підсистем спрямована на досягнення загальної для всієї освітньої системи мети, загального позитивного результату. Цією кінцевою метою сьогодення для усіх освітніх систем є навчання, виховання та розвиток особистості. Мірилом досягнення цієї мети є «результат, який завжди узагальнюється в особистості випускника». Як слушно зазначає В.Г. Кремень, «гармонійно розвинена особистість має бути головною метою і змістом усієї системи освіти. Замість пріоритету держави в освітянському просторі на перше місце має бути поставлена сама людина» [78, с. 56]. Але шляхи досягнення головної мети можуть бути і є різними. Тому аналіз проблем та моделей організаційно-педагогічної системи університетської освіти, що втілюють основну ідею є актуальним для педагогіки.

В нашій країні нема офіційного затвердження терміну «академічна чесність», проте в Законі України «Про освіту» (2017р.) затвердився термін «академічна доброчесність», який імплементується проектом «SAIUP – Проект сприяння академічній доброчесності в Україні» за підтримки Ради молодих вчених при Міністерстві освіти і науки України, та прогресивних науковців з різних міст України, які успішно вирішують поставлені світовими викликами завдання.

15 квітня 2009 року було схвалено проект Етичного кодексу ученого України. Метою створення Етичного кодексу вченого України була необхідність сформулювати загальні морально-етичні принципи, яких мають дотримуватися всі науковці та дослідники під час своєї діяльності [62, с. 15]. Кодекс регулює відносини науковців-дослідників в професійних та суспільних взаєминах, чітко регламентує правила чесного оцінювання власної роботи та продуктів діяльності співробітників з етичної точки зору. Регламентовані правила повинні бути міцною базою для морального підґрунтя дослідників, які починають свій науковий шлях. Головним призначенням даного документу є надання переваги етичним діям в дослідницькій діяльності та відповідальності перед науковою спільнотою за власні дії. Відповідальність науковця має важливе значення тому, що не всі освітні установи встигають за швидким вдосконаленням технологічного прогресу.

Головне завдання будь-якого етичного кодексу науковців за своєю природою має подвійний характер: з одного боку, такий кодекс повинен захищати чистоту етосу наукового пізнання, безкорисливість пошуку істини заради неї самої, з другого – орієнтувати діяльність наукових працівників таким чином, щоб вона була максимально корисною для людського суспільства і природи або принаймні завдавала їм якнайменше шкоди. Інакше кажучи, внутрішня суть етичного нормування у сфері науки неминуче висуває проблему співвідношення його аксіологічного і прагматичного аспектів, що базуються відповідно на визнанні самоцінності наукових досліджень та увазі до їхнього практичного значення. На різних етапах розвитку науки, у різних соціокультурних середовищах перший або другий із згаданих аспектів може переважати, однак цілковито витісненим жодним із них не може бути:

аксіологія і прагматика тісно сплітаються як у житті самої науки, так і в будь-яких серйозних спробах його етичного осмислення.

Етичний кодекс ученого не в змозі і взагалі не покликаний повністю відтворити наявний стан справ у сфері науки або реальне її становище в певному конкретному соціумі. Призначення такого кодексу інше — окреслити орієнтири бажаної поведінки представників згаданої сфери і передусім сформулювати імперативи, дотримання яких за будь-яких умов необхідне для реалізації сутнісного призначення самої науки як інституційованого способу пізнання істини. Прагнення до встановлення загальнозначущих етичних критеріїв діяльності вченого, безсумнівно, слід визнати конструктивним і евристичним – так само, як і міжнародний обмін досвідом у цій галузі (у якому, до речі, мали б брати ширшу участь українські вчені). Разом із тим потрібно враховувати й те, що єдині за своєю глибинною суттю етичні вимоги постають перед науковцями різних країн за дуже різних економічних, політичних, культурних, ідеологічних обставин; звідси своєрідність конкретних моральних контекстів, якої не повинні оминати національні етичні кодекси. Так, говорячи про моральні виміри діяльності вчених у сучасній Україні, неможливо ігнорувати такі специфічні і дуже потужні чинники, як рудименти соціалістичної ментальності, неусталеність економічних відносин, мізерні розміри асигнувань на розвиток науки і на цьому тлі — засилля меркантилізму, здатного позбавити науку її живильних джерел, ідеологія корупції. Вважаємо, що за таких умов Етичний кодекс ученого України має з особливою силою підкреслювати аксіологічний аспект ставлення до істини як до самоцінності, наголошувати на таких моральних якостях науковця, як чесність, неупередженість, незалежність власної думки. Всупереч великої кількості псевдонаукових поглядів і міфологізаторства новітнього гатунку сучасний

український учений зобов'язаний дбати не тільки про раціональне обґрунтування власних поглядів, а й про ціннісне утвердження в суспільстві самої природи раціональності. Він повинен усвідомлювати свою відповідальність за характер інтерпретації здобутих знань, за те, щоб посилення на них не використовували як знаряддя дегуманізації. Важливе соціальне значення морально-практичної налаштованості вчених у сучасному українському суспільстві підтвержене ще такою характерною рисою суспільства: на тлі всіх нинішніх негараздів воно, як засвідчують соціологічні дослідження, продовжує зберігати досить високий рівень довіри до діячів науки, шанувати їхній моральний авторитет [92, с. 12]. Тож прийняття спільнотою українських учених ефективного етичного кодексу стало б корисним не тільки для вітчизняної науки, але й для суспільства загалом. 25 лютого 2019 року на засіданні Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти було затверджено “Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти”[85]. Варто зазначити, що Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (надалі аббревіатура – НАЗЯВО) зорієнтоване на профілактику, попередження та покарання випадків порушення наукової етики в здійсненні національної програми стосовно підвищення рівня якості освіти шляхом освітньої діяльності, консультативної підтримки, організації позитивного освітнього середовища, що прописано у Стратегії НАЗЯВО.

Організація вище зазначеного середовища на нормативно-правовому рівні зробить доступною дієву реалізацію освітньої політики для успішного розвитку якості науки та освіти. Документ “Кодекс академічної доброчесності НАЗЯВО” пропагує світові стандарти виконання обов'язків в науковій та професійній сфері як для усіх працівників НАЗЯВО, так і для інших осіб, які знаходяться у

співпраці з даним агенством, тобто співробітниками Секретаріату НАЗЯВО, представниками галузевих рад, експертами з акредитації освітніх програм. В документі вони виступають як головна рушійна сила здійснення національної політики підвищення рівня завдяки дотриманню головних етичних правил в освітньому процесі.

Кодекс та інші документи, які здійснюють регуляцію векторної політики реалізації розвитку академічної чесності у діяльності Національного агентства, забезпечують прийняття нетерпимості до порушень наукової етики. Укладаючи змісту даного документу авторами було враховано чинні накази і рекомендації Міністерства освіти і науки України, Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про авторське право і суміжні права», «Про наукову і науково-технічну діяльність», нормативні акти Кабінету Міністрів України. Варто зазначити, що до тексту також було включено інформацію з відкритих електронних ресурсів – сайтів українських та зарубіжних університетів, державних та міжнародних організацій, наукових журналів, статистичних даних державних та закордонних досліджень.

Основними принципами та фундаментальними цінностями академічної чесності є:

- порядність та чесність – регулярне уникнення застосування нечесних практик під час освітнього процесу або проведення наукового дослідження;
- доброчесність – відданість членів освітянської спільноти етичним правилам, які є перешкодою для порушень академічної етики;
- відповідальність – стати прикладом гідної поведінки для інших науковців;
- правдивість – бажання здійснювати наукове дослідження на засадах істини;

– прозорість – відкритий доступ до інформації, всі учасники освітнього процесу діють зрозуміло, обґрунтовано;

– законність – всі учасники освітнього процесу дотримуються законів в яких прописані правила академічно чесної поведінки в науковій та фаховій діяльності;

– сумлінність – належне виконання своїх обов’язків без вдавання до шахрайських практик;

– повага – відчуття поваги до своїх колег, наукових попередників, їх ідей, здобутків; посилення та цитування у роботі – прояв поваги; партнерські стосунки з колегами, співавторами, іншими учасниками освітнього та дослідницького процесу;

– довіра – усі дослідники впевнені в чесності один одного, можуть покластись на своїх колег, не мають страху, що їхні наукові здобутки можуть бути вкраденими, присвоєними іншими колегами;

– протистояння тиску та відстоювання принципів академічної чесності;

– справедливість – рівноправне ставлення до всіх колег, відсутність дискримінації за різними ознаками;

– самовдосконалення та вдосконалення – постійний професійний розвиток є запорукою підвищення рівня якості освіти на державному рівні;

– професіоналізм – виконання усіх наукових досліджень за правилами, з застосуванням набутих компетенцій під навчання.

У документі досить чітко прописаний перелік дій, які не допускаються, є забороненими під час проведення освітньої діяльності, наслідком яких може стати вчинення порушення академічної чесності або порушення етики академічних взаємовідносин:

1. Фабрикація – придумування не реальної інформації для досягнення власної мети;
2. Фальсифікація – усвідомлена видозміна інформації, що має відношення до власної професійної, наукової діяльності або діяльності колег (підробка документів);
3. Обман – умисне надання неправдивої інформації стосовно результатів власного дослідження;
4. Використання зв'язків для отримання незаконної переваги в реалізації наукової чи професійної діяльності;
5. Академічний саботаж – перешкоджання роботі інших учасників освітнього процесу, усвідомлене знищення інформації;
6. Вчинення неправомірних дій через конфлікт;
7. Ігнорування явних порушень наукової етики;
8. Шантажування;
9. Злочинне обмовляння іншого учасника освітнього процесу у вчиненні порушення принципів академічної чесності.

Даний перелік не охоплює усіх порушень принципів чесності та етики академічних взаємовідносин. Дотримання принципів академічної чесності передбачає дотримання всіх норм та законів в сфері науки, освіти та інтелектуальної власності, неупереджене виконання професійних обов'язків, боротьбу з конформізмом, пропагування свободи слова.

За порушення академічної чесності та етики академічних взаємовідносин науковці можуть припинити професійні повноваження. НАЗЯВО на засіданні розглядає необхідність притягнення покараних до академічної відповідальності, приймається рішення стосовно застосування до порушників інших видів покарань, зокрема, тих, що регламентовані статтею 42 Закону України «Про

освіту» [63]. Дії, в яких виявлені ознаки порушення принципів академічної чесності можуть стати причиною притягнення фахівця до кримінальної відповідальності у порядку, регламентованому законом.

Складність та багатоаспектність академічної чесності та нечесних проявів потребує чітко окреслених дій, планів та моделей вирішення, сформованої команди професіоналів, які будуть компетентними у вирішенні таких питань.

Науковці нової генерації мають прагнути до реформ, для яких академічна чесність буде на першому місці на професійному шляху. Всі університетські та суспільні ініціативи ідуть від дослідників і є важливими складовими університетської, регіональної та державної, політичної спрямованості у розвитку академічної чесності.

1.3. Феномен академічної чесності як основа професійної підготовки майбутніх фахівців.

Глобальна взаємозалежність країн Європейського Союзу обумовлена метою побудови єдиного економічного та культурного простору, відкритого демократичного суспільства. Такі базові принципи побудови загальноєвропейського освітнього простору як багатокультурність, мобільність, загальнодоступність фахової підготовки, набуття сучасних умінь і навичок є основою концепції Європейського Співтовариства. У світовому науковому просторі розробляються ідеї «європейської свідомості» тощо.

В Україні ж сформувалась певна загрозлива ситуація, на яку ще у 2006 році звернув увагу академік М. Згуровський. Він попереджав, що Україні загрожує створення галузі недоброчесної освіти, яка матиме прогнозовані негативні наслідки [68, с. 250]. У березні 2017 року Організація економічного

співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD)) оприлюднила «Огляди доброчесності в освіті: Україна 2017», один із яких був присвячений питанням академічної чесності – плагіату в українському академічному середовищі. Автори навели найпоширеніші види порушення академічної чесності в Україні, як серед науковців, так і студентства: не менше половини від усіх дисертацій не відповідають якісним показникам та майже всі студенти у тій чи іншій формі практикують плагіат [100, с. 144]. Дискусії щодо розвитку зазначених сценаріїв ми спостерігаємо в академічному середовищі і наразі, вони дедалі більше загострюються, проте спричиняють лише короткочасний суспільний резонанс. Відсутня системність у боротьбі з проявами академічної нечесності як на рівні держави, кожного окремого закладу вищої освіти, так і окремої особистості. Зважаючи на еволюційний процес становлення української громадянської спільноти, варто зазначити, що без потрібних дій нормативного, організаційно-правового характеру неможливо забезпечити належний рівень довіри до академічної спільноти.

Вважаємо за доцільне більш ретельне вивчення феномену академічної чесності, що уможливить глибше його усвідомлення та забезпечення як в академічному середовищі, так і в суспільстві загалом. Раніше нами було зазначено, що академічна чесність є складною категорією, в якій поєднуються норми етики і правила поведінки особистості в академічній спільноті та засоби, які допомагають правилам реалізуватися на практиці. Існують морально-культурні, інституційні, освітньо-виховні чинники, які здійснюють комплексний зовнішній чи внутрішній вплив на університет, визначаючи його спроможність і прагнення протидіяти академічній нечесності. Т.В. Фініков, А.Є. Артюхов переконані, що академічна чесність базується на морально-етичних цінностях, з

якими майбутній фахівець приходить до закладу вищої освіти, збагачує їх під час навчання та професійного становлення, не закінчується в момент, коли випускник закінчує формальне навчання [151, с. 234]. Складовими, що формують категорію академічної чесності, і є наявними в переліку якостей компетентного студента і науковця є здатність бути відповідальним, чесним, ставитись толерантно до думки оточуючих, мислити критично, дотримуватися в своїх діях етики. Академічна чесність є певною сукупністю правил поведінки в академічному середовищі, які передбачають етичний і правовий контроль під час освітнього процесу, який здійснюється відповідно до регламентацій кодексу честі. Цей документ – це своєрідний добір норм того, що вважається чесним, комплекс заходів, спрямованих на підтримку принципів честі під час професійної підготовки фахівців. Зауважимо, що кожен заклад вищої освіти запроваджує свої системи дотримання норм академічної чесності та приймає власні формулювання кодексу честі.

Академічна чесність є основою професійної підготовки, яку можна розглядати на таких рівнях: *особистісному, соціальному та професійному*. Концепція рівнів, як пояснюють А.В. Щербакова та Г.С. Федорова, це одна з моделей, яку використовують для розподілу складних систем на простіші складові [163, с. 97]. За такого підходу, виокремлюються верхній рівень, який описує систему в цілому, під ним розміщується нижчий рівень, який описує категорії з використанням поняття вищого рівня. Таким чином, кожен нижчий рівень уможливорює функціонування наступного вищого рівня, який у свою чергу обумовлює рівень, що над ним. Однак, найскладнішим у використанні рівнів, на думку науковців, є визначення змістового наповнення та межі відповідальності кожного рівня.

У нашому випадку, для подолання цієї складності у процесі забезпечення

академічної чесності у сфері вищої освіти, доречно цей процес розглядати як традиційну систему, яка має такі властивості як: цілісність, комплекс взаємодіючих елементів, структурність, ієрархічність, зв'язок з навколишнім середовищем, так і динамічну систему зі зворотніми зв'язками та наявністю нелінійних ефектів. Такий підхід дозволяє впорядкувати ієрархію складових системи, а також вибудовувати своєрідну ієрархію взаємозв'язків всередині самої системи. Вибудовуючи механізми взаємозв'язків між рівнями у системі, автори тим самим визначають її структуру та механізми її функціонування. За визначенням А.І. Ільша, структуру складають суб'єкти та об'єкти, які є складовими, а спосіб роботи – відповідні процедури, які регламентують дії елементів системи у процесі її функціонування [69, с. 28].

Наголосимо на наявності окремих особливих властивостей системи в процесі забезпечення академічної чесності, які впливають на загальні властивості системи та її функціонування. Це – стабільність (тривале збереження певного стабільного стану або оптимального рівня безпеки); стійкість (здатність системи належним чином функціонувати та чинити опір дестабілізуючим факторам); відносна самостійність (здатність системи функціонувати без зовнішньої підтримки); цілісність (сприйняття системного утворення як єдиного цілісного об'єкту). Дослідження забезпечення академічної чесності, як багаторівневої системи, буде враховувати послідовне вертикальне розміщення підсистем, що утворюють дану систему (вертикальну декомпозицію), а також пріоритет дій або правил втручання підсистем верхнього рівня; залежності дій підсистем верхнього рівня від фактичного виконання своїх функцій нижніми рівнями.

Зауважимо, що А.В. Щербакова, Г.С. Федорова ієрархічне упорядкування системи часто пов'язують з процесом зміни її структури перш за все з метою

підвищення ефективності її функціонування[163, с. 98]. Вважаємо, що і структурування системи академічної чесності та розділ цієї системи по рівнях, уможливить, на нашу думку, ефективність її забезпечення. Враховуючи багатогранність феномену академічної чесності, постає питання ефективності її забезпечення як на локальному, національному, так і на міжнародному рівнях, оскільки важливість вирішення цієї проблеми не має кордонів. Розуміння забезпечення академічної чесності на різних рівнях, на думку Н.Батечко та М. Михайліченко, дозволить враховувати особливості досліджуваного феномену як на рівні життєдіяльності суспільства, тож і на рівні окремої особистості [19, с. 29]. Такий багаторівневий підхід (на мега рівні — міжнародному, мета рівні — національному, макро рівні – рівні держави, мікро рівні — рівні закладу вищої освіти та нано рівні – рівні окремої особистості) дозволяє впорядкувати правовий контроль стосунків між членами спільноти та країною із врахуванням міжнародних тенденцій у сфері забезпечення академічної чесності (рис.1.2.).

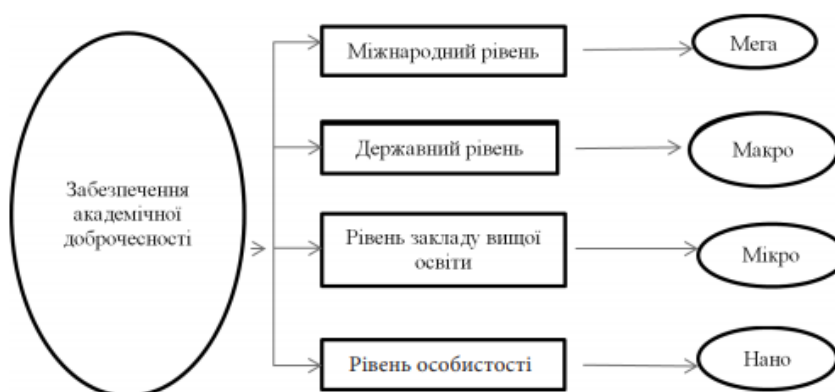

Рис. 1.2. Багаторівневий підхід до забезпечення академічної доброчесності

Джерело: [19, с. 29].

Вирішуючи поставлені завдання необхідно, на нашу думку виокремити

наступні складові системи забезпечення академічної чесності:

1. Законодавча, нормативно-правова та наукова база.
2. Структура і завдання органів (підрозділів), які забезпечують академічну чесність.
3. Організаційно — технічні й режимні заходи й методи забезпечення академічної чесності).
4. Програмно — технічні засоби і способи забезпечення академічної чесності.

В останні роки вітчизняна наукова та освітня спільнота все більше звертається до міжнародних академічних стандартів щодо впровадження та забезпечення академічної чесності. Зауважимо, що боротьба з проявами академічної нечесності в країнах Західної Європи вже декілька десятиліть поспіль почалася саме, як на міжнародному, національному рівнях, так і на рівні окремо взятої особистості. В Європі основні положення стосовно формування напрямів академічної чесності було виокремлено ще у 1988 році в документах Великої Хартії університетів. В рамках Болонського процесу у 2004 році у Бухаресті відбулася Міжнародна конференція з питань академічної чесності, результатом якої було підписання Бухарестської Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському освітньому просторі [40]. Декларація стала початком щодо імплементації основних складових академічної чесності в Європі, оскільки за рахунок цінностей та етичних стандартів, які мають підтримувати і розвивати сучасні університети формуються моральні контури суспільства загалом. Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі зазначає, що «...кожен член академічної та освітньої спільноти повинен прагнути до чесності і поширювати це прагнення на інших учасників освітнього та наукового процесу, послідовно утримуючись

від брехні, шахрайства, крадіжок та інших форм нечесної поведінки, що викривляють парадигму освіти і науки....»[118, с. 4] .

Академічна чесність у вищих закладах освіти Європи реалізується через компетентності, завдяки проекту “Тьюнінг” (Tuning Education Structures). Сучасний університет стає більш інноваційним. Академічна чесність виступає регулятором виховних взаємин академічного процесу та вдосконалює змістове поле за рахунок розширених функцій університету:

- а) повчальна, що полягає в передачі знань, науки;
- б) дослідницька — означає вільний пошук правдивого знання;
- в) професійна - підготовка фахівців, висококваліфікованої робочої сили;
- г) сервісна - забезпечення послуг направлених на розвиток суспільства;
- д) культурна — розвиток інтелектуального потенціалу кожного студента;
- е) гуманістична — розуміння основних цінностей людства, світової культури.

Лісабонська стратегія розвитку освіти і підготовки окреслює, що європейський вимір в освіті акумулює в собі знання необхідних мов, розуміння ідей, які поділяє європейська спільнота, ідентифікування себе як європейця, громадянство в одній з європейських держав, відповідна якість життя, високий рівень професіоналізму. Чотири мети запровадження європейського виміру були запропоновані в 1988р. Резолюцією Ради та міністрів освіти Європейського Співтовариства „Про європейський вимір в освіті”: надання майбутнім фахівцям почуття європейської приналежності та розуміння європейської культури, що має значення для пропагування і відстоювання демократичних цінностей; підготовка майбутніх фахівців до активної участі в житті Європейської Співдружності; сприяння усвідомленню майбутніми фахівцями позитивних сторін Співдружності та обов’язків, які виникають;

популяризація знань майбутніх фахівців про культуру, економіку та генезу розвитку країн Європейського Союзу, що значно допоможе співпраці.

Рада Європи активно націлена на зміцнення ідеї загальноєвропейського виміру в освіті та вважає, що Європа характеризується спільними духовними цінностями. Французький дослідник, Мішель Форбек вважає, що: „Європа – це більш, ніж внутрішній ринок ЄС, або так званий європейський економічний простір... Європа є передусім об'єднанням цінностей, що ґрунтуються на ідеї демократії і прав людини” [154, с. 28].

У нашій державі суспільство починає сприймати академічну чесність у формуванні етичних компетентностей майбутніх фахівців як освітній регулюючий фактор, що не йде в супротив Етичному кодексу ученого України (2009), Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016). Особливу увагу проблемі формування етичної компетентності майбутніх педагогів присвячено в проекті Закону України «Про освіту» (2016), який було розроблено відповідно до мети вищої освіти з врахуванням процесу модернізації. Зазначено, що окремі проблеми розвитку академічної чесності було вивчено в наукових межах формування професійної етики викладача. Академічна чесність здійснює цілеспрямований вплив на якість освіти, бо акумулює в собі великий перелік моральних якостей, які обумовлюють стиль поведінки всіх учасників освітнього процесу.

Вивчення проблематики академічної чесності потребує глибокого рівня досліджень. Український дослідник, В. Ромакін, чітко переконаний в тому факті, «щоб провести дослідження стану академічної чесності, необхідно розглянути всю систему освіти. Але цього дуже мало. Треба проаналізувати національну систему етичних відносин та традицій» [112, с. 174]. Український вчений, Ю. Калиновський вважає, що проблема «академічної чесності у

зкладах вищої освіти України виходить за межі суто освітянського середовища і зачіпає всі сфери суспільного життя» [80, с.481]. Науковці тему академічної чесності розглядають у нерозривному зв'язку із проблемою академічної нечесності. Під час суспільної активізації в українських реаліях, можемо припустити, що українське студентство пристане на шлях академічної чесності за умови проведення відповідних заходів, націлених на формування та попередження проявів академічної нечесності у закладі вищої освіти.

Сучасне суспільство окреслює особистісні якості індивіда, які розпочинаються з його ділової характеристики, ставлення до роботи, вміння вирішувати професійні завдання. Справжній професіоналізм спирається на такі моральні норми як вимогливість до себе та оточуючих, розуміння своїх фахових обов'язків, чесність у професійній діяльності. При цьому свобода вибору в освітньому процесі стає найважливішим фактором, що сприяє підвищенню активності студентів в процесі професійної підготовки. Вона дозволяє студентам здійснювати вибір, ставити і реалізовувати цілі, що виходять за межі запропонованих стандартів, оцінювати свою діяльність на основі аналізу, сприяє культивуванню суб'єктивності, органічності, цілісності, відповідальності особистості. Особливої актуальності академічні свободи набувають в процесі підготовки фахівців, здатних ефективно виконувати свої професійні функції в умовах мінливої соціально-економічної ситуації в нашій країні. Задовольняючи потреби особистості в інтелектуальному, культурному і моральному розвитку, академічні свободи стали тією складовою частиною процесу гуманізації освіти, яка дозволила студентам стати повноправним суб'єктом освіти, забезпечивши їх правом брати участь у формуванні змісту своєї освіти, вибирати типи навчальних закладів, терміни, методи і засоби навчання.

Академічна чесність як сукупність правил поведінки в академічному

середовищі має чітко визначати правові аспекти поведінки студентів, які вони визнають і дотримуються. Найбільш вразливою є сфера користування студентом інтернет - ресурсами. Доступність інтернет-джерел для наукових досліджень породили негативні фактори в освітньому процесі. Мова, звичайно, йде про плагіат. Неможливо сформувати кваліфікованого фахівця, якщо він послуговувався у своїй навчальній діяльності плагіатом. Людина повинна віддати шану тим науковцям, працями яких користується, а не переписувати і вважати за власне. На Заході, якщо таке явище мало місце, незважаючи на своє становище, статус, посаду, людина засоромилась би і звільнилась. У цивілізованих країнах так і роблять. Але наш менталітет до цього не доріс, – проблема в культурі студентів, які часто не розуміють аморальність і протиправність свого діяння. Український менталітет більш терпимий до таких проявів. Це потрібно викорінювати, змінювати стереотипи мислення і поведінки, в тому числі, і, особливо, в науці і в освіті. Протидія академічної нечесності має бути загальнонаціональною метою. На сучасному етапі загострюється ситуація з падінням моральних підвалин суспільства, коли для забезпечення чесних, сумлінних відносин до здійснюваного виду діяльності і прийнятим зобов'язанням норм суспільної моралі виявляється недостатньо.

Способи вирішення питань, які були викликані нехтуванням правил академічної чесності, в нашій державі є темою наукових пошуків та дискутування на різних міжнародних та всеукраїнських конференціях. Проте, результати цих наукових пошуків не варто вважати ґрунтовними через неоднозначність питання. Протистояння проявам академічної нечесності вимагає заклику до почуття гідності особистості, поваги до всіх учасників академічної спільноти. Високий рівень міжособистісної поваги, взаємодовіри в суспільстві максимально сприяє особистості вирішувати завдання. Все більша

кількість освітян мають переконання, що реформи в державі слід починати з самого себе, з власної професійної діяльності.

Вирішення проблем академічної чесності та наслідків нехтування її принципів є актуальними для українських реалій. Не допустимими є явища, коли курсові та дипломні роботи виконуються відповідними агенціями; коли студенти старших курсів передають свої виконані індивідуальні науково-дослідні завдання студентам молодших курсів, а ті, в свою чергу, лише змінюють прізвища на титульних аркушах; коли у статтях перероблюють чужі ідеї та ставлять свій підпис не згадуючи справжніх авторів; коли метою наукових пошуків є не нове відкриття, а підйом по кар'єрній драбині [106, с.115].

Плагіат, списування чи просто недбале ставлення до продукування наукових робіт є звичним явищем в сучасних освітніх реаліях. Автори можуть свідомо та несвідомо порушувати принципи академічної чесності. Коли автор свідомо порушує принципи академічної чесності, він розуміє, що проявляє неповагу до інших дослідників та порушує Закон України про «Про авторське право і суміжні права» (2015) [66]. Несвідомі дії зумовлені нестачею знань, умінь та навичок обробки наукових текстів, нерозумінням основ академічного письма, є характеристикою вченого-початківця, який не має досвіду написання статей в наукових виданнях.

Зараз в українській освітянській спільноті відчутним став вектор сфери вищої освіти, націлений на інституційні реформи. Імплементация Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) [65] допомогла втілити в життя принципи академічної автономії та почала формування комплексного попередження та запобігання проявів академічної нечесності. Його норми дозволили розпочати створення комплексного попередження та запобігання поширення

неправомірних випадків присвоєння авторських прав через детальну регламентацію в статті 6 пункт 6 факту, що «...виявлення в поданій до захисту дисертації (науковій доповіді) академічного плагіату є підставою для відмови у присудженні відповідного наукового ступеня. Виявлення академічного плагіату у захищеній дисертації (науковій доповіді) є підставою для скасування рішення спеціалізованої вченої ради про присудження наукового ступеня та видачу відповідного диплома...» [65, с. 12]. Головною рушійною силою стало внесення в статтю 32 пункт 3 антиплагіатного програмового забезпечення, яке дозволяє виявити присутність та кількість сплагіатованої інформації. В статті 69 пункт 6 йдеться про обов'язкову публікацію тексту доповіді або дисертації на інтернет-сторінці університету, в якому діє спецрада [65].

Водночас академічній чесності, як головному елементу вищої освіти, приділено не досить багато уваги. Академічна чесність виступає одним з найголовніших елементів університетської освіти як частини суспільства. Принципи чесності, чесного навчання та праці є головними постулатами для майбутніх фахівців. Поняття академічної чесності є багатовимірним, тобто в ньому наявні головні цінності та способи їх збереження. Важливо зрозуміти причини, які провокують ігнорування морально-етичних норм. Дослідження природи їхнього походження дозволить сформулювати та впровадити дієві заходи просування академічної чесності, як національного рівня, так і локального масштабу [120].

Об'єктивна необхідність в юридичному закріпленні в нормативних правових актах, що регламентують сферу освіти, вимог академічної чесності не виключає використання регулятивного потенціалу моралі. На відміну від правових настанов, які домагаються бажаної поведінки за допомогою загрози несприятливих наслідків, насадження моральних ідеалів здатне забезпечити

усвідомлену відмову від ганебних вчинків, обману і лицемірства.

При створенні юридичних основ академічної чесності слід виходити з припущення, що всі суб'єкти освітньої діяльності (і ті, яких навчають, і самі викладачі) вважаються порядними (чесними, сумлінними) до того часу, поки належним чином не доведено зворотнє.

У процесі глобалізації академічна чесність в університетах світу стає все більш актуальною темою для обговорення. Внаслідок блискавичного розвитку науки в цілому роль академічної чесності є головним атрибутом справедливості у закладах вищої освіти по всьому світу. Будь-який університет з хорошою репутацією повинен якісно політизувати академічну чесність. Ключовий момент цієї політики має полягати в правовій грамотності цього питання, де юридичні аспекти повинні бути чітко вивірені як для успішної роботи викладачів закладів вищої освіти, так і для самих студентів. Більш того, це послужить основою у забезпеченні академічної справедливості з метою розвитку науки. А опрацьовані правові аспекти щодо цього питання зможуть послужити гарантією і синтезом до підходу написання будь-яких наукових проєктів. Це дає можливість навчальним закладам підвищити свої рейтинги.

Безумовно, одна з головних цілей освітнього процесу в наш час – розвиток мислення майбутніх фахівців, їх здатності до рефлексії. Для отримання хороших знань студенти повинні підходити до навчального процесу з творчої сторони. Тим же, хто використовує плагіат, розвинути цю сторону неможливо, бо копіювання чужих праць не підштовхує до розумової діяльності. Тому для того, щоб наші студенти отримували міцні знання, ми повинні виховувати в них прагнення до академічної чесності та орієнтувати на творчість. Епоха глобалізації повинна стати для випускників закладів вищої освіти джерелом нових ідей, нових поглядів. Тільки тоді їх будуть сприймати як

компетентних фахівців, здатних до конкуренції в умовах світового ринку.

В українських закладах вищої освіти представники професорсько-викладацького складу іноді провокують порушення етичних принципів поведінки майбутніх фахівців, через замовчування про випадки неправомірних запозичень, або байдужим ставленням до формування у майбутнього фахівця креативності, або власним негативним способом викладання. Директори закладів вищої освіти стають співучасниками плагіату через непряме замовчування, допущення випадків порушення норм академічної чесності, себто академічна нечесність базується на «певних моделях поведінки, які підтримуються та стимулюються керівництвом вищих навчальних закладів». Людмила Рижак підтверджує: «...сама організація навчального процесу в українських закладах вищої освіти спонукає не до дисципліни й обов'язку вчитися, а до згубних звичок. Згубні звички є причиною розладу в академічній сфері» [116, с. 35]. Студенти вчиняють неправомірні дії не тому, що не знають законів, а тому, що вважають за позитив саме такий вчинок. У такому контексті варто звернутися до коренів явища академічної нечесності. Проблема нечесності має загальні історичні і соціально-економічні корені. В. Ромакін указує на глибину проблеми: «Тоталітаризм (спочатку царський, потім комуністичний) привчив до лицемірства» [113, с. 24].

У нашому суспільстві століттями культивуються способи швидкого отримання вигод та ухилення від відповідальності за скоєні злочинні дії. В.Ромакін вважає, що «дві моралі – офіційна та конфіденційна – можуть джерело нечесності» [113, с. 24]. Т.Ярошенко пише: «Культурні чинники академічної нечесності в українських закладах вищої освіти, на наш погляд, закорінені в успадкованій від СРСР психології хибно трактованого колективізму» [164, с. 304], і реалізація аморальної поведінки відбита в ідеї

«рука руку миє». Значною перешкодою в розумінні негативного явища плагіату є проблема відповідального ставлення і такої думки дотримуються багато дослідників, ми ж зауважимо про соціальну відповідальність, адже категорія відповідальності визначена передовсім суб'єктністю, як-от соціальна відповідальність – корпоративністю, суспільними цінностями і головне – перманентною відповідальною діяльністю, упередженням нечесного навчання, просвітництвом щодо наслідків намірів людини, а не тільки-но вчинків. Вважаємо, на часі соціально відповідальній академічній спільноті розпочати викорінення в освіті плагіату як явища. Нагальним питанням для вищої освіти є організація заходів, спрямованих на викорінення випадків плагіатування з сучасних університетів.

В українській освіті сьогодні відбуваються реформи, викликані входженням України до світового економічного співтовариства та орієнтацією на європейські нормативи якості. Актуальними стають модернізаційні процеси у сфері освіти та підготовці фахівців до її реалізації. У цьому контексті, особливий інтерес викликає досвід нових членів ЄС – країн Східної Європи (Болгарії, Республіки Польщі, Румунії, Словаччини, Чехії, Словенії, країн Балтії) стосовно підготовки майбутніх фахівців, оскільки в недавньому минулому системи освіти означених країн та України мали багато спільних рис, зумовлених переважно подібністю соціального і політичного устрою держав, їхньою територіальною близькістю та національно-культурною асиміляцією населення в окремих областях України, що межують з країнами Східної Європи – членами ЄС. Успішному реформуванню системи підготовки майбутніх фахівців сприятиме врахування результатів порівняльної професійної педагогіки, яка акумулює особливості теоретичних засад і методики підготовки фахівців у різних державах Східної Європи, виявляє можливості

конструктивного застосування в Україні освітніх інновацій цих країн. В умовах входження України до європейського простору вищої освіти важливою є проблема зближення освітніх парадигм, фундаментальних принципів, методологічних підходів у конструюванні змісту й упровадженні новітніх технологій, менеджерських форм для сприяння належній підготовці молодого спеціаліста.

Сучасний фахівець освіти – це професійно зорієнтована особистість, яка має досвід роботи з науковими текстами, працювала в наукових групах, розуміється на інноваціях освіти, а також інноваційних засобах навчання, здатна до саморозвитку та самовдосконалення у професійній діяльності. Фахову компетентність педагогічного працівника, в контексті євро інтеграційних орієнтацій, визначають його здатність забезпечувати життєдіяльність студентів на основі інноваційних технологій, долати мовні бар'єри, динамічно та творчо реагувати на вибір способів розв'язання професійних завдань, урахувавши потреби студентів. Підготовка майбутніх фахівців освітньої сфери у країнах Східної Європи перебуває в стані динамічних змін, спрямованих на інтеграцію до європейського освітнього простору. Освітні пріоритети демократичних країн Східної Європи полягають: у демократизації навчання; адаптації системи освіти до потреб суспільства шляхом заміни традиційної інформативно-репродуктивної моделі навчання на модель «самовдосконалення та активізації»; створенні інноваційних систем підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації; зближенні змісту обов'язкової освіти в різних країнах, що дає змогу говорити про ознаки уніфікації та часткової стандартизації змісту та якості освіти не тільки в регіональному, національному, а й у наднаціональному вимірах; запровадженні зовнішньої (на національному і регіональному рівні) стандартизованої оцінки навчальних досягнень із ключових навчальних

предметів; викладанні іноземних мов і основ демократичної економіки. Педагогічна освіта є закономірним процесом, що забезпечує реалізацію завдань підготовки майбутніх фахівців, підвищує мотивацію студентів до навчання в університеті та створює умови для комфортної адаптації майбутніх фахівців до професійної діяльності; надає впевненості у власних силах через сформованість в них професійних компетентностей.

Дослідження вплив етики на якість підготовки майбутнього фахівця потребує згадки про вимоги та правила для дослідників, які встановила в 2005 році Європейська хартія для науковців. Вимоги та правила містили складові академічної чесності: надійний захист результатів досліджень, професійне ставлення до наукової діяльності, відповідальність і підзвітність, дотримання принципів професійної етики. «Кодекс рекрутації академічних працівників» формулює вимоги щодо набору кадрів до університетів Європейського союзу. Європейська Хартія та Кодекс рекрутації відчутно впливають на національні політики та законодавчі бази європейських країн. Проблема академічної чесності включає в себе створення кодексу честі університету, боротьбу з проявами академічного шахрайства та плагіату, запобігання корупції [143, с. 7]. Академічна чесність є феноменом, системним явищем у професійній підготовці фахівців. З одного боку, вона відображає рівень розвитку культури і суспільних цінностей, а з іншого, є визначальним показником якості освіти, результативності професійної підготовки, відображенням ефективності, відповідальності усіх суб'єктів освітнього процесу.

Отже, ефективність і результативність професійної підготовки майбутніх фахівців залежить від дотримання ними норм академічної чесності, що впливає на розвиток професіонала на особистісному, професійному та соціальному рівнях.

Висновки до першого розділу

Для ґрунтового розуміння змісту поняття «академічна чесність» у дослідженні розкрито сутність таких базових понять, як «чесність», «доброчесність», «академічна доброчесність», «університет», «європейський університет», «професійна підготовка», як, перш за все, чесноти моральні. Академічна чесність є морально-етичною категорією, підґрунтям якої є усталені норми та правила поведінки майбутнього фахівця, які надають свободу під час виконання навчально-дослідних завдань. Ідея академічної чесності стає ідеологією сучасної освіти. З точки зору збільшення масштабів нечесної поведінки і освітньої політики доречно спрямувати подальші наукові дослідження у напрям впливу чесності освітнього середовища на бажання студентів застосовувати чесні види навчальної діяльності.

Розкриття сутності та базових понять дослідження дозволило прийти до висновку, що «академічна чесність» є широким поняттям, яке включає в себе академічну доброчесність, поєднання академічних свобод і академічної відповідальності, внутрішню систему пов'язаних чеснот академічної спільноти, що дає можливість особистості чітко дотримуватись певних норм етики в академічному середовищі.

Проведено аналіз спільного і відмінного між термінами «академічна чесність» та «академічна доброчесність».

Аналіз стану розробленості проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу у педагогічній теорії і практиці дозволив встановити міждисциплінарний характер категорії академічної чесності, виявити її багатофакторність. Осмислення сутності формування академічної чесності в університетах Європи

дозволило визначити стратегії розвитку академічної чесності. Академічна чесність поєднує в собі етичні норми і правила поведінки людини в освітньо-науковому середовищі, базується на морально-етичних цінностях. Здатність бути відповідальним, чесним, ставитись толерантно до чужих думок, мислити критично, дотримуватися в своїх діях етичних принципів – це складові, які формують поняття академічної чесності, і входять до переліку характеристик компетентного фахівця. Зневага принципів академічної чесності підриває центральні цінності вищої освіти. Відповідальність за етичну поведінку може бути індивідуальною або груповою. Усвідомлення правил поведінки, засноване на позитивній внутрішній мотивації, є природним явищем для аспірантів, молодих дослідників та студентів, яке треба лише пояснити та підтримати.

Категорія академічної чесності має багатовимірні характеристики, тобто поєднує в собі домінантні базові цінності, засоби їх забезпечення та форсування. Надзвичайно важливим є усвідомлення потенційних причин, які призводять до порушень принципів академічної етики: етично-культурних, інституційних і виховних. Ідеологія сучасних реформ впливає на якість освіти, результати освітньої діяльності, на подальше суспільне життя в цілому.

Системне вивчення феномену академічної чесності як складника якості освіти та ситемоутворювального елементу професійної підготовки фахівців дозволило зрозуміти, що проблема академічної чесності у закладах вищої освіти України виходить за межі суто освітянського середовища і зачіпає всі сфери життя суспільства. Науковці розглядають тему академічної чесності у нерозривному зв'язку із проблемою плагіату, тобто академічної нечесності.

Проблематику академічної чесності та нечесності, можна розглядати у розрізі якості освіти і стандартів навчання, етики та відповідальності, історичної обумовленості та безпеки університету, зв'язку з релігією тощо.

Дослідження проблеми розвитку академічної чесності майбутніх фахівців у практиці Європейських університетів дозволило усвідомити важливість «Кодексів честі» провідних світових університетів. В європейських кодексах честі наголошується, що цим документом встановлюються основні правила для оцінки науковцями своєї діяльності та діяльності колег з етичної позиції. Головним завданням кодексу виступає надання переваги етичним вимірам науки та соціальної відповідальності всієї наукової спільноти і кожного науковця зокрема. Особиста відповідальність дослідника є досить важливим питанням, через той факт, що громадські інституції не встигають за розвитком науки і сучасних технологій. Європейські «Кодекси честі» базуються на ідеї сприяння належної дослідницької практики довірі в середовищі наукової спільноти і суспільства в цілому.

Вивчення академічної чесності як феномену, що є основою професійної підготовки фахівців, здійснено на особистісному, соціальному та професійному рівнях.

Зміст розділу відображений у наступних авторських публікаціях: [126],[127], [128], [132], [133], [134], [135].

РОЗДІЛ 2.

РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

2.1. Нормативне забезпечення розвитку ідеї академічної чесності в Європейському союзі

Соціально-гуманітарна політика Євросоюзу вплинула на те, що на рівні суспільної свідомості суб'єктів освіти закарбувалися морально-етичні принципи, яких слід дотримуватись в освітньому процесі. Головною особливістю є розвиток ідей академічної чесності в країнах Європейського Союзу. Серед них домінантними є ідеї «загального європейського дому», «європейської свідомості», «європейської академічної культури». Німецький дослідник С.Вольф звертає увагу на те, що покликання університетів реалізується через поєднання освіти, науки і культури [267, с. 424].

Розвиток ідеї академічної чесності в Європі регулюється різними нормативними документами. «Бухарестська декларація етичних принципів вищої освіти у Європі» (2004) прийнята на Міжнародній конференції з морально-етичних аспектів вищої освіти та науки в Європі. У документі робиться наголос на тому факті, що університети не варто розцінювати тільки як виробництво науково-технічних кадрів, важливими є їх культурні та інтелектуальні завдання; вищі заклади освіти повинні всіляко допомагати утвердженню найвищих моральних цінностей і норм, які мають значення для політичного, академічного, культурного розвитку всіх учасників освітнього процесу, а також безпосередній вплив на етичну поведінку суспільства; етичні

норми мають пропагуватися не тільки документально, має місце необхідність їх реалізації та впровадження на практиці у всіх сферах університетського життя [40].

У документі наголошувалось, що цінності академічної чесності мають формувати академічний, культурний та політичний розвиток як істинного науковця, так і академічної спільноти загалом. Вирішальними у забезпеченні ефективного навчання та якісного дослідження стають чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та підзвітність. Забезпечення справедливості в навчанні, оцінка студентів, дослідження, просування персоналу та будь-яка діяльність, пов'язана з присудженням ступенів, повинна будуватися на ознаках послідовності, об'єктивності, прозорості, законності, передбачуваності, справедливості.

В Бухарестській декларації [40] актуалізуються такі поняття як «community», «academic ethos», «culture»; принципи академічної чесності під час освітнього процесу, суспільний та моральний менеджмент, наукові розвідки, які ґрунтуються на постулатах суспільної відповідальності та академічної чесності (research based on academic integrity and social responsiveness). Підкреслюючи значимість академічної культури для кожного закладу вищої освіти, звернено увагу, що вона є основою визначення їхньої місії, розробки інституційних регламентуючих документів та кодексів академічної чесності, тобто тих цінностей, норм, практик, переконань та висновків, які створюють в інституціональній спільноті етичні норми та правила, які ґрунтуються на принципах взаємоповаги між людьми, їх фізичного та духовного здоров'я, ціложиттєвої освіти, підвищення рівня знань і якості освіти, інклюзивного навчання, публічної демократії, заохочення активної громадянської позиції та недискримінації. Автономія закладів вищої освіти не повинна

використовуватися як засіб уникнення відповідальності перед спільнотою за порушення норм академічної етики. Автори Декларації [40] приділили пильну увагу дотриманню норм академічної етики та суспільної відповідальності під час написання наукових робіт, де базовими постулатами наукової роботи є воля розуму та відповідь перед спільнотою за скоєні правопорушення. В документі прописано, що окремі науковці і представники їх наукових шкіл, несуть етичну відповідальність за вибір тем, методів ефективної роботи, доброчесності пошуку, результати досліджень. Вони мають прийняти і чітко дотримуватися документально регламентованих етичних норм, що корелюють їх наукові здобутки. Будь-який кодекс поведінки у галузі досліджень повинен включати етичні стандарти та механізми їхнього дотримання, що допоможе уникнути покарання, лицемірної поведінки, беззмістовності і корупційних дій. Осередки науки мають допомагати у налагодженні партнерства між закордонними університетами і сприяти етичній та ідейній співдружності, що сформована на світових культурних цінностях і на імперативі дій, направлених на користь суспільству.

В цьому контексті слід згадати українських дослідників, які вивчали розвиток академічної доброчесності. М. Дойчик зазначає, що викладачі і науковці кожен окремо або колегіально, несуть відповідальність і право без перешкод озвучувати своє бачення з дослідницьких та морально-етичних питань, які стосуються окремих дослідницьких проєктів та імплементації їх кінцевих продуктів, або, як варіант, скасувати своє авторство над проєктом через сумління [57, с. 93]. Український науковець, Л. Грицаєнко вважає, що найбільш вартим уваги документом останніх десятиліть, який в змозі здійснити вплив на сучасну культуру закладу вищої освіти, ввести в її інституційний зміст те, що визначається як матеріальні практики і моделі, що документально

регламентують та здійснюють менеджерську регуляцію принципів поведінки учасників освітнього процесу та самих університетів, є «Керівництво для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти» (2012), рекомендоване Magna Charta Observatory і Міжнародною Асоціацією університетів [54, с. 128]. Цей документ пропагує регламентований порядок правил між усіма членами освітнього процесу, підтверджує їхнє погодження на правову відповідальність за дотримання регламентованих принципів. В перелік цих правил входить морально-етична поведінка при проведенні наукових експериментів; неприйняття дискримінації за різними ознаками; незалежне, прозоре, справедливе оцінювання якості виконання завдань, рівні можливості усіх учасників, регулярне звітування стосовно стану виконаності дослідження, прийняття аргументованої критики та повага до чужих коментарів, їх врахування; правова відповідальність за ресурси та навколишнє середовище; відкритість інформаційного доступу; повага до закордонних колег. Вище згаданий документ визначив статус моральних принципів, документів, норм, які регулюватимуть культуру закладу вищої освіти, зазначив головні практичні дії авторів наукових розвідок. Акцентовано на впровадженні Кодексів етики закладів вищої освіти для забезпечення відповідальності кожної інституції перед спільнотою за надання освітніх послуг високого рівня та проведення досліджень високої наукової якості.

Слід зазначити, що кожний європейський університет характеризується наявністю корпоративної етики; сформованим партнерством між викладачами, студентами та адміністрацією. Британський дослідник Р. Шелдон вважає, що залежність одне від одного, взаємна повага, вигідні партнерські стосунки виступають запорукою успішного функціонування університету та виконання ним свого покликання [257, с. 45]. В 1990-2000 рр. в освітній політиці

Європейського Союзу та Ради Європи поширеним став термін „європейський вимір в освіті”, який трактувався як нормативний пакет знань про європейські країни. Для цього вивчаються мови, культурні особливості, традиції, економічний стан держав, щоб сформувати сукупне розуміння про країни Європейського Союзу. К. Вівер, С. Девіс, С. Лук, В. Бузанга вважають, що такий підхід сприятиме вихованню толерантності учасників освітнього процесу; посиленню у майбутніх фахівців відчуття європейської ідентичності; розумінню демократичних цінностей європейської спільноти; популяризації знань стосовно дотримання європейських моральних принципів [269, с. 305].

В контексті поняття „європейський вимір в освіті” – академічна чесність є поведінковою та діяльнісною базою для дослідників, це основоположна цінність, що зумовлює взаємну дослідницьку довіру та довіру спільноти до наукових результатів. Дотримання принципів академічної чесності є пріоритетним для освітньої політики Європейських держав, лідером в організації та проведенні наукових досліджень у вищій освіті на інституційному рівні. Алгоритми застосування правил етичної поведінки та інструменти протидії різним видам її порушень впроваджуються до програм стосовно наукової етики та документально затверджених правил, імплементуються у тексти законів та підзаконних актів головних учасників в науково-освітній сфері в країнах Європейського союзу. Важливо відзначити, що на противагу Сполученим Штатам Америки, де чесність є складовою академічної культури та включає всі аспекти діяльності університетів та наукових лабораторій, в Європейському союзі академічна чесність стосується діяльності саме дослідників. Визначення “чесність дослідника” часто вживається у документах та деклараціях, які мають безпосередній зв’язок з розвитком наукового

простору в Європі, в програмах підтримки програм академічної мобільності та наукових проєктів таких, як «Горизонт 2020» [55].

Для детального вивчення дослідницької політики у Європейському науковому просторі щодо розвитку академічної чесності у майбутніх фахівців, треба здійснити детальне вивчення цього феномену у відповідних програмах та документах, а саме: документації Європейської ради аспірантів та молодих учених, Європейської асоціації університетів, Європейського Союзу і Європейської Комісії, Загальноєвропейської асоціації академій наук, Європейського наукового фонду, організації “Наука Європи” (Science Europe).

Аналізуючи світовий досвід, варто зазначити, що найпершу офіційну спробу перетворити наукові етичні підходи на базу для наукової діяльності дослідників здійснено в медичній науковій сфері. Гельсінська декларація (1964), прийнята 18-ою Генеральною асамблеєю ВМА, у Гельсінкі, Фінляндській Республіці, Всесвітньою медичною асоціацією задокументувала наукові етичні підходи в медичних дослідженнях та їх експериментальному складі [53]. Впродовж десятиліть вищезазначений документ зазнавав правок сім разів, останню редакцію затвердили у 2013 році.

Дослідниця М. Черепанова зазначає, що найперший Етичний кодекс науковця (1984р., м. Уппсала, Королівство Швеція) намагався побудувати спільні моральні імперативи для наукових досліджень, складався з таких правил:

1. Наукові дослідження повинні здійснюватися таким чином, щоб не нанести шкоду оточуючому середовищу, довкіллю.

2. Наукове дослідження не повинно нести шкоду людству та прийдешнім поколінням.

3. Дослідник є відповідальним за детальний аналіз результату свого дослідження та має прозвітувати перед науковою спільнотою стосовно нього.

4. Науковці, які зрозуміли, що їх науковий доробок не відповідає етичним вимогам, мають зупинити дослідницьку діяльність і надати пояснення спільноті про причину [161, с. 41].

2010 рік є початком актуалізації теми академічної чесності у зв'язку з проведенням Світової конференції з дослідницької доброчесності, на якій було презентовано документ під назвою «Європейський кодекс дослідницької доброчесності» [195], який опрацьовано з Загальноєвропейською асоціацією академій наук. Кодекс був побудований в такому стилі, щоб висвітлити необхідні практичні аспекти та вимоги до науково-дослідницької діяльності, академічно нечесні прояви та базові закони для підвищення рівня довіри до дослідницько-наукової діяльності в країнах Європейського союзу, не зважаючи на державні кордони.

Проблема дотримання науковцями норм академічної чесності постійно знаходиться у полі уваги різних моніторингових груп. Організація “Наука Європи” (Science Europe), в сферах контролю якої знаходяться державні заклади та фонди, які в свою чергу займаються фінансуванням наукових досліджень в Європі в 2015 році опублікувала звіт на тему «Дослідницька чесність: значення, важливість і як ми можемо її забезпечити»[202]. Спеціальною робочою командою з академічної чесності Science Europe у 2016 році було проведено анкетування серед співробітників і за результатами представлено аналітичний звіт на тему: «Досвід забезпечення дослідницької чесності в організаціях – членах Science Europe»[182]. Дослідження та, відповідно, звіт охоплює такі частини: чинна політика в країнах та організаціях, процедури забезпечення дотримання дослідницької чесності, популяризація дослідницької чесності,

перелік рекомендацій для державних фондів, які профілюються на фінансуванні науки.

Дотримання принципів академічної чесності є головним напрямом у діяльній політиці Європейської Комісії, в склад якої входить відділ з питань етики та чесності в дослідженнях. Досвід вивчення цього питання на рівні інституцій Європейського Союзу має такий вигляд:

1. В грудні 2015 року відбудеться засідання Ради з проблем конкурентної спроможності, на якій представники з країн Європейського союзу зазначили, що дотримання принципів академічної чесності є ознакою довершеності у держаних та приватних наукових розвідках;

2. В 2015 році відбулося публічне засідання Головного директорату інновацій та досліджень на тему “Наука 2.0: перехідний період науки”, за результатами засідання були опубліковані рекомендації, в яких академічну чесність пов’язують з відкритою наукою;

3. В грудні 2015 року Рада Європейського Союзу підписала документ “Висновки Ради ЄС стосовно чесності досліджень”, в якому академічна чесність виступає головною причиною наукової довершеності, зазначено, що необхідно попереджати неетичні прояви у науці та дослідженнях, для цього Рада запропонувала запровадити необхідний політичний вектор;

4. В листопаді 2016 року тандемом провідних стейкхолдерів та Європейської Комісії було організовано воркшоп з академічної чесності, результатом якого став проєкт Кодексу академічної чесності дослідника;

5. Кодекс академічної чесності дослідника в березні 2017 року було представлено Європейській Комісії та залучено до домінуючих векторів роботи К. Моедаша - європейського комісара. Але на даний час головним документом, що регулює політичні дії, є висновки Ради Європейського Союзу,

в яких зазначено, що академічна чесність виступає єдиним вірним шляхом досягнення наукової довершеності та покращення економічного та соціального рівнів.

В Кодексі академічної чесності дослідника категорію чесності, згідно з Асоціацією університетів Республіки Ірландія та Королівською академією Республіки Ірландія, розглядають як проведення наукового дослідження за всіма професійними правилами та вимогами, вірність та неупередженість наукових результатів в статтях, тезах, монографіях. Науково-дослідницька практика високої якості охоплює проблеми етики науки в науково-дослідному проєкті та експериментах, етики публікацій.

Академічна чесність є базовим підґрунтям наукових досліджень високого рівня, показником досягнення наукової довершеності, наукових відкриттів в Європейському союзі та світі. Звертається увага на значимість дослідницьких розвідок, що здійснюються на основі академічних свобод та принципів академічної чесності як головних компонентів для формування надійної платформи знань. Саме це є рушійною силою підвищення економічного та соціального рівня розвитку країни в цілому.

Рада ЄС наголошує на винятковому значенні відкритого характеру науки як засобу популяризації академічної чесності і, водночас, акцептує на тому, що чесність сприяє відкритості науки. При цьому зазначається, що нечесність в наукових роботах має згубні впливи на економіку та суспільство, що виражається у фінансових збитках державного та приватного сектору. Відповідно до цього документа, академічна нечесність (misconduct) – це порушення чесності, що включає в себе такі явища, як плагіат, фабрикація, фальсифікація, або протиправне привласнення чужих ідей, звітування про результати досліджень, які викликають сумнів, бо ці прояви порушують права

авторів (зазначено в документі «Найкращі практики забезпечення академічної чесності та запобігання нечесності» (2007).

У своїх Висновках Рада ЄС підтверджує актуальність академічної чесності як політичної рушійної сили на суспільному та національному рівнях країн Європейського союзу і мотивує направити зусилля на допомогу імплементації правил і цінностей Європейського кодексу академічної чесності науковця: об'єктивності; чесності; надійності; незалежності; неупередженості; політики відкритого спілкування; сумлінності; справедливості; відповідальності за свої вчинки перед науковою спільнотою [195].

Радою Європейського Союзу було запропоновано план виконання таких дій: здійснювати ґрунтовну підтримку та сприяти розвитку організацій, які опікуються академічною чесністю (наприклад, Європейська мережа організацій з питань академічної чесності (ENRIO); навчати тренерів з академічної чесності; мотивувати учасників освітнього процесу стосовно участі в програмах академічного обміну у рамках "Горизонт 2020" тощо; мотивувати колег до змін в інституціях; звести до мінімуму причини, що призводять до порушень академічної етики, спрямувати увагу на позитивні моменти, заохотити до якісного підвищення рівня досліджень. Значущим є діалог зі стейкхолдерами, колегами з наукової школи, науково-дослідними лабораторіями, що займаються науковими проєктами, університетами, редколегіями представництв наукових часописів, стосовно здійснення політики, направленої на утвердження принципів академічної чесності та запобігання й подолання нечесності [194, с. 6].

Окрім Висновків Ради Європейського Союзу, у дієвому правовому полі у галузі наукових здобутків умови для імплементації рушійних сил стосовно академічної чесності становлять такі документи як: рамкова програма

Європейського Союзу з фінансування досліджень та інновацій «Горизонт 2020», Європейська хартія дослідників, Кодекс працевлаштування наукових працівників, Хартія основних прав Європейського Союзу, Європейський кодекс дослідницької чесності.

Важливим чинником актуалізації теми академічної чесності стала імплементація затверджених зразків програм фінансування наукових проєктів Європейського Союзу, по типу «Горизонт 2020». Варто зазначити, що у 2016 – 2017 рр. питання академічної чесності опинилося у центрі наукової політики Європи та окремих країн. Розроблений у 2010 р. Європейський кодекс академічної чесності дослідника було відчутно доопрацьовано Загальноєвропейською асоціацією академій наук.

Основні положення Кодексу охоплюють три розділи, в котрих чітко прописані базові принципи чесності, основи тайм-менеджменту та приклади порушень академічної етики. Кодекс зазначає головні принципи академічної чесності:

- надійність у забезпеченні якості наукового дослідження, відображена в її методологічному складі;
- дотримання принципів чесності у розробці та виконанні дослідницької роботи та надання звіту з дотриманням принципу прозорості;
- почуття поваги до членів наукової спільноти, співавторів, наукових попередників, навколишньої екосистеми;
- почуття відповідальності за науковий доробок від зародження думки до публікації в часописі, за менеджмент наукового дослідження від початку до завершення, за освітню діяльність та наукове консультування.

Українські незалежні експерти, які вивчають проблеми академічної чесності, наприклад Є. Стадний, вважає, що зобов'язанням університетів та

інших закладів вищої освіти щодо пропагування академічної культури та чесності в академічній спільноті, є ефективне впровадження етичного кодексу, наявність зовнішнього контролю якості, побудова правильної моделі університетського менеджменту, правильна мотивація студентів та викладачів. [146, с. 16]. В тексті Кодексу науковий менторинг (наставництво) вміщує в собі такі правила:

- університети та інші заклади вищої освіти сприяють навчанню високого гатунку з проблем менеджерсько-організаційного характеру, які стосуються наукових досліджень та експериментів;

- університети та інші заклади вищої освіти займаються розробкою та впровадженням дієвих тренінгів та воркшопів з наукової етики та академічної чесності, сприяють необхідному доведенню інформації до відома усіх стейкхолдерів стосовно наявності відповідних документально регламентованих правил;

- науковці впродовж своєї роботи, від молодого дослідника до фахівця високої кваліфікації, вивчають норми наукової етики;

- дослідники з великим досвідом, що здійснюють консультування менш досвідчених колег, інструктують належним чином та готують членів проєктної групи до здійснення дослідження з дотримання всіх норм наукової етики та академічної чесності[245].

У розділі, присвяченому нехтуванню норм наукової етики, представлено основні типи порушення чесності і недоброчесні прояви, представлено шляхи запобігання та протидії проявів порушень принципів академічної чесності, порядок поведінки і процедури розслідування при встановленні нечесності.

Кодекс зазначає, що прояви плаіату, фабрикації та фальсифікації є основними типами нечесності під час рецензування наукової роботи, складення

проектної заявки, безпосередньої реалізації проекту, написання звіту. Плагіат – це використання результатів інтелектуальної праці іншого автора, без дотримання норм цитування та покликання на справжнього автора, і як результат, порушення прав інших науковців на інтелектуальну власність. Фабрикація – це видавання неправдивих результатів наукового експерименту за реальні наукові здобутки. Фальсифікація – це маніпулятивні дії у дослідницьких даних, що полягають в вилученні чи злочинному замовчуванні інформації стосовно використаного устаткування, зміни в процесах перебігу експерименту, наданні результатів без належного пояснення. Згідно розвідок А.Мельниченка, іншими зразками недоброчесних проявів є маніпуляції з іменами авторів, зменшення ролі колег-співавторів у статті; явище самоплагіату; часткові, фрагментарні цитати заради збільшення та значимості власного висновку і результату експериментальної роботи, для відповідності до вимог редколегії чи адміністрації; видалення результату експериментальної роботи; потреба збільшити обсяг бібліографічних джерел; збільшення значимості та практичної спрямованості результатів дослідницької роботи [93, с.107].

Серед важливих рушіїв процесу вдосконалення та підтримки проекту Європейського кодексу дослідницької чесності на загальноєвропейському рівні варто відзначити Європейську асоціацію університетів. Дана асоціація задекларувала підтримку і цього документу, і самої теми академічної чесності, зазначивши, що Кодекс повинен стати першоосновою для університетських та державних регулятивних актів з академічної чесності. Позитивним, на думку EUA, є розмежування дослідницької чесності та наукової етики. Але, враховуючи складнощі процесу законного підтвердження в Європі, даний

документ може бути затверджений на державному рівні самою науковою спільнотою, зокрема її головними інституціями.

Не зважаючи на позитивний відгук про проєкт документу, Європейська асоціація університетів доводить до відома, що проблема академічної чесності є недостатньо висвітленою. Першими заходами на дану тематику стали воркшоп та тренінг з розвитку дослідницьких навичок у січні 2017 року; роботу проєктних груп здобувачів PhD було проведено з 24 по 25 жовтня 2017 року — організовано дослідження у фокус-групах з питань дослідницької чесності у контексті докторської освіти, у якій взяли участь представники європейських закладів вищої освіти. Онлайн-семінар на тему «Впровадження етносу дослідницької чесності у докторську підготовку», метою якого було оголошення останніх результатів роботи фокус-групи відбувся 27 жовтня 2017р.

Асоціація EURODOC для європейських здобувачів, PhD-студентів та молодих дослідників, яка згуртувала понад 30 державних асоціацій Європейського союзу, зосереджена на питаннях академічної чесності, зокрема, у контексті підготовки молодих дослідників, визначенні правил написання та захисту дисертаційних досліджень, друкуванні статей в наукових журналах, побудови професійної діяльності у галузі науки. Найбільш цікавими для молодих науковців є наступні питання: що є чесністю в наукових дослідженнях, а що нею не є; як публікувати статті у журналах, що входять до провідних науково-метричних баз; що таке політика відкритого доступу? Ідея академічної чесності фактично стала етичною нормою наукового співтовариства. Позиція академічної чесності чітко представлена в документах Єврокомісії.

Таким чином, огляд європейських документів, які стосуються нормативно-правового, організаційного, інституційного забезпечення розвитку академічної чесності, дозволяє зробити висновок, що саме академічна

чесність є важливою складовою суспільного контролю діяльності вищої школи на таких рівнях: університетському, державному та пан-європейському. Ідея академічної чесності не є декларативною. За своєю сутністю в університетській освіті вона є наскрізною та практико-орієнтованою. Вона імплементується в діяльність закладів освіти європейських країн, приймається відкрито, зазначається на документально-законодавчому рівні і впливає на інституційний рівень.

Проаналізовані документи Європейського Союзу щодо нормативного забезпечення розвитку академічної чесності серед студентів і викладачів закладів вищої освіти, дозволяють зробити висновок, що основними засадами європейської вищої освіти є: нейтралітет, незалежність; постійний розвиток та самовдосконалення; університет як головний осередок культури; критичне оцінювання знань студентів. В Європі діють закони, нормативно-правові документи, спеціалізовані комісії, які розглядають випадки недоброчесних проявів, призначають певні санкції. Діяльність європейських університетів, а також органів, контролюючих якість освіти, реалізується через поєднання освіти, науки і культури. Це зумовило необхідність визначення особливостей розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців.

2.2. Особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в європейських університетах

Сформованість ідеї академічної чесності на рівні академічної свідомості та в академічних спільнотах дозволяє проаналізувати особливості її розвитку. Як вже зазначалось, чесність в модерновому технологічно розвиненому світі є

головною складовою духовної сутності особистості, формує її характер та моральний образ. Особливості розвитку академічної чесності як основи професійної підготовки майбутніх фахівців слід розглядати з точки зору міждисциплінарного осмислення цього феномену. В основу такого підходу покладено праці видатних філософів та соціологів: Е.Дюркгейма, Ж.Бенда, П. Нізана, М. Фуко, Ж. Бодріяра. Міждисциплінарний феномен академічної чесності чітко простежується за допомогою таких наук як історія, філософія (етична концепція моральності І. Канта) [72, с. 53], освіта (сучасні науковці, які вивчали феномен освіти – М.Братко, О.Романовський, С.Павицька, М. Култаєва, Г. Радчук.), психологія (формування особистості – С. Максименко, В.Герасимова, І.Бех; формування особистісних і соціальних форм поведінки – В. Роменець, Л.Орбан-Лембрик), сучасна професійна підготовка (проходження практики – Н. Носовець, М. Машовець, О. Огієнко, Л. Машкіна, Л.Нос), культурологія, педагогіка. Академічна чесність є основою, яку можна розглядати в особистісному, соціальному та професійному вимірах.

Розглянемо особливості розвитку феномену академічної чесності у двох аспектах: *універсальному та конкретному*. Універсальними особливостями розвитку академічної чесності є: дотримання базових морально-етичних принципів, довготривалість характеру розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців, об'єктивність, багатовимірність, мотивація студентів до здійснення освітньої діяльності з врахуванням принципів академічної чесності, прозорість. Охарактеризуємо сутність кожної особливості.

Н. Батечко та А. Дурдас вважають, що багатовимірність терміну “академічна чесність” означає поєднання необхідних моральних цінностей та шляхів їх гарантування і дотримання [20, с. 90]. Розглянувши досліджуваний

феномен у таких вимірах як міжнародному, національному, державному, на рівні закладу вищої освіти та окремої особистості, ми заклали методологічне підґрунтя забезпечення академічної чесності та підвищення ефективності цього важливого для України процесу. Таке тлумачення дозволить, на наш погляд, розробити еволюційні моделі розвитку системи академічної чесності на національному вимірі та сприятиме обґрунтуванню основних принципів управління цим процесом.

Мотиваційний елемент багатовимірності означає самоконтроль (використання антиплагіатного програмового забезпечення), студентську оцінку та самооцінку, функціональну складову контролю (діяльність студентських органів самоврядування). Університетська освіта через наукові дослідження зміцнює основу дотриманням принципів академічної чесності, котрі мають на меті сформувати гідність інтелекту і повагу до різних точок зору, здійснюючи тим самим свою суспільну місію попередження академічних проступків в європейських країнах [247, с.505].

Термін "*прозорість*" має безліч різних визначень, на нашу думку, досить точне визначення дав Антикорупційний центр Королівства Норвегія "U4". Представники центру вважають, що прозорість є відкритістю, чесністю та ясністю під час провадження наукової та освітньої діяльності. Працівники мають діяти зрозуміло та прозоро. Публічне надання інформації необхідне для того, щоб представники громади мали змогу оцінити, чи відповідають дії повноваженням. Прозорість є головною характеристикою підзвітного керівництва, яке веде до успіхів та зростання прибутків корпорації, і для галузі освіти є цілком прийнятним, безперешкодний доступ до інформації є необхідним. Дослідження міжнародного досвіду надає інформацію про те, що

ще не всі університети в розвинених країнах досягли прозорості. Успіх залежить від активних дій громади, а не національної політики.

Г.Девіс, директор Лондонської школи економіки і політичних наук, у 2011 році змушений був скласти повноваження після того, як стало відомо, що заклад отримував значні кошти від родини Муамара Кадафі. У газетній статті Г.Девіс пише, що диктатор таким чином хотів отримати через хабар позитивний імідж у цивілізованому світі. Заклад звісно відмовився від цих коштів. Пізніше Школа заявила публічно, що не має ніяких механізмів оцінки ризиків для прийняття рішення про благодійну допомогу [159]. У наступному році університет після широкого обговорення затвердив свій етичний кодекс, що визначає процедури перевірки потенційних пожертвувань і грантів, щоб в подальшому уникнути спроби обілити реноме за рахунок імені Школи[159].

Однією з універсальних особливостей виступає *об'єктивність*. В Республіці Польща тривалий період відомості про конкурси на посади в польських університетах лишалися закритими, що ускладнювало забезпечення якісного відбору викладацького складу і давало привід для порушень академічної чесності. Після змін в законах 2013 року польські заклади вищої освіти мають оприлюднювати інформацію про вакансії на своїх сайтах та сайті міністра вищої освіти. Нововведення допомогли збільшити доступ до інформації про вакансії і поліпшити умови для мобільності викладачів. У той же час почали траплятися інші зловживання, коли умови конкурсу оголошуються занадто вузькими для того, щоб відбір за ними пройшли тільки деякі видатні особистості.

Наступною особливістю є мотивація студентів до здійснення освітньої діяльності з врахуванням принципів академічної чесності. Для більшості європейських студентів головним є отримання знань, а не документа про освіту.

Важливим є студентський рейтинг успішності. У більшості європейських університетів застосовано систему заходів щодо дотримання студентами принципів академічної чесності. А саме: чітка регламентація часу виконання завдань, перевірка робіт на плагіат, підвищена відповідальність за власні результати навчання тощо.

Дотриманню студентами базових морально-етичних принципів сприяє створення соціально-психологічного клімату в освітянській спільноті, що дозволяє досягти позитивних результатів наукової діяльності та формувати свідоме, відповідальне, соціально активне ставлення молоді до навчання.

Охарактеризуємо конкретні особливості розвитку академічної чесності у професійній підготовці майбутніх фахівців. А саме:

- корпоративна, академічна культура навчання в університеті;
- цінності, традиції, норми, правила академічної чесності та їх дотримання;
- мовна культура науковців (авторський голос у науковій роботі);
- партнерство у спілкуванні наукових наставників та учнів;
- усвідомлення усіма суб'єктами освітнього процесу цінностей і способів академічної поведінки;
- ефективність прийняття управлінських рішень щодо боротьби з проявами академічної нечесності.

Цінності академічної культури і академічної чесності покладені в основу освітньо-наукових програм підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей.

Академічна культура і академічна чесність відображають відношення особистості до морально-етичних цінностей і правил поведінки, які є спільними для працівників сфери освіти [126, с. 27]. Цінності академічної культури

регламентовані в Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі [40], з-поміж яких варто виділити академічну свободу, моральну і соціальну відповідальність науковців за проведену роботу; бажання дослідницьких організацій до ведення сумісних наукових проєктів; партнерські відносини всіх учасників наукової групи; відповідальне ставлення до роботи.

Аналіз досвіду формування академічної чесності майбутніх фахівців у європейських закладах вищої освіти за моделлю, орієнтованою на дослідницьку діяльність, підтверджує увагу науковців до формування академічної чесності: «однією з головних особливостей академічної чесності в житті університету є студентський авторський голос у науковій роботі. Списування чужих думок, «вирізання» ідей інших не схвалюється» [19, с. 30]. Отже, вагомою є роль наукового керівництва, культура унікальної, неповторної педагогічної дії майстра: справедливим є твердження: чим унікальніша креативна сила та її результат, тим кращий рівень освіти і різноманітніша культура країни. Це також культурноосвітній простір університету, що має наповнювати особистості духовністю й ціннісними пріоритетами педагогічної праці, потужним знаннєвим досвідом і мудрістю впливати на формування морально-духовних якостей громадян.

Семенов О. зазначає, що європейські вчені пропонують, організовуючи культурно-освітній простір університетів, враховувати принцип культуровідповідності, що визначає зв'язок культурно-освітнього простору з інноваційною професійною діяльністю педагога; принцип екологізму, що характеризує культурно-освітній простір із позицій вивчення його меж і способів зв'язку з навколишнім інституційним простором, формування університетом власної політики у сфері іміджу, самопозиціонування, бренду; принцип гомеостатизму, що полягає в підтриманні стабільності внутрішніх

культурно-освітніх процесів, регулює формування стратегії розвитку університету [122, с. 199].

У європейських університетах щодо підготовки майбутніх фахівців створена вже певна практика формування академічної чесності: функціонують школи академічного письма, центри академічної комунікації. Організуючи освітній процес, враховуються, загальнодидактичні і специфічні принципи, у тому числі принципи контекстного навчання, комунікативної взаємодії (передбачає презентацію результатів дослідження), надання аспірантам диференційованих творчих завдань, критичного самооцінювання. Серед методів навчання, які пропонуються з урахуванням потенціалу дистанційної освіти, використання хмарних інформаційно-аналітичних сервісів системи Google Scholar, проектування мультимедійних електронних освітніх ресурсів на основі системи Moodle, – проблемно-пошукові, творчі завдання з питань дослідження академічного тексту, академічної комунікації, академічної чесності й поваги; диспути, дискусії, круглі столи з основ культури академічного читання, тренінги, презентації з академічного письма, ділові й рольові ігри, конкурс мовної майстерності, відеолекторії з лінгвоперсонології у вимірах педагогічної дії тощо. Така програма дій значною мірою сприяє підвищенню рівня академічної чесності, академічної культури, професійної майстерності у сфері викладання і наукових досліджень, підготовці майбутніх педагогів-дослідників як лідерів-професіоналів академічного середовища, стимулює розвиток нових освітніх ініціатив, спрямованих на підтримку інституційних реформ і підвищення глобальної інтеграції та конкурентоспроможності вищої професійної освіти в Європі.

Універсальні і конкретні особливості розвитку академічної чесності мають системний характер, взаємовпливають і взаємозалежні, проявляються в

процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. В європейських університетах існують єдині правила, якими всі студенти керуються та приймають. Розвиток академічної чесності – процес багатоаспектний і включає певні етапи процесу формування академічної чесності. Серед цих етапів було виокремлено такі, як мотиваційний, організаційно-змістовий, коригувальний, управлінський. Детально охарактеризуємо кожен з них:

1. *Мотиваційний* – початковий етап, основною мотивацією більшості студентів є отримання документа про освіту, а не професійних компетентностей.

2. *Організаційно-змістовий* - безпосереднє роз'яснення змісту діяльності, як правильно побудувати, організувати роботу зі студентами, прийняття етичного кодексу університету, укладання нормативних документів. Основним документом, який регламентує сферу освіти в університетах Європи є «Етичний кодекс». Візьмемо для прикладу «Етичний кодекс університету Тампере» (Фінляндія), який підпорядковується загальному документу “Відповідальне проведення досліджень та процедур для проведення дій у випадку звинувачень у вчиненні академічних проступків у Фінляндії”[251, с. 28]. Модель даного кодексу є типовою в загальнонауковому сенсі. У ній пропонується загальна, універсально значуща структура і нормативна основа створення етичного кодексу для сучасного університету. В основі моделі лежать дві головні ідеї про протиріччя: 1) між професійними і корпоративними інтересами; 2) між професійними (орієнтованими на знання) і прагматичними (орієнтованими на переваги в цілому) мотивами життя університетської спільноти. Тут точно позначені основні виклики, перед якими постали університети в сучасному демократично-ринковому суспільстві і які задають основні лінії напруги і конфліктів як внутрішньому життю університетів, так і їх взаєминам із

зовнішнім світом. Академічна чесність в Фінляндії стала законом з регламентованими правилами, поясненнями, покараннями. Цей термін має свій опис, гарантів, а також конкретні чітко прописані правила. На сьогодні можна говорити про успіхи і значні досягнення, які увійшли у систему освіти Фінляндії загалом, та у систему вищої освіти зокрема [266, с. 339].

Концептуальними засадами академічної чесності у системі вищої освіти в Фінляндії є :

- дотримання правил стосовно реалізації покращення якості вищої освіти в європейському просторі;
- розроблення акредитаційною комісією Фінляндії стандартних планів оцінювання діяльності закладів вищої освіти з питань академічної чесності;
- імплементація освітніх методик задля підвищення рівня освіченості педагогічних працівників з питань культури академічного письма;
- підвищення якості статей фінських дослідників за рахунок дотримання вимог до їх структури.

Академічна чесність є найважливішою складовою університетської освіти як інституції, тобто під час проведення освітнього чи наукового процесу всі учасники академічної спільноти дотримуються морально-етичних принципів розвиненого співтовариства. Категорія академічної чесності складається з таких компонентів як етичні цінності, протидія обману, шахрайству, крадіжці думок; підтримка принципів академічної етики; відповідальність у наукових дослідженнях та публікаціях статей. В умовах децентралізації освіти дотримання академічної чесності дає університету більшу конкурентоспроможність, бо створює привабливий добročесний імідж, професійну репутацію. Грантодавці звертають увагу тільки на ті університети, які мають Кодекси честі.

Професор (викладач), що представляє ту чи іншу галузь знання, як професіонал і включений в інтелектуальні (наукові, науково-методичні), а часто і особисті, дружні зв'язки, які виходять далеко за рамки того чи іншого університету і мають для нього першозначущу важливість. Його в даному разі можна розглядати як представника відповідної професії в даному університеті. Його професійна діяльність може приходити в протиріччя з корпоративними інтересами університету, починаючи з такої елементарної речі, як можливості бюджету університету підтримувати його наукову активність, і закінчуючи тим, в якому обсязі і якості його предмет представлений в навчальному плані. Так, найпростіший приклад: факультет менеджменту професійно зацікавлений, щоб їх предмет був не тільки обов'язково представлений в навчальних планах, але представлений в обсязі, достатньому, щоб можна було викласти його основи і прищепити студентам вміння приймати управлінські рішення. Таким же об'єктивним є зіткнення між мотивами професійної сумлінності, в основі яких лежить націленість на істину і її трансляцію в педагогічному процесі, і прагматичними мотивами, які припускають зовнішній успіх, мають, як правило, кон'юнктуру природу. Існують такі сторони суспільного життя, для яких підпорядкування механізму ринкової ефективності є згубним. Сторона професійної науково-освітньої діяльності, безсумнівно, першочергово має стосунок до них. Тут ринкові механізми можуть бути застосовані з вигодою в дуже обмежених розмірах, і лише в тих пунктах, в яких мова йде про умови науково-освітньої діяльності, але не про її сутність.

Зрозуміло, що значення запропонованої моделі не зводиться до вказаних вище ідей. Не менш цінним є те, що вони перекладені на мову прикладної етики й поділені з урахуванням можливих розділів кодексу. Недоречним є впровадження в кодекс університету положень, які мають загальнозначущу

природу і можуть бути в будь-якому кодексі (найголовніше, які не ставлять конкретних більш-менш однозначних вчинків та поведінкових схем). В разі відсутності розділу про обов'язок поважати особисту гідність студента не можна буде притягнути до дисциплінарної відповідальності викладача, який допустив таку образу.

Залишаючи осторонь питання про те, що формальна кодифікація норм не є умовою їх етичного зобов'язання, зауважимо: наявність такого пункту саме по собі нічого не дає, якщо не пропонується його більш детальне пояснення.

Кодекс, витриманий в стилі й логіці прикладної етики буде в університетах більш органічним, ефективним, чим менше в ньому буде міститися власне моральних закликів, тверджень та термінів. Університет є особливого роду корпорацією, з поетапним укладанням викладацької, дослідницької і керуючої інфраструктури, з різноманіттям внутрішніх і зовнішніх зв'язків, з виникненням, підтриманням, згасанням горизонтальних і вертикальних імпульсів пристосування до очікуваних і несподіваних змін зовнішнього середовища (включно зміни в професії та спеціальності, для яких готуються кадри). Університет вміщує свою свідомо конфліктну сукупність традицій та інновацій, він функціонує із живою й складною тканиною міжособистісних та міжгрупових відносин. Етичні кодекси можуть стати ключовим інструментом для прийняття виправданих превентивних дій в тих випадках, коли не можна спиратись на національне законодавство (плагіат, несправедливе надання переваг співробітникам або студентам, корупція).

Ще одна група дій передбачає реформування системи управління, нормативно-правової бази та усталених процедур контролю. Це робиться для підвищення ефективності контролю, чіткого розмежування відповідальності між структурами, які здійснюють такий контроль, встановлення простих і ясних

критеріїв конкурсного відбору, відмови претендентам на посади і постачальникам з поганою репутацією, усунення тих умов, в яких виникають випадки корупції і обману, заохочення зворотного зв'язку (прийому скарг і пропозицій від співробітників).

3. *Корегувальний етап* – профілактика і попередження порушень академічної чесності. Переважна більшість випадків корупції і обману не мають певної регіональної специфіки або оригінальності: їх незмінний склад (хабарі, вимагання, грошові розтрати, фінансові махінації, плагіат, списування) є досить типовим практично для всіх регіонів світу. Можна говорити лише про особливу поширеність і небезпеку певних академічно нечесних проявів в тих чи інших країнах. В цілому ж системи освіти різних країн можна класифікувати не стільки за наявністю або відсутністю тих чи інших негативних явищ, скільки за ефективністю боротьби з ними. В цьому випадку основний поділ проходить між країнами Європи з одного боку і більшістю пострадянських держав з іншого. Якщо країни «першої групи» жорстко і систематично борються з корупцією і обманом, то в країнах «другої групи» така боротьба відбувається лише періодично, і більшість академічно нечесних проявів (наприклад, обман на іспиті і плагіат) сприймаються значною частиною суспільства як нормальне явище. Головним принципом ефективної протидії академічно нечесним проявам в освіті є комплексність і системність вжитих заходів, при тому що якихось особливих заходів, які могли б стати панацеєю в боротьбі з корупцією і обманом, не існує. Якщо реформи відбуваються в окремому освітньому секторі без паралельних реформ в інших сферах (державної служби, антикорупційного законодавства, регулювання фінансових потоків), їх ефект також відчутно слабшатиме. Врахування цих застережень, дозволяє виокремити наступні групи дій: заборони, реформа системи менеджменту та нормативної бази,

стимулювання громадського контролю, підвищення компетентності і моральної мотивації викладачів та студентів.

Найпростішим способом боротьби з випадками корупції і обману є заборони та обмеження. Деякі прояви академічної нечесності (підробка дипломів, отримання або давання хабарів, розкрадання університетських коштів) караються тюремним ув'язненням, інші – звільненням або відрахуванням, штрафами, анулюванням результатів екзаменаційних випробувань.

4. Управлінський (нормативна база) – чітке дотримання правил при виконанні завдань, усвідомлення санкцій, як покарання за порушення принципів академічної чесності. Визначною рисою політики європейських країн по боротьбі з корупцією є опора на такі контролюючі установи, які займають автономне становище по відношенню до ієрархічної системи менеджменту освіти або окремих вищих навчальних закладів. У деяких країнах (наприклад, Німеччина і Швеція) існують незалежні органи виконавчої влади, т.з. антикорупційні комітети, які спеціально опікуються сферою освіти у підрозділах. Подібного роду установи не тільки здійснюють правоохоронні операції, але і розробляють стандарти і рекомендації щодо боротьби з корупційними практиками. В Європі незалежні агентства контролюють такі процеси, як прийом вступних іспитів та акредитація вищих закладів освіти. Для закладів освіти головною рекомендацією у боротьбі з фінансовими зловживаннями та корупцією в сфері постачання товарів і послуг є залучення незалежних зовнішніх аудиторів та створення власних, незалежних від ректорату, органів, для внутрішнього аудиту.

Одним з найбільш важливих і гостро дискутованих проблем в даному контексті є питання про доцільність децентралізації управління освітою.

Йдеться про розширення автономії регіональних органів, закладів вищої освіти та їх підрозділів, а також збільшення ролі університетського самоврядування. З одного боку, децентралізація робить управління більш оперативним і гнучким, створюючи передумови для становлення ефективної внутрішньої системи антикорупційного контролю. Зокрема, розширення вузівського самоврядування відкриває можливості для проведення захищеного від тиску керівництва внутрішнього аудиту витрат, закупівель, угод з власністю і винесення зважених і неупереджених дисциплінарних рішень на основі етичного кодексу. Система управління освітою, що зазнала децентралізації може втратити керованість і, тим самим, стати навіть ще більш корумпованою, ніж раніше. Тому децентралізація, на думку більшості експертів, є не стільки ефективним рішенням, скільки кроком в правильному напрямку, який має поєднуватися з реформами, що створюють адекватну нормативну базу і підвищують дієздатність органів управління.

Розвиток академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європи має довготривалий характер. Вся європейська освітянська спільнота пов'язана і вони чітко визнають і приймають етичні норми і правила. Академічна чесність впливає не тільки на морально-етичні і професійні якості майбутніх фахівців, а й на індекс людського капіталу країни.

У боротьбі з проявами академічної нечесності при прийомі іспитів, плагіатом, прогулами викладачів, корупційними відносинами при відборі співробітників, розкраданнями бюджетних коштів, корупцією під час видачі бібліотечних книг і розподілі місць в гуртожитках у багатьох країнах важливу роль відіграє автоматизація процесів. Нажаль, у багатьох випадках автоматизація аж ніяк не усуває суб'єктивний фактор і залишає досить широкі

можливості для зловживань, тому вона може принести значний ефект лише в поєднанні з іншими розглянутими діями.

Дії щодо стимулювання громадського контролю складаються, перш за все, з забезпечення інформаційної відкритості роботи освітніх установ, а також з заохоченні діяльності громадських активістів, які здійснюють спостереження за роботою системи освіти.

Для того, щоб політика інформаційної відкритості виявилася ефективною необхідне дотримання ряду умов. Як показує європейський досвід, важливо не тільки забезпечення доступу всіх бажаючих до ключової інформації про роботу освітніх установ (наприклад, про витрачання бюджетних коштів) в простому і легкому для розуміння вигляді, але і усвідомлення активними представниками громадськості своїх прав на отримання доступу до такої інформації, для чого доцільно проведення інформаційних кампаній з участю державних органів та правозахисних неурядових організацій. Також важливо забезпечити можливість зворотного зв'язку (наприклад, публікацій в ЗМІ) для тих активістів, які виявлять порушення.

Досвід ряду європейських постсоціалістичних країн свідчить про те, що істотний внесок в боротьбу з академічно нечесними проявами можуть внести антикорупційні студентські рухи. Прикладами можуть служити діяльність боснійської студентської групи «Міленіум», яка за підтримки урядових структур і міжнародних організацій проводить моніторинг сприйняття корупції в вузах і кампанії по мобілізації громадськості, і Антикорупційної студентської мережі (ACSN), що включає студентські організації з Албанії, Болгарії, Македонії, Молдови, Сербії та Хорватії [140, с. 52].

Поряд з організаційними та правовими заходами дуже важливо навчання спеціальним навичкам, а також підвищення рівня інформованості та моральної

мотивації тих, хто може зіграти ключову роль в боротьбі з корупцією. Викладачам, адміністративному та технічному персоналу, студентам і активістам потрібно надати допомогу в навчанні навичкам антикорупційного моніторингу бюджету установ, взаємовідносин адміністрації з постачальниками послуг. Поряд з навчанням, дуже важливо спростити фінансову та іншу звітність, щоб полегшити всім бажаючим можливість її перевіряти.

Особлива роль в боротьбі з практиками корупції і обману на рівні вузів відводиться етичним кодексам, роль яких полягає не тільки в проведенні кордону між схвалюваною і осудною поведінкою, підтримці корпоративних цінностей, а й в тому, щоб бути основою для винесення дисциплінарних рішень аж до звільнення недобросовісних співробітників або відрахування студентів. На практиці застосування етичних кодексів нерідко стикається з рядом проблем: про зміст цих кодексів мало хто знає; без впорядкованих механізмів виконання вимог вони не працюють; при недемократичній системі управління такі кодекси можуть перетворитися на інструмент для зведення рахунків і тиску [129, с. 80].

Отже, положення і механізми застосування кодексів повинні бути простими і доводитися до відома всіх співробітників і студентів, а винесення дисциплінарних рішень доцільно довіряти незалежному від адміністрації вищого навчального закладу органу за участю викладачів. На додаток до перерахованих вище рекомендацій доцільним визнається ведення відкритої бази даних порушень [139, с. 31], що підвищує прозорість дисциплінарної політики університетів, створює прецеденти прийняття рішень в типових ситуаціях, а також будує загальнонаціональну репутацію.

Для ефективного прийняття управлінських рішень по боротьбі з проявами академічної нечесності серйозною допомогою може стати не тільки зворотний зв'язок, але і аналітична підтримка, зокрема аналіз ризиків і сприйняття

корупції. При аналізі ризиків орієнтиром служать тривожні симптоми («червоні прапорці»), наявність яких може свідчити про зловживання [178]. Результати досліджень сприйняття корупції дозволяють оцінити успішність розпочатих заходів і в разі необхідності скоригувати політику, що проводиться.

Є. Стадний, – у своєму інтерв'ю газеті РБК- Україна, – зазначив, що в Федеративній Республіці Німеччина докторський ступінь додає істотних переваг під час працевлаштування та кар'єрного росту, дуже часто він виступає фактором престижу[123]. Федеративна Республіка Німеччина – держава, в якій в паспорті можна зазначити докторський ступінь. Тому недоброчесні громадяни вдаються до шахрайських дій, щоб отримати бажане звання. Плагіатські практики і замовлення робіт за кошти регулярно оприлюднюються в засобах масової інформації. У 2011 році в Бундестазі був зареєстрований законопроект про виключення докторського ступеня з посвідчень особи, однак він був відхилений. У той же час, після того, як в дисертації К. Гуттенберга, міністра оборони Федеративної Республіки Німеччина, виявили ознаки плагіату, небайдужі представники громади створили проєкт, який успішно виявляв факти неналежного цитування в дисертаціях понад 140 відомих політиків, акторів і громадських діячів. У більшості випадків плагіатори були позбавлені ступеня через суд, в деяких випадках університети не погодилися з висновками VroniPlag , – пише газета [123].

Значна частина студентів в університетах Європи повідомляє про здійснення плагіату і пов'язані з ним форми неправомірної поведінки. Підхід, орієнтований на академічну чесність для вирішення проблеми плагіату підкреслюється позитивним сприянням та вихованням розуміння співробітників і студентів про академічну чесність та випадки нехтування її принципів. Ми проаналізували вихідні тексти для аспірантських сертифікатів у вищій освіті

(або еквівалент) в університетах Великобританії. Загалом академічна чесність була погано розглянута в цих текстах, а використовувана мова ("обман", "плагіат") не відображала підхід, що ґрунтується на академічній чесності. Нові питання, такі як придбання учнівських письмових завдань, були ледве розглянуті. Концепція академічної чесності повинна бути інтегрована в основний дискурс навколо викладання у вищій освіті в Європі.

Кожен дослідник, за результатами друку статті має підписати документ про те, що його робота не містить ознак плагіату, а науковець готовий отримати відповідне покарання у разі його знаходження. Усі наукові здобутки, які використовуються для підвищення кваліфікації або прийомі на нову посаду, для підтвердження повинні мати довідку про відсутність плагіату, та зовнішній відгук на кожну роботу, підписаний рецензентами.

Для освітян, яких викрили на проявах недоброчесності, передбачено такі покарання: письмове попередження; догана; звільнення з посади, позбавлення права бути висунутим на вище звання; звільнення з університету; анулювання диплому, отриманого від університету. Якщо освітянин має високе вчене звання, він його автоматично позбавляється. Якщо заклад вищої освіти не застосовує регламентовані законом санкції, міністр науки та освіти може покарати адміністрацію університету і самого плагіатора. Покарання для адміністрації ЗВО включає: попередження, догану, державну заяву, що директор не може займатися освітньою діяльністю.

Вдавання до шахрайських дій під час складання іспитів є негативним явищем сучасної освіти, бо погіршує імідж університету та знецінюється в очах доброчесних студентів. Ті студенти, які здобувають освіту за фінансовими чи бізнесовими галузями, більше схильні до плагіату ніж інші. Українські дослідники Артёмов П.М. і Пак І.В. роблять акцент на тому факті, що

найбільш ганебними проявами шахрайства є списування зі шпаргалок, колективна робота між студентами заради високої оцінки, викрадання білетів до іспиту [6, с. 234].

Розглянемо більш детально особливості дотримання норм академічної етики як складової професійної підготовки студентів в університеті Тампере (Фінляндська Республіка). Університет Тампере [261] є одним з провідних університетів країни (другий за величиною), готує фахівців з багатьох технічних спеціальностей, має статус національного ЗВО. В закладі здобувають освіту більш ніж 15 тисяч студентів. Він є основним місцем роботи для громади міста - більш ніж 2 тис. осіб працює тут. Більша половина – це науковці та дослідники. Університет Тампере заснований у 1925 р. в Гельсінкі, тоді мав назву Вищої Народної Школи. Тільки в 1966 р., змінивши місце дислокації на Тампере, отримав право називати себе Університетом. Університет налічує 6 факультетів: мистецтва; менеджменту; інформатики; освіти; медицини; торгівлі, соціальних наук. Кожен факультет має окремий кампус, розташований коло адміністративної будівлі. Медичний факультет має власний корпус біля великої університетської лікарні Тампере. Університет має філіали в багатьох містах країни (Хямеєнлінні, Порі, Сейняйокі). Університет Тампере має орієнтацію на соціальні дослідження. Факультет соціальних наук заснований у 1949 є одним з найстаріших факультетів. Велика увага приділяється проблемам міжкультурної взаємодії, нетерпимість до расизму. Університет Тампере [261] бере участь у програмі JOOsoptimus, тобто кожен студент має право вивчати предмети в інших закладах освіти. Якщо дисципліна іншого університету зацікавила майбутнього фахівця, він зможе вивчати цей курс, після закінчення навчання його внесуть в сертифікат.

Отже, у формуванні академічної чесності визначено конкретні і універсальні особливості, виокремлено та охарактеризовано етапи академічної чесності: мотиваційний, організаційно-змістовий, коригувальний, управлінський. Формування академічної чесності майбутніх фахівців є системною роботою, яка має нормативні засади.

2.3. Тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в університетах Європи

В умовах ґрунтового реформування освітнього процесу у закладах вищої освіти особливої актуальності набуває проблема досліджень тенденцій розвитку академічної чесності майбутніх фахівців як складової академічної культури університету. Досвід європейських університетів виступає основою для такого дослідження. Значне місце в європейській системі вищої освіти відводиться усвідомленню сутності принципів та норм академічної чесності. В європейському освітньому просторі розуміють, що в сучасному житті головним шансом на успіх є спроможність побудувати реальну навчальну співпрацю між студентами, батьками, викладачами, адміністрацією університету, випускниками, працедавцями. Всі учасники освітнього процесу мають спільну мету. Європейський студент прагне з самого початку вийти на шлях добродесного навчання. Європейський викладач особистість, яка всіляко допомагає студенту зрозуміти сутність моральних норм та стандартів в освіті, зацікавити в їх набутті та відкрити можливості майбутнього професійного та суспільного життя за умов слідування етичним стандартам. Європейці розуміють, що корупція в освіті та академічна нечесність загрожують безпеці

закладу вищої освіти, підривають авторитет університету й освіти загалом та змушують сумніватися в компетентності окремих викладачів.

Українська дослідниця Я. Тицька вважає, що створення системи протидії проявам академічної нечесності в освітньому середовищі є гарантом ефективної роботи системи вищої школи. Через це проблема утворення академічної культури учасників освітньої спільноти є важливою для розвитку соціуму, бо від майбутніх фахівців залежить розвиток держави [149, с. 192]. Європейські країни є прикладом для України стосовно розвитку та популяризації етичної поведінки в освіті та науці. Тому визначення тенденцій розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в Європі є необхідним на сучасному етапі. Тенденція - це напрям розвитку певного явища, виокремлюється при вивченні та прогнозуванні розвитку певного явища на майбутнє. На основі тенденцій можна робити висновки про хід процесів у майбутньому, прогнозувати якісні та кількісні показники.

Проблема забезпечення академічної чесності на даний час часто озвучується в наукових статтях. Концепти, історія розвитку, проблеми законодавчого закріплення та імплементації даної категорії розглядалися в працях зарубіжних науковців: К. Йокояма, Л. Александер, А. Доусон, І.Ордоріка, Р.Пост, Д. Раббан, К. Рассел, Н. Рапопорт. Питання поширення академічного плагіату в університетах вивчали Й. Асман, Л. Ліліч-Зелле, Т.Калабрезе; розроблені рекомендації для студентів, як уникати плагіату в роботі з джерелами – М. Мігель, К. Невіль. Серед досліджень, присвячених нормативному закріпленню академічної чесності та її елементів на вітчизняній платформі можемо виділити В. Боняк, Д. Герцюк, Ю. Верланова, Н. Маслової, Ю. Юринець, В.Струнсе, М.Чепіги. Феномен академічної доброчесності в контексті синергії наукових підходів розглядали М. Михайліченко та Н. Батечко

[19, с. 26]. Аналіз світового досвіду забезпечення академічної чесності та боротьби із порушенням етичних стандартів, огляд міжкультурних досліджень думки студентів різних країн щодо даної проблеми провели О.Ковальчук, Л.Потапюк, Т.Лічман, В.Хмарський та інші. Тенденції розвитку академічної доброчесності в університетах Франції розглядали Н. Батечко, А. Дурдас [20, с. 88]. Погляд експертів Польщі та України на проблему академічного плагіату у вищій освіті вивчає О.Слободянюк [144, с. 150]. Компоненти академічної доброчесності студентів та умови її формування детально розглядає І.Тодорова [147, с. 200]. Термін “тенденції” використовують різні дослідники у науковій галузі, наприклад: А.Сбруєва, Т.Кристочук, О.Огієнко, С.Коваленко.

Однак, можемо констатувати, що незважаючи на значний науковий інтерес щодо вивчення проблеми академічної чесності в освітньому процесі, науковцями не були чітко виділені тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в Європейських університетах, дослідження академічної чесності в системі професійної освіти проводилися епізодично, що пояснює інтерес до теми з врахуванням безкомпромісних питань, що з’являються перед сучасною системою вищої освіти в Україні. Необхідно, щоб пройшов певний період часу для того, щоб освітянська і наукова спільнота усвідомили важливість цього питання для побудови академічної культури в Україні.

Виокремлення загальних тенденцій розвитку академічної чесності майбутніх фахівців, характерних для всіх університетів Європейського Союзу, може слугувати науковим підґрунтям для імплементації європейського досвіду у вітчизняну освітню практику [20, с. 91].

В контексті академічної чесності можемо виділити такі тенденції:

1. Посилення позитивного впливу академічної чесності на суспільну думку про академічну спільноту;

2. Системне вдосконалення технологій, програмного забезпечення виявлення проявів академічної нечесності в освітньому процесі, зокрема в освітніх результатах;

3. Поширення принципів академічної чесності на широкий академічний загал завдяки процесам інтернаціоналізації науки;

4. Створення регулятивних та координаційних органів у закладах вищої освіти; проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти упродовж життя;

5. Проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти упродовж життя;

6. Зростання значущості академічної чесності для особистості студента та академічної спільноти в цілому;

7. Суворе дотримання основних етичних принципів в науковому пошуку, зорієнтованість академічної чесності за межі освітнього процесу в університеті на професійне та особисте життя людини.

В основу зазначених вище тенденцій покладені загальноєвропейська та регіональна ознаки. А саме, наявність єдиної законодавчої бази в освітніх документах, домінування ідеї академічної чесності безпосередньо і опосередковано в різних документах, введення показників академічної чесності як підтвердження якості освіти. Охарактеризуємо особливості кожної з тенденцій.

Тенденція посилення позитивного впливу академічної чесності на суспільну думку про академічну спільноту пояснюється ринковими трансформаційними процесами, які знецінюють постулати, що представляють суспільні блага, освіту. Їх місце поступово займає грошова підміна. Особи в роботі послуговуються успіхом та необхідністю, не дотримуючись етичних

правил. Але це не звільняє їх від відповідальності за ігнорування академічних норм, чесних взаємин у професійній діяльності. Академічні принципи передбачають повагу до особистості, її почуття гідності, добросесність у дослідженнях, етичну поведінку в освітній діяльності. Значну роль у захисті етичних цінностей відіграють університетські звичаї, які спрямовують діяльність учасників освітнього процесу через спільні погляди і думки [32, с. 37].

Звичаї швидкоплинні, швидкоплинна й їх роль у регулюванні суб'єкт - суб'єктних відносин в процесі професійної діяльності. Змінюючи ролі традицій у наше життя вводиться новий рух. Де звичай зник, люди втягуються у більш відкрите життя. Дискусія і діалог за умов автономії і свободи успішно заміняє звичаї. Свобода призводить до інших проблем: з'являються згубні звички і непереборні бажання.

Тенденція системного вдосконалення технологій, програмного забезпечення виявлення проявів академічної нечесності в освітньому процесі, зокрема в освітніх результатах. Сумно сказати, але новинки у технологіях роблять доступнішою реалізацію шкідливих звичок (використання гаджетів на екзаменах та тестах, підказка один одному під час написання контрольних). Поширення порушень академічної поведінки в освіті неприємно дивує: небезпечні корупційні діяння мають місце в житті кожного учасника освітнього процесу, корупція, в свою чергу, руйнує фундамент демократичних цінностей. На противагу негативним явищам створюється новітнє антиплагіатне програмне забезпечення, яке дозволяє виявити прояви нехтування академічних принципів [258, с. 17].

Тенденція поширення принципів академічної чесності на широкий академічний загал завдяки процесам інтернаціоналізації науки. Варто зазначити,

що розвиток академічної чесності в університетах Європи має соціальне підґрунтя. Розглядаючи практичну спрямованість Кодексів Честі в європейських освітніх установах, слід дослідити документи, в яких прописані норми етичної поведінки як для громадян країни, так і для іноземних студентів. Таким є Кодекс честі спільноти університету Тампере [186] (Фінська Республіка), який передбачає заборону непристойної поведінки, ненормативної лексики, шахрайства та академічної нечесності для всіх студентів без винятку, не зважаючи на культурне походження, громадянство. Цікавим видається огляд еволюції розвитку таких документів на прикладі Упсальського університету (Королівство Швеція), де Кодекс честі було прийнято у 1984 р.. У першій редакції він наголошував на чесній поведінці студентів на іспитах. Пізніше Кодекс змінено через збільшення студентських обов'язків. Впливовість документа добре ілюструє практика проведення іспитів без контролю вчителя. За нехтування Кодексом можуть мати місце різні санкції, зупинятися навчання, студенти залишатимуться на 2 рік для повторного вивчення курсу.

Сучасна наука потребує здійснення комплексних досліджень, залучення професіоналів із різних галузей, ЗВО, держав, і це безпосередньо веде до інтернаціоналізації науки, одержання результатів роботи широким складом авторів. При порушенні етичних норм проєктні групи та дослідники позбуваються подальшої можливості брати участь у відповідних проєктах, вони сходять з арени наукової спільноти.

Тенденція створення регулятивних та координаційних органів у закладах вищої освіти. Найвідомішими стандартами на рівні наукових організацій університетів є стандарти, авторства Міжнародної Асоціації Університетів, в яку входять 120 країн-учасників, що мають пряме відношення до вищої освіти. Її послуги корисні для всіх учасників освітнього процесу [158, с. 194]. З метою

протидії плагіату уряд Фінляндії розробив і вдосконалив свою національну стратегію стосовно сприяння норм академічної чесності, було організовано регіональні агентства, науково установи, лабораторії, інститути, встановлено правила дій у разі виявлення проявів академічної нечесності. Така практика має місце в інших країнах Європи, де є векторна політика в цьому напрямі: задекларовані правила поведінки для протидії неетичних проявів, правила для відстоювання авторських прав, є комітети.

Тенденція проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти упродовж життя. Щоб визначити категорії неперервної освіти, необхідно застосувати певний перелік термінів. В наукових іноземних джерелах зустрічаються такі терміни: «recurrent education», «adult education», «further education», «continuing education» - що характеризують освіту протягом життя через зміну навчання іншими аспектами життя, роботою, хоббі, захопленнями, спортом, волонтерською діяльністю. В цих термінах зацентровано на конкретних відгалуженнях даного феномену, але незмінною лишається ідея безперервної освіти та саморозвитку для дорослих особистостей. Концепція безперервної освіти з плином часу зазнавала перетворень. У 1970-80-х роках неперервна освіта була направлена на надання незаможним громадянам змоги зміни свого положення в суспільстві, фінансового рівня за рахунок здобуття освіти, нової спеціальності. На початку 2000-х рр. безперервна освіта для дорослих згадувалася в контексті пристосування громадян до швидкоплинних змін у технологіях. Сьогодні диктує, що в змісті неперервної освіти домінуючу віху має мотивація до самовдосконалення і саморозвитку людини, яке передбачає дотримання принципів академічної чесності під час навчання. Розуміння значення безперервного навчання для вдосконалення людини зумовило модернізацію європейської політики у сфері освіти на початку XXI

століття. «Меморандум освіти протягом життя» був прийнятий на Лісабонському саміті Ради Європи у березні 2000 року (A Memorandum of Lifelong Learning) [241]. У документі зазначається, що освіта протягом життя має стати доміантним політичним напрямом для громадян, залученості до професійної діяльності та суспільної єдності. Термін “якісна неперервна освіта” має такі складові: друга вища освіта, неформальна освіта (курси на таких платформах, як Coursera, Prometheus), освіта для дорослих, атестації, стажування, підвищення кваліфікації, отримання ступенів та дипломів [258, с. 18].

Тенденція зростання значущості академічної чесності для особистості студента та академічної спільноти в цілому. Формування чесності треба розпочинати з власної особистості, а вже потім розповсюджувати її серед інших членів наукової громади, перешкоджаючи різним видам обману, брехні, шахрайства, крадіжки, які негативно впливають на якість освіти. Довіра, яку взаємно поділяють всі члени академічної спільноти, а також майбутні роботодавці, є основою для емоційної забарвленості роботи, яка налаштовує на безперешкодний обмін думками та рішеннями, продуктивний діалог, творчість та індивідуальний розвиток. Продуктивний діалог і вільне висловлення власної думки та позиції утворюються на основі взаємної поваги, яку поділяють всі члени наукової громади та майбутні роботодавці, незалежно від їх положення. За відсутності такого обміну рівень дослідницької творчості знижується. Відповідати за правопорушення мають всі члени наукової спільноти, що дозволить легше звітувати, вільно висловлювати думки, перешкоджати неправомірним діям. Окрема увага приділена академічній чесності та соціальній відповідальності в освіті та наукових дослідженнях, де засадничими принципами освітньої та дослідницької діяльності названі інтелектуальна

свобода та соціальна відповідальність. Окремі учасники освітнього процесу та наукові групи несуть етичну відповідальність за вибір тем, шляхів проведення дослідження, добросовісного пошуку інформації, результатам роботи. Всі мають суворо дотримуватися правил етичної поведінки, що регулюють їх наукові здобутки. Кожен документ, що регулює поведінку в сфері науки має складатися з етичних стандартів, та процедур забезпечення впровадження, що дозволить уникнути лицемірства, корупції та безкарності. Наукові та освітні спільноти мають сприяти співпраці й забезпеченню духовної та етичної солідарності, спрямованих на благо людства на основі сталого розвитку[258, с. 19]. Норми академічної чесності, яких повинні дотримуватися учасники освітнього процесу, подані на рис.2.1.

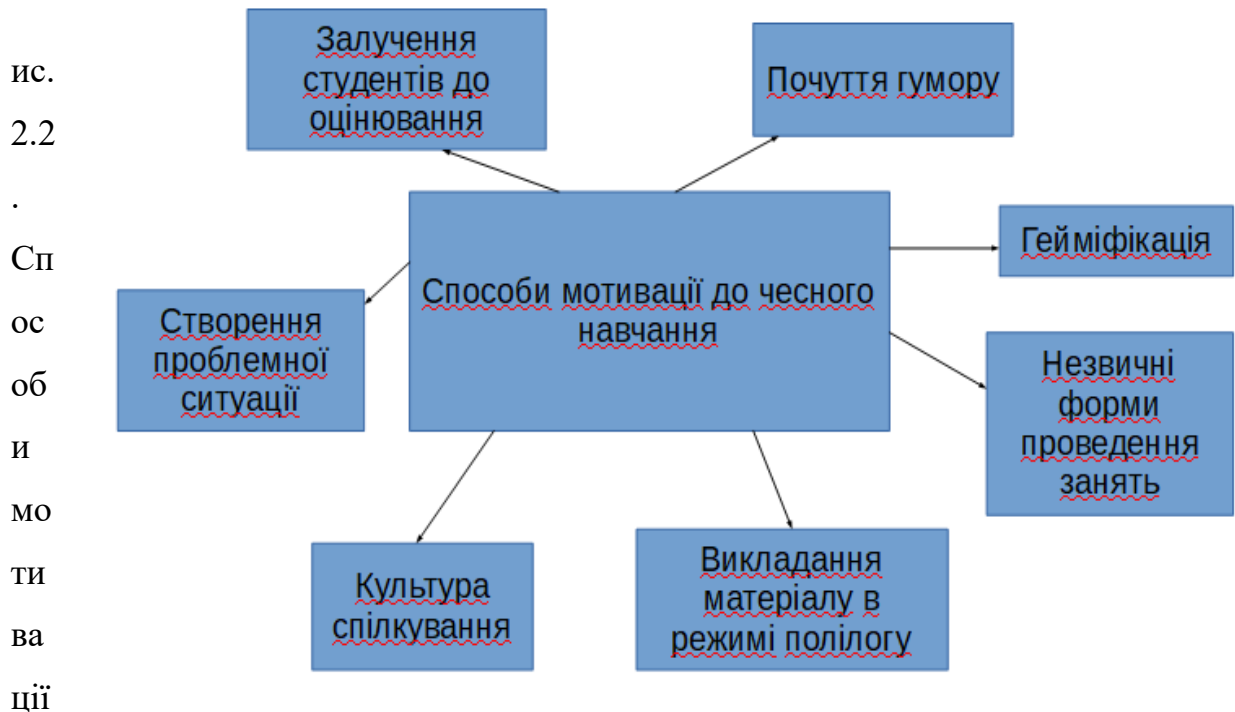
алежність норм академічної чесності

Академічний персонал і дослідники в індивідуальному порядку та

колегіально несуть відповідальність і право вільного висловлення власної думки з дослідницьких питань певних міжнародних грантових проєктів і використання на благо їх результатів, або відмова через совість від цих проєктів [152, с.10].

Тенденція суворого дотримання основних етичних принципів в науковому пошуку, зорієнтованість академічної чесності за межі освітнього процесу в університеті на професійне та особисте життя людини. Головним для майбутніх фахівців є розуміння, що навчатися треба чесно, досягати результатів тільки власними зусиллями, поважати інтелектуальну працю інших, навчитися її правильно використовувати, необхідно виробити спроможність формулювати власні думки та добре їх викладати. Цих академічних традицій дотримуються в Європейських країнах. Якщо піти недоброчесним шляхом, то можна отримати лише оцінки, а дійсних знань так і не здобути. Майбутні фахівці чітко усвідомлюють, що після закінчення закладу фахової передвищої освіти або університету у знаходженні доброго робочого місця допоможуть не формальні оцінки, а справжні знання та практичні професійні навички, які є важливими для роботодавця. Чесне навчання, здобуте власними зусиллями та спроможностями, набуття професійних компетентностей дає чимало переваг. Дотримання основних етичних принципів в освіті та науці — чесності, довіри, поваги, справедливості, відповідальності, мужності гарантує набуття потрібних знань та побудови кар'єри фахівця [182, с. 52]. Освітній процес має проводитися справедливо, відповідально та неупереджено.

Велику роль відіграють способи мотивації до чесного навчання, які подані на рис. 2.2.

до чесного навчання в університеті

Дієвими способами мотивації до чесного навчання є створення на семінарі або практичному проблемної ситуації, що унеможливить недоброчесні прояви і форсує студента до креативних рішень; пропагування високої культури спілкування серед викладачів та студентів здійснить позитивний вплив на мікроклімат у групі; викладання матеріалу з живим обговоренням сприяє ефективному засвоєнню знань, нові, незвичні форми проведення занять та гейміфікація зацікавлять студентів; здорове почуття гумору допоможе розрядити напружену атмосферу на занятті; залучення студентів до взаємного оцінювання допоможе виховати почуття відповідальності у колективі.

Європейські студенти навчаються на перспективний позитивний результат, щоб отримати хорошу роботу та посаду в майбутньому. Якщо

майбутній фахівець діє не за етичними принципами, він сам себе позбавляє тих знань, які мають стати результатом навчання. К. Чапмен і Р. Лептон вважають, що спроможність конкурувати на ринку праці буде дуже низькою, хороші робочі місця стануть недосяжними і доведеться великими зусиллями досягати того, що є стартовою можливістю для чесних та відповідальних студентів [183, с. 425].

Європейські викладачі будують заняття таким чином, щоб студенти зрозуміли, що навчання може бути чесним і водночас захоплюючим та невимушеним. На заняттях майбутні фахівці можуть не лише слухати викладачів, а й вести з ними та між собою діалог, вирішувати реальні завдання з майбутнього фаху, - тобто використовуються активні та інтерактивні методи навчання. Ці методи є насправді сучасними та здатними зробити навчання задоволенням. М. Кларіана констатує нерозривний зв'язок між активними методами навчання і виконанням творчих, нетипових завдань та академічною чесністю [189, с. 452]. Результатом роботи на лекції-дискусії або проблемній лекції є формулювання власної відповіді, критичної точки зору на спільно поставлені питання. Під час проходження практики студенти мають продемонструвати здатність до аналізу ситуацій, виробляють вміння спільно обрати правильне рішення, визначити оптимальну лінію поведінки. Застосування "активних" методів навчання передбачає зокрема використання різного типу ділових ігор. Використання в процесі навчання різноманітних ігрових ситуацій, в яких постають складні моральні вибори, допомагає оволодіти новими вміннями та виробити етичні поведінкові реакції. Таке навчання є запорукою інтересу та жвавої участі, допомагає вчитися разом виконувати складні завдання, а не списувати один в одного, відчутти свою відповідальність за індивідуальний результат й командний успіх.

Перспективність самостійного навчання впродовж життя виходить з усвідомлення майбутніми фахівцями факту, що шлях до успіху повинен бути чесним і всі труднощі цілком можливо подолати заради майбутнього результату. Самостійне навчання ніхто не контролює, студент всього досягає самотужки. Це — особистий вибір — самостійно навчатися та опанувати чимало корисних нових навичок, або хитрувати далі, а реально залишатися на місці, чим створити для себе лише шанси постійних розчарувань в майбутньому.

Розповсюдженим є явище фактчекінгу, спрямоване на вироблення звички та навиків критичного оцінювання тієї інформації, якою має скористатися учасник освітнього процесу. Фактчекінг допомагає відповісти на питання достовірності отримуваної інформації. Ця технологія є фільтром, який за допомогою певних правил і процедур дає можливість відділити ту частину інформації, що є об'єктивною від тієї, що є недостовірною та створеною для маніпуляцій [190, с. 286]. Це потреба співставити аналізовану інформацію з іншими авторитетними джерелами за цією проблематикою; оцінити, чи не допущені в текстах якісь дрібні включення, які в цілому впливають на загальний зміст повідомлень; перевірка географічних, економічних, політичних, біографічних та інших відомостей, які містить пропонована інформація.

Визначивши тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців ми змогли згрупувати їх за ознаками:

- 1) на законодавчому рівні – європейські заклади вищої освіти вважають академічну чесність базовим елементом якісної освіти, що є задекларованим в Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі [40]. Через діяльність Болонського процесу (1999) та впровадження постулатів Лісабонської стратегії з підвищення конкурентоспроможності (2000),

міжнародного проекту «Гармонізація освітніх структур в Європі», направлено на затвердження освітньої моделі та навчальних програм на основі різноманіття та самостійності, підвищуються норми дотримання правил академічної чесності молодими науковцями на нормативно-правовому рівні. Головним проявом розуміння значення морально-етичної сторони в процесі трансформації структури та мети вищої освіти, стало проведення Міжнародної конференції з проблем академічної чесності в Бухаресті (2004 р.). Варто зазначити, що поруч з економічними причинами значимим для Європи є вплив Болонського процесу та стимулювання ним реформи державних освітніх систем в багатьох країнах. Головним результатом стало затвердження Бухарестської Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні. Науковці заявили, що університети не можна розцінювати як організації, які не мають цінностей. Етичні стандарти та цінності, які вони сповідують, головне впливають на дослідницький, культурний та векторний розвиток працівників та студентів, допоможуть сформувати моральний імідж спільноти. Е. Денісова-Шмідт вважає, що університети повинні взяти обов'язок та прикласти всіх зусиль до досягнення етичних високих стандартів [194, с. 4]. Прагнучи максимально конкретно розкрити сутність поняття академічної доброчесності дослідники віднесли до її ключових вартостей чесність, довіру, справедливість, повагу, відповідальність та підзвітність.

На противагу європейським країнам в Законі України «Про освіту», термін «академічна доброчесність» вперше з'явився в вересні 2017 р. Академічна доброчесність, як зазначається у статті 72 Закону «Про освіту», – «це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до

результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [63]. Вперше на законодавчому рівні визначаються конкретні обов'язки учасників освітнього процесу щодо її дотримання та види можливих її порушень.

Йдеться про зміст підготовки майбутніх фахівців – світоглядні дисципліни. В Європейських університетах обов'язковими є такі дисципліни, як “Academic Writing”, “Етика науки”, проводяться анонімні опитування для визначення рівня ставлення до проявів академічної недоброчесності. Знаючи вікову історію боротьби за правду, є зрозумілим, що європейські заклади вищої освіти розглядають нехтування принципів академічної чесності як серйозну загрозу безпеці. Статистичне дослідження організації Transparency International, яке опікувалося оцінкою громадського сприйняття проявів академічної нечесності в освіті та науці, підтвердило поширення в різних європейських країнах та довело, що жодна з розвинутих країн не змогла уникнути цього негативного феномену [263].

Важливим є університетський регламент – створення системи покарань, санкцій. За порушення норм академічної етики учасники освітнього процесу можуть понести таке покарання як відмову у присудженні ступеня чи присвоєнні звання; позбавлення присвоєної кваліфікаційної категорії; позбавлення права на роботу за певним фахом [192, с.16].

За ігнорування принципів етичної поведінки студенти можуть отримати таке покарання: повторне складання підсумкового модульного контролю, іспитів, заліків; повторне вивчення дисципліни; відрахування з університету; позбавлення стипендії, громадський осуд.

Вагомою є змістова рамка, що окреслює шлях розвитку академічної чесності в Європейських країнах. В Великобританії засновано Офіс незалежного арбітражу, який займається справами проявів випадків

академічної нечесності, використовується спеціальне антиплагіатне програмне забезпечення на основі регламентованих правил стосовно його використання, розроблено та імплементовано закладами вищої освіти інституційної політики боротьби з недоброчесними проявами. В Республіці Австрія проведено статистичне дослідження стосовно виявлених випадків порушень академічної чесності, впроваджено національні вимоги до проведення досліджень в галузі наукової етики (Австрійське агентство дослідницької чесності), а також освітяни широко користуються антиплагіатним програмним забезпеченням. В Королівстві Швеція має місце державна система складання статистики стосовно оприлюднених випадків порушення постулатів академічної чесності в закладах вищої освіти та публікація на звітів кожного року, окреслено на державному рівні порядок протидії етичних порушень в академічній сфері, що зумовило утворення місцевих інституційних рад, очільником яких є віце-канцлер закладу вищої освіти, широко розповсюдженим є антиплагіатне програмне забезпечення, присутні в більшості освітніх програм університетів Королівства Швеція на бакалаврському та магістерському рівні освітніх складових з академічної чесності [198, с. 311].

Отже, на підставі системного аналізу нами було досліджено норми, цінності і стандарти академічної чесності майбутніх фахівців під час освітнього процесу в університетах країн ЄС, визначено та згруповано за ознаками тенденції розвитку академічної чесності. Академічна чесність як категорія виділяється великою кількістю вимірів, що регламентує поєднання базових цінностей та механізмів профілактики, запобігання, протидії. Тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців для університетів Європейського союзу включають в себе вплив на суспільну думку академічної спільноти; постійне вдосконалення технологій; вплив релігійної етики на

етичну поведінку в університетах; інтернаціоналізацію науки; націоналізацію дотримання норм академічної чесності; безперервну освіту нової якості; значущість дотримання норм академічної чесності як для особистості студента так і для оточуючого суспільства; дотримання основних етичних принципів в науці, перспективний успіх та конкурентоспроможність на ринку праці, створення дієвих механізмів передачі та сприйняття нових знань, перспективність самостійного навчання впродовж життя; фактчекінг. Це сприяє формуванню конкурентоспроможного середовища для майбутніх фахівців, спонукає їх до отримання чесних знань та набуття професійних навичок, які знадобляться в майбутньому. Запровадження академічної чесності у вищій освіті України є необхідним кроком до вступу в Європейський освітній простір. Нормою української академічної культури має бути виховання чесного професіонала, попередження і профілактика порушень академічної етики.

З точки зору наявності випадків порушення етичних норм в українських університетах доречним буде спрямувати подальші наукові дослідження у напрямі визначення особливостей застосування європейського досвіду розвитку академічної чесності в системі вищої освіти України.

Висновки до другого розділу

Розвиток ідеї академічної чесності в Європі регулюється різними нормативними документами. Розглянуто їхню сутність і особливості. Зроблено висновок, що нормативні регуляції, які регламентують дотримання норм академічної чесності академічною спільнотою, існують на різних рівнях:

державному, регіональному, інституційному. Проаналізовано Кодекси академічної чесності деяких європейських університетів. Зазначено, що ідея академічної чесності не є декларативною. За своєю сутністю в університетській освіті вона є наскрізною та практико-орієнтованою, імплементується в діяльність закладів освіти європейських країн, приймається відкрито і визначає рівень академічної культури установи.

Визначено особливості розвитку академічної чесності в європейській університетській спільноті: універсальні і конкретні. Зазначено, що ці особливості мають системний характер, взаємовпливають і взаємозалежні, проявляються в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців. В європейських університетах існують єдині правила, якими всі студенти керуються. Зазначено, що розвиток академічної чесності — процес багатоаспектний і включає певні етапи процесу формування академічної чесності. Серед цих етапів було виокремлено та охарактеризовано такі: мотиваційний, організаційно-змістовий, коригувальний, управлінський.

Теоретично обґрунтовано тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів Європи. А саме: системне вдосконалення технологій, програмного забезпечення виявлення академічної нечесності в освітньому процесі, зокрема в освітніх результатах; поширення принципів академічної чесності на широкий академічний загаль завдяки процесам інтернаціоналізації науки; створення регулятивних та координаційних органів у закладах вищої освіти; проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти упродовж життя; зростання значущості академічної чесності для особистості студента та академічної спільноти в цілому; суворе дотримання основних етичних принципів в науковому пошуку, зорієнтованість академічної чесності за межі освітнього процесу в університеті на професійне та особисте життя людини,

посилення позитивного впливу академічної чесності на суспільну думку про академічну спільноту.

В основу визначених тенденцій покладені загальноєвропейська та регіональна ознаки. А саме, наявність єдиної законодавчої бази в освітніх документах, домінування ідеї академічної чесності безпосередньо і опосередковано в різних документах, введення показників академічної чесності як підтвердження якості освіти.

Зміст розділу відображений у наступних авторських публікаціях: [258],[23], [129], [139], [140], [141], [136].

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ РОЗВИТКУ АКАДЕМІЧНОЇ ЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ УНІВЕРСИТЕТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СИСТЕМУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

3.1. Спільне та відмінне у розвитку академічної чесності студентів в країнах Європейського союзу та України

Одним із основних прав людини є право на освіту, тому в Європейському Союзі вона розглядається як можливість до кращого майбутнього, життя з гідністю та стабільними умовами життя. Здобуття вищої освіти здійснюване через навчання і виконання наукових досліджень передбачає нарощування інтелектуального капіталу здобувачів в рамках дотримання академічної чесності [199, с. 59]. Такий процес має відбуватись шляхом гідного ставлення до наукових результатів, думок та ідей інших здобувачів вищої освіти, викладачів, вчених, викладених ними у будь-яких наукових працях. Про самостійність, як важливий критерій при здобутті вищої освіти наголошується у низці відповідних нормативних документів Європи та України [178; 181; 185; 195]. Академічна чесність є підґрунтям й дієвим інструментом надання й здобуття якісної вищої освіти, дотримання принципів, закладених у освітню діяльність та виховання цінностей академічної гідності [202, с. 32].

Безсумнівно, порушення принципів академічної чесності учасниками освітнього процесу лишається важливою проблемою як в Україні, так і в Європі. Однак порушення академічної чесності серед Європейських закладів вищої освіти зустрічаються рідше, ніж в українських. Під час наукового стажування в Університеті Тампере (Фінляндська Республіка) з 01.02.2018 — 30.04.2018 р. було проведено дослідження з порівняння академічної поведінки студентів Факультету менеджменту Університету Тампере та студентів Університетського коледжу (нова назва Фаховий коледж “Універсум” з 01.05.2020 р.) Київського університету імені Бориса Грінченка: було залучено 210 студентів – по 105 з кожного закладу – вони були анонімно опитані про різні форми академічної нечесності, до яких вони вдавалися під час навчання (Додаток Б). Результати показали істотну різницю між фінськими та

українськими студентами щодо всіх форм порушення академічної чесності: набагато більше опитаних українських студентів визнали нечесне виконання домашніх завдань, що становить 62,4% порівняно з 34,7 % опитаних фінських студентів; значно більше українських студентів вдавалися до плагіату через Інтернет – 65, 2% українців на відміну від 20,3% фінських студентів; обман іспитів в університеті був також відчутно більшим - 60,9% українців визнали, що практикують таке правопорушення, на відміну від 9% фінських студентів (табл.3. 1.1).

Табл. 3.1.

Порівняння поширеності випадків вдавання до порушень академічної чесності

Форми академічної нечесності	Співвідношення студентів з різних країн, які вдавалися до порушень академічної чесності (%)	
	Українські студенти	Фінські студенти
Нечесне виконання домашніх завдань (списування, повторне використання робіт інших студентів)	62,4	34,7
Плагіат з Інтернету без будь-якої переробки тексту	65,2	20,3
Застосування обманних технік на іспитах	60,9	9

У всіх європейських закладах вищої освіти розробляються документи про дотримання академічної чесності та відповідальність за її порушення, які мають різні назви (Кодекс академічної доброчесності, Політика академічної доброчесності, Кодекс академічної чи наукової етики або честі тощо), проте їх зміст визначає порядок визнання й дотримання академічної поведінки студентів та викладачів під час здійснення освітньої діяльності і відповідальність за її

порушення[206, с. 587]. Європейська практика свідчить, що доцільним для впровадження і забезпечення дотримання академічної доброчесності є, як приклад, створення консорціуму з дванадцяти європейських вищих навчальних та науково-дослідних установ для реалізації проекту зі створення Європейської мережі академічної доброчесності (ENAI) через схему стратегічних партнерств Erasmus+. Платформа ENAI у Європі розробляється як портал для спільного використання та навчання.

У більшості європейських країн поняття «академічна доброчесність» (integrity) існує в деклараціях університетів, які повинні їх дотримуватися виключно як внутрішніх документів морально-етичного характеру [211, с. 1]. В Україні його вирішили провести в законодавство, що викликало певні непорозуміння в юридичній практиці. Запозичення тексту без зазначення джерел переслідується за законом у всіх державах, але описано це порушення іншим способом, більш виразним.

Для визначення спільних і відмінних ознак у розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в університетах Європейського союзу та України слід виокремити базові вихідні положення та ознаки, прописані в законодавчих документах (табл.3. 1.2.)

Закон України «Про вищу освіту» від 2014 р. зобов'язав створити новий орган, який буде регулювати етичні питання. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО). Мета НАЗЯВО — забезпечувати якість освіти за зразком європейської моделі роботи Агенції із забезпечення якості. Цей Закон від 2014 р. визначає роль, функції та склад НАЗЯВО, а також час створення цього органу: через два місяці після набрання законом чинності, а саме у вересні 2014 р. Цього терміну дотримано не було, а створення агенції затрималося через труднощі з формуванням ради НАЗЯВО з 25 осіб.

У країнах Європи існують різні механізми забезпечення якості освіти. Однак політикам слід пам'ятати, що ефективні системи мають дві спільні характеристики. По-перше, вони досягають балансу поглядів викладачів і адміністраторів, студентів і випускників, роботодавців і громадських організацій[215, с. 381]. По-друге, вони зосереджуються на якості — не лише на вихідних показниках, але й на процесах в установах (таких як оцінювання) і результатах навчання студентів (успішності та подальшому працевлаштуванні).

Таблиця 3.2.

Порівняльна характеристика розвитку академічної чесності
в університетській освіті країн ЄС та України: спільні та відмінні ознаки

Критерії	Європейський союз (відмінні ознаки)	Україна (відмінні ознаки)	Ознаки спільні для ЄС та України
1	2	3	4
1. Нормативно-правове регулювання	Загальноєвропейські документи: Велика Хартія університетів (1988), Бухарестська Декларація з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004); Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta	Державні документи: Закони України «Про освіту» (2016), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про вищу освіту» (№ 1187-2 від 01.07.2014), «Про авторське право і суміжні права» (2015), Національна доктрина розвитку освіти (2002), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013). Закон України	Прописані визначення терміну “академічна добросесність” та її складові, принципи, не розкриті поняття “академічна чесність”

	<p>Observatory «Основні визначення», «Етичні принципи», «Етична поведінка всіх учасників освітнього процесу» (2014-2015).</p> <p>- Є «Керівництво для інституційних кодексів етики в галузі вищої освіти» (2012)</p>	<p>«Про наукову і науково-технічну діяльність» (2016), Етичний кодекс ученого України (2009).</p> <p>- Відсутній загальний кодекс для університетів.</p>	
<p>2. Ціннісні орієнтири на рівні суспільства та університетів</p>	<p>Домінування цінностей академічної чесності як суспільної, на рівні держави та її інституцій.</p> <p>- Чітке визначення норм, цінностей та принципів академічної чесності в стратегіях розвитку освіти Європейських держав.</p> <p>- Академічна чесність є рейтинговим критерієм дотримання етичних норм та принципів</p>	<p>Проблема формування академічної чесності лише починає популяризуватися в суспільстві.</p> <p>- Невідповідність декларованих норм, цінностей та принципів академічної чесності в реальному стану.</p> <p>- Дотримання принципів та норм АЧ не відображено у національному рейтингу ЗВО</p>	<p>Декларативні цінності тотожні, - дотримання етичних принципів в освіті формує чесного та відповідального громадянина та фахівця в майбутньому</p> <p>- В європейських та українських університетах студенти та викладачі підписуються в декларації академічної доброчесності, що є гарантом дотримання цінностей університету.</p> <p>- В Європі навчання принципам академічної чесності починається з молодшого шкільного віку. В Україні ідеї дотримання</p>

			академічної чесності прописані в новому Державному стандарті початкової освіти (НУШ)
3. Змістове забезпечення освітнього процесу	- При університетах створені комітети для розгляду недоброчесних випадків — склад комітету викладачі і студрада - Обов'язкове введення дисциплін про дотримання принципів академічної чесності на I курсі	- В університеті випадки порушень принципів академічної доброчесності розглядаються адміністрацією ЗВО — стосовно студентів. Стосовно працівників науково-викладацького складу — ступенів позбавляє МОН через процедуру оскарження та скасування рішення спеціалізованої вченої ради, в проекті цю функцію виконуватиме НАЗЯВО. - Часткове введення дисциплін етичного спрямування у навчальні програми університетами-учасниками проекту SAIUP.	- В Україні на різних освітніх рівнях читаються дисципліни “Професійна етика”, “Наукова етика”, “Педагогічна деонтологія”, “Академічне письмо” (Київський університет імені Бориса Грінченка, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Український Католицький університет, Київський Політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, Львівська політехніка). На різних спеціальностях - “Медична етика”, “Етика наукових досліджень”, “Педагогічна етика”. - В Європі обов'язковими є дисципліни “Академічне письмо”, “Етика науки” та ін. на різних спеціальностях та ОР.

<p>4. Контроль і регулювання</p>	<p>- Для працівників в Європі недоброчесний прояв засуджується академічною спільнотою, закінчується звільненням, штрафом, тюремним строком; для студентів — догана, осуд студентської громади, перездача оцінки, перездача курсу, заборона відвідувати заняття певний час, відрахування. - Існує загальний реєстр академічних порушень у професійній підготовці</p>	<p>- В Україні в ЗВО яскраво виражена лояльність до недоброчесних проявів — відсутність громад на університетському рівні, більшість випадків вирішуються на рівні кафедр, розглядаються епізодично, закінчується адміністративною доганою, позбавленням премії тощо. - Відсутній загальний реєстр порушень у професійній підготовці (наявний тільки для порушень здобувачів ОР доктора філософії)</p>	<p>- Контроль здійснюється як на державному так і на університетському рівні. На державному рівні — створені агенства, комісії та контрольні об'єднання. - В кожній європейській країні створена та функціонує єдина система перевірки (національна). В Україні існує Національний репозитарій академічних текстів.</p>
--------------------------------------	---	--	---

Досягнення більшої доброчесності у вищій освіті щодо доступу, навчальної доброчесності студентів, оцінювання студентських робіт — значною мірою залежить від розвитку ефективних інститутів і практик забезпечення якості в Україні. Країни різняться щодо використання забезпечення якості освіти для досягнення доброчесності у прийомі на магістерські та подальші

програми в закладах вищої освіти. Деякі з них, наприклад, ті, які беруть участь у Європейському просторі вищої освіти (ЕНЕА), тобто Болонському процесі, не покладаються на зовнішні незалежні вступні іспити для забезпечення доброчесності в рамках вступу на магістерські та подальші програми і замість цього беруть до уваги академічні досягнення випускників бакалаврату (тобто бакалаврські дипломи, сертифікати з курсів тощо), гарантуючи надійність цих досягнень за допомогою внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості [222, с. 201].

Україна робила перші кроки до запровадження обох цих підходів паралельно. Будучи учасником Болонського процесу, МОН зобов'язало Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) визначити рекомендації та стандарти до забезпечення якості, а також оцінити вже існуючі системи забезпечення якості. МОН ініціювало розробку уніфікованого тестування для прийому в магістратуру у галузі права як пілотний проект майбутнього зовнішнього тестування на більшу кількість магістерських програм.

Після першого проведення у 2016 р. в дев'яти університетах тестування для вступу на магістерські програми з права може стати моделлю для доступу до інших регульованих професій, зокрема, медицини. На час цього оцінювання НАЗЯВО ще не почала свою роботу. Обидві реформаторські ініціативи слід запровадити повністю, і обидві повинні стати ширшою основою для магістерських програм по всій країні. На цій основі має визначатися процедура і мінімальні стандарти для українських закладів вищої освіти щодо вступу на магістерські програми. Також на цій основі повинен затверджуватися набір обов'язкових критеріїв вступу (наприклад, вступний іспит, мінімальний середній бал на бакалаврській програмі, відносна вага різних вимог до прийому

в загальному балі кандидатів тощо), однак розробку деталей слід залишити окремим університетам[75, с. 22]. Потужний орган із забезпечення якості повинен відповідати за розробку основи, надання рекомендацій щодо її виконання і стежити за дотриманням.

Атестаційна колегія МОН відповідає за затвердження рішень вчених рад про присудження наукових ступенів. Після затвердження вчені ради повинні присудити ступінь упродовж двох тижнів і подати рішення про присудження наукового ступеня до Атестаційної колегії МОН на остаточне схвалення. Атестаційна колегія також відповідає за скарги та апеляції. Вчені ради є колегіальними органами з п'ятирічним терміном повноважень. Серед їхніх завдань — оцінювання навчальної та наукової успішності та присудження наукових ступенів після схвалення/рішення Атестаційної колегії МОН. У випадку порушень, включно з тими, що стосуються плагіату, МОН може вимагати від вчених рад перегляду рішень про вже присуджені наукові ступені або ж скасування рішення про присудження наукового ступеня. МОН так само має право розпустити вчену раду, якщо вона присудила науковий ступінь за дисертацію з плагіатом. Міністерство може припинити роботу членів вченої ради на період до двох років та забрати на період до одного року акредитацію вищого навчального закладу видавати дипломи на факультетах і спеціальностях, де було виявлено плагіат [111].

Прийняття нового Закону України «Про вищу освіту» у 2014 р. значно покращило регуляторну основу запобігання недоброчесності в навчанні. Декілька статей Закону стосуються конкретно цього питання. Питання забезпечення і дотримання академічної чесності є одним з пріоритетних напрямів діяльності сучасної науково-освітньої спільноти, а також одним з найбільш важливих і невідкладних завдань сьогодення, які стоять перед

вищими закладами освіти України та зарубіжних країн. Так, слід відзначити, що найбільш важливими кроками в цьому напрямі в Європейському регіоні є прийняття Бухарестської Декларації з етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європейському регіоні (2004 р.), схвалення Міжнародною Асоціацією університетів та Magna Charta Observatory Керівництва для інституційних Кодексів етики в галузі вищої освіти (2012 р.), рішення Постійної конференції міністрів освіти Ради Європи з управління та якості освіти про Створення Пан-Європейської платформи з питань етики, прозорості та чесності в галузі освіти (ETINED) (Гельсінська Підсумкова Декларація, 2013 р.) та ін. [153, с. 6]. Реформування національної системи освіти є надзвичайно важливим та складним кроком, оскільки сучасне суспільство і сучасна держава потребують нових підходів і стандартів в освіті з урахуванням нагальних потреб сьогодення та використанням міжнародного досвіду в освітній сфері. Необхідно акцентувати увагу на тому, що феномен академічної доброчесності у вітчизняній системі освіти набуває особливої актуальності:

1. З початком реалізації Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project (SAIUP)), котрий стартував у 2016 році та реалізується спільно Міністерством освіти і науки України з Американськими радами з міжнародної освіти. Метою цього Проекту є доведення до університетської спільноти значення академічної доброчесності та розробка комплексу процедур та інструментарію попередження та протидії академічної нечесності, формування нової академічної культури (підвищення рівня академічних стандартів) [107].

2. З прийняттям нового Закону України «Про освіту» (2017 р.), який закріпив поняття академічної доброчесності, критерії її дотримання, відповідальність за порушення та ін.

Академічна чесність є досить багатограним явищем, що включає в себе систему моральних та етичних принципів, визначених правових норм, яких повинні дотримуватись учасники освітньо-наукового процесу в своїй професійній діяльності і являє собою паритет як корпоративної культури ЗВО так і внутрішньої культури особи. Саме такий розвиток подій визначив необхідність проведення масштабних національних досліджень дотримання практик академічної доброчесності у ЗВО України, що були реалізовані, зокрема, Інститутом освітньої аналітики Міністерства освіти і науки України у 2016 р. та Організацією економічного співробітництва та розвитку (OECD) в 2017 р. Очевидним є, також, той факт, що в кожній країні в більшій чи меншій мірі існують прояви недотримання академічної чесності, але в Україні вони, на жаль, є досить значними.

Одним з найбільш гострих питань залишається явище корупції в системі освіти. Так, згідно з даними досліджень стосовно громадської думки щодо проявів корупції в системі освіти, які були проведені організацією Transparency International, результати свідчать про те, що це явище є досить розповсюдженим в різних країнах світу – від 6 – 7% до 70 – 72 % і притаманне в різній мірі всім країнам, в Європі ця цифра складає приблизно 34% [153, с. 5]. Звісно, є і інші види порушень академічної доброчесності, такі, як фабрикація чи фальсифікація даних, списування, необ'єктивне оцінювання та інші, що стосуються різних категорій учасників освітнього процесу.

Для забезпечення високого рівня дотримання академічної чесності в освіті і науці, необхідним є впровадження цілого комплексу заходів постійного і систематичного характеру в цьому напрямку. Так, наприклад, можна вказати наступні складові:

- розробка змін до законодавчої бази, яка контролює роботу ЗВО, в яких повинні бути закріплені принципи академічної доброчесності, права і обов'язки учасників освітнього процесу та відповідальність за їх порушення (Статут, Кодекс честі ЗВО, колективний договір, Концепція освітньої діяльності та ін.);
- внесення до навчальних планів курсу з основ академічного письма для здобувачів вищої освіти, як основного чи факультативного;
- проведення різного рівня тренінгових програм з академічної доброчесності і захисту прав інтелектуальної власності для науковопедагогічних працівників і адміністративного персоналу;
- проведення науково-практичних заходів (конференцій, семінарів, круглих столів та ін.) з окресленої проблематики;
- організація та проведення заходів з протидії корупції;
- придбання ліцензійного програмного забезпечення для перевірки робіт на плагіат;
- використання міжнародного досвіту в цій сфері.

Важливо акцентувати увагу на тому, що ефективність цих заходів потребує значного часу для їх впровадження і досягнення позитивних результатів і, найголовніше, залежить від високого рівня мотивації та внутрішньої культури і свідомості учасників освітнього процесу. Дотримання академічної доброчесності є не тільки важливим фактором забезпечення якості вищої освіти, а ще й тим важливим критерієм, який визначає, які моральні і етичні принципи будуть сформовані у здобувачів вищої освіти за роки їхнього навчання у закладі вищої освіти. Тому, що саме такі складники академічної доброчесності, як справедливість, довіра, повага, відповідальність, чесність є водночас і загальнолюдськими цінностями, моральними та етичними ідеалами високорозвиненого суспільства і запорукою успішного розвитку держави.

На сучасному етапі розвитку освіти стає очевидним, що якість надання освітніх послуг є недостатньо ефективною через відсутність у педагогів компетентності будувати свою професійну діяльність з дотриманням академічної чесності. Як засвідчив науковий аналіз, європейська практика розвитку академічної чесності у формуванні професійно-етичної компетентності майбутніх педагогів сформована і може бути зразком для України щодо виходу з таких проблем академічного недбальства, як списування, плагіат, нелегітимне отримання оцінок тощо[137, с. 117].

Покарання за академічну нечесність є неоднаковими в різних університетах, а також на різних факультетах і кафедрах. Для студентів, яких спіймають на порушенні, наслідки можуть бути обмеженими чи їх узагалі не буде. Щодо підсумкових робіт, то декілька університетів запровадили більш систематичні перевірки на плагіат магістерських. Наукові керівники відправляють документ до адміністративного відділу на перевірку, але якщо в роботі знаходять плагіат, студентів просто просять його вилучити. До аспірантів і докторантів реально застосовують санкції Атестаційної колегії МОН України, якщо у їхній кандидатській/докторській роботі знаходять плагіат після захисту. У такому випадку їхній диплом анулюється (ст. 6.5 Закону «Про вищу освіту» від 2014 року). Атестаційна колегія МОН збирається кожні два місяці. Співрозмовники згадували, що під час останньої сесії ради було анульовано два дипломи. У підсумку, покарання за академічну недоброчесність переважно обмежуються випадками плагіату в дисертаціях і застосовуються міністерством на центральному рівні, а не самими університетами, які продовжують відігравати обмежену роль у застосуванні санкцій до студентів, які списували чи вдавалися до плагіату.

Концептуальними засадами академічної чесності у системі вищої освіти в Україні, як і в усьому світі, має стати розроблення акредитаційною комісією України стандартних планів оцінювання діяльності закладів вищої освіти з питань дотримання норм академічної чесності. Прояви академічної нечесності в різний часовий період починали набувати характеру як в Європі так і в Україні. Цей факт спровокував виникнення векторної політики, спрямованої на профілактику та виявлення недоброчесних випадків, чіткого розуміння та визначення термінів “плагіаризм”, “академічна чесність”, оскільки на той час вони не були у широкому вжитку.

Європейські науковці звернули увагу на ставлення до вище зазначених понять в різних університетах, та здійснили компаративний аналіз адміністративної політики боротьби з порушеннями. Даний аналіз дозволив переосмислити найкращі практики для науково-педагогічних працівників, що допомогло прищепити культуру академічної чесності в університетах європейського простору.

Як в Україні так і в Європі, деякі студенти більше переймаються оцінками, ніж отриманими знаннями, вважають, що обман і плагіат є еталоном у реальному світі, і коли їх карають через порушення академічної чесності, вони вважають це несправедливим. Представники адміністрації вважають, що якщо студенти не відчують своєї цінності в групі і відсутня взаємна повага, то завжди знаходиться місце для шахрайства і плагіату, що в результаті призведе до епідемії обману в університетських кампусах. Більшість європейських студентів зізнаються, що принаймні один раз вдалися до шахрайства під час навчання в університеті, і хоча академічний обман (наприклад, виконання тестів іншою людиною, групова робота, коли завданням була самостійна, різні види плагіату) не є новим явищем, така поведінка стала сприйматися за норму.

В результаті розрізненого ставлення до академічного обману надзвичайно складно було встановити консенсус між викладачами та студентами стосовно дій та наслідків, як результатів нечесних проявів. Академічній спільноті було представлено визначення терміну “академічний обман”, як дії, що вводять в оману викладача, щоб він вважав, що академічна робота, подана студентом, є його авторською. Характеристика спільних і відмінних рис розвитку академічної чесності в країнах Європейського союзу та України окреслила різні механізми забезпечення якості освіти, але має місце ряд спільних ознак.

Як в Європейському Союзі, так і в Україні в законодавчій базі прописані визначення терміну “академічна доброчесність” та її складові, принципи, але не розкриті поняття “академічна чесність”; декларативні цінності є тотожними; в європейських та українських університетах студенти та викладачі підписуються в декларації академічної доброчесності, що є гарантом дотримання цінностей університету; в Європі навчання принципам академічної чесності починається з молодшого шкільного віку, в Україні ідеї дотримання академічної чесності прописані в новому Державному стандарті початкової освіти (НУШ); контроль здійснюється як на державному так і на університетському рівні.

Отже, проведено порівняльний аналіз розвитку академічної чесності в університетській освіті країн ЄС та України за такими напрямками: нормативно-правове забезпечення, ціннісні орієнтації, змістове забезпечення, контроль і регулювання. Визначено спільне та відмінне у розвитку академічної чесності в університетській освіті країн ЄС та України, що дозволило у подальшому імплементувати європейський досвід у вітчизняну практику вищої освіти.

3.2. Рекомендації щодо застосування європейського досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в систему вищої освіти України

Входження України до євроінтеграційних процесів в освітянському просторі зумовило форсування інноваційних тенденцій за зразком стандартів якості вищої освіти в Європі. Дуже важливо зрозуміти перспективні зовнішні та внутрішні чинники, які призводять до морально-культурних, інституційних та освітньо-виховних проявів порушень академічної чесності. Дослідження природи походження недоброчесних проявів допоможе розробити та впровадити дієву політику забезпечення академічної культури та етики як національного, так і локального вимірів. Однією з основних причин академічної непорядності майбутніх фахівців є демотивованість деяких студентів щодо отримання якісної освіти, небажання вчитися сумлінно. На відсутність мотивації вказує третина опитаних студентів, бо вони націлені лише на отримання документу про освіту. Правильно сформована академічна культура є причиною прогресу у суспільстві. Вона виражається в правилах, які підтримуються науковою спільнотою, і зумовлена великим переліком факторів, які регламентують життя університетів на основі затверджених традицій. Для академічної спільноти настав період для пошуку шляхів вирішення проблем. З метою формування ефективної системи забезпечення дотримання норм наукової етики в українських університетах потрібно провести реформи: внести в нормативні документи прописані норми відповідальності для всіх учасників освітнього процесу за плагіат; мотивувати ЗВО впроваджувати політику реалізації дотримання академічної чесності шляхом наявності Кодексів честі; створити державний орган збору та моніторингу інформативних даних стосовно проявів академічної нечесності в ЗВО та оприлюднення їх перед громадою.

Нещодавно вітчизняні університети ознайомилися з «Рекомендаціями з академічної доброчесності» [118], та «Розширеним глосарієм термінів та понять

із академічної Доброчесності» [119]. Ці документи було укладено в межах Проекту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP за підтримки Посольства Сполучених Штатів Америки. Рекомендації складаються з 6 окремих блоків: перший – «Набуття студентами компетентностей з академічної доброчесності та навчок якісного академічного письма». В цьому блоці йде мова про необхідні компетентності студентів та викладачів, шляхи навчання студентів правил академічного письма. Другий розділ знайомить з рекомендаціями стосовно роботи з викладачами, як їх вмотивувати. Третій блок про покарання для всіх учасників освітнього процесу, які порушують етичні норми. Четвертий блок знайомить з рекомендаціями створення кодексу академічної етики університету. П'ятий блок орієнтує університети на дотримання вимог стосовно кваліфікаційних наукових робіт, що сприяє забезпеченню академічної чесності. Шостий блок документу присвячений правилам перевірки дисертаційних робіт за допомогою антиплагіатного програмового забезпечення.

Сприяння фундаментальним цінностям академічної чесності вимагає певного балансу між високими стандартами доброчесності, освітньої місії, а також відданості та інтересу. Двадцять років вивчення процесів та практики успішно втілених програм академічної чесності дають підстави надати певні рекомендації щодо їх розробки. Немає універсального рецепту для створення позитивного клімату академічної чесності, але є певні кроки, за допомогою яких можна досягти успіху. Закладам вищої освіти потрібно:

1. Сформулювати лаконічні правила проведення заходів спрямованих на популяризацію академічної чесності.
2. Розповсюджувати конкретні ідеї дотримання академічної чесності серед усіх факультетів університету. Освітня діяльність має бути зорієнтованою на

дискутування стосовно базових цінностей, окреслення взаємозв'язку академічної чесності та інших питань морально-етичного характеру.

3. Привчати всіх учасників освітнього процесу до стандартів академічної чесності, щоб вони повністю розуміли ступінь відповідальності за результати своєї діяльності.

4. Втілювати в життя дії, регламентовані університетськими документами, підтримувати тих колег, які дотримуються академічно чесних норм.

Виявлення порушень повинно стати звичною нормою при перевірці виконаних завдань. Перевірка означає оприлюднення думки стосовно академічної успішності здобувача відповідно визначених правил та виставлення відповідного балу.

Протидія діяльності агенств, які заробляють кошти виконанням робіт на замовлення, досить проблематично. Їх переміщення на “чорний ринок” може спровокувати збільшення кількості проявів академічної недоброчесності. Міністерство освіти і науки має акумулювати під своєю егідою інформаційну базу приватних компаній, які спеціалізуються на наданні таких послуг.

Для викладачів закладу вищої освіти, інших учасників освітнього процесу дотримання норм академічної чесності означає: посилатися на інформаційні джерела; дотримуватися закону про авторське право і суміжні права; надавати достовірну інформацію про свою наукову та творчу діяльність; контролювати студентів стосовно дотримання норм академічної чесності; ставити заслужені, об'єктивні оцінки. За порушення норм академічної чесності викладачі та наукові співробітники університетів можуть бути притягнені до академічної відповідальності. Останнє є дуже вагомим мотивом для беззаперечного дотримання принципів наукової чесності. Прагнення до чистоти й коректності наукового експерименту може бути втілене в життя на основі самосвідомості

кожного науковця, розуміння ним важливості принципів академічної чесності. Достойне місце в комплексі заходів спрямованих на популяризацію академічної чесності мають знайти добре продумані, виважені та прозорі процедури й санкції, здатні створити атмосферу несприйняття академічної недоброчесності і ефективно вплинути на її порушників. Отже, для реалізації впровадження академічної доброчесності при проведенні наукових досліджень в Україні необхідно використовувати досвід країн, який передбачає вдосконалення нормативних документів для усіх учасників даного процесу, тренінги з етики наукових досліджень та санкції, спрямовані на попередження академічної недоброчесності. З огляду на міжнародний досвід і в Україні все частіше застосовують антиплагіат-алгоритми при перевірці робіт, створена реферативна база текстів дисертаційних робіт та проводиться антиплагіат-оцінка під час прийому до захисту.

Підписання меморандуму 23 лютого 2018 року в приміщенні Міністерства освіти і науки України з польською компанією Plagiat.pl є достойним прикладом імплементації принципів академічної чесності в освітнє середовище, що дозволяє українським закладам вищої освіти певний період безкоштовно використовувати це програмове забезпечення. Завдяки поєднаним силам МОН, ЗВО і міжнародних компаній, на зразок Plagiat.pl, можливо повноцінно продовжити цей процес.

З 2016 року в Україні стартував проект сприяння академічній доброчесності (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP), місія якого – сформувати новітню університетську культуру, основою якої є справжні наукові дослідження, довіра, чесність, прозорість, реальне навчання. Того ж року партнером Проекту стала Українська бібліотечна асоціація, започаткувавши окремий проектний напрям «Культура академічної

добросовісності: роль бібліотек». Як досягти культури наукового спілкування та академічної добросовісності? Всі можливі кроки повинні бути направлені на виховання навичок самостійної творчої роботи зі старших класів школи, а потім на перших курсах вищих закладів освіти. Потрібно обов'язково ввести перевірку випускних робіт, а при необхідності, навіть курсових проектів та рефератів. Загроза виявлення непорядності підштовхує до коректного використання неособистих наробок. Великою проблемою для студентів є некоректне розуміння різниці між дефініціями “низька академічна якість” та “плагіат”, що унеможлиблює якісне виконання завдань. З метою вирішення цієї гострої проблеми нами було розроблено відповідний опитувальник, який може бути використаний у подальшій роботі (Див. додаток В). Керівники підрозділів повинні також своєчасно інформувати про можливі наслідки плагіату. Хоча, відповідальність полягає лише на студентові або здобувачеві за неправомірні до іншої інтелектуальної власності дії. В деяких університетах Харкова вже працює база студентських випускних робіт, яка впроваджує перевірку на плагіат. На кожній кафедрі є відповідальні за наповнення бази, захист роботи неможливий доки не виконані всі необхідні принципи академічної чесності. Проводяться семінари для молодих вчених щодо підвищення рівня наукової культури та запобігання некоректного посилання на досягнення інших науковців.

Інтеграція вищої освіти та науки є одним із важливих напрямів реформування вищої освіти про що свідчить стратегія реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. Ідея інтеграції вищої освіти та науки знаходить відображення у розвитку діяльності закладів вищої освіти, здійсненні навчання на основі результатів наукових досліджень і створенні й розвитку програм професійної підготовки майбутніх фахівців. Саме програми професійної

підготовки майбутніх фахівців є одним із чинників, що зумовлюють імідж і престиж університетів як в Україні так і за її межами. Питання реалізації нових програм професійної підготовки майбутніх фахівців в Україні є надзвичайно важливою і актуальною в контексті виконання Закону України «Про вищу освіту» (2014) [65, с. 8]. Саме визначення «освітньо-наукова програма» у Законі говорить про ті завдання, які стоять перед учасниками освітньо-наукової програми (освітньо-професійної).

Програма це – «система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визнає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікуванні результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти» [65, с.8]. Такі програми включають різні курси і модулі. За підсумками навчання майбутні фахівці повинні оволодіти компетентностями, які підтверджують їх професійно-кваліфікаційний рівень. Чільне місце в цьому процесі – навчання і написання підсумкової роботи за напрямом наукового дослідження, посідають питання дотримання учасниками освітнього процесу академічної чесності, зокрема, через різні форми і види робіт: вивчення нормативно-правового забезпечення дотримання академічної доброчесності, функціонування системи запобігання та виявлення академічного плагіату; системи контролю академічною спільнотою цих проблемних питань, тощо. Тим більше, майбутні фахівці повинні постійно отримувати інформацію щодо змін у процесі підготовки, знати свої права та обов'язки.

З точки зору світових стандартів вищої школи академічна чесність це дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. Важливість даного питання

було розглянуто в вересня 2004р. на Міжнародній конференції в Бухаресті, де була прийнята Бухарестська Декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні [40]. Зокрема доповідачі звернули увагу на те, що «університети неможливо розглядати як інституції, вільні від цінностей. Ті цінності, та етичні стандарти, яким вони слідують, будуть не лише визначний чином впливати на науковий, культурний та політичний розвиток їх академічного персоналу, студентів та співробітників, а й допоможуть у формуванні морального обличчя суспільства в цілому. Вкрай важливо, щоб таких стандартів дотримувалися та втілювали їх в життя на кожному напрямі роботи закладу – не лише через викладання та програми досліджень, але й з точки зору керівництва та управління закладами...» [40]. Цінності, та етичні стандарти та принципи базуються по-перше на чесності, довірі, відповідальності, взаємодопомоги, порядності, що виключає будь-який підроблення, підтасовування, а тим паче, пряме запозичення чужих ідей і текстів. Саме академічна чеснота є тією гарантією, що кожен етап наукової діяльності буде успішним і правильним, звичайно, в разі цінності розроблюваної вченим ідеї. І навпаки, відступ від академічної чесноти - не просто топтання на місці, а, навпаки, відступ назад. Більш того, це прямий крок до забуття і ганьби.

Д. МакКейб и Л. Тревіно висунули теорію про те що, «кодекси честі впливають на зниження академічної нечесності» [232, с. 95]. У поняття «академічна нечесність» входить все, що йде врозрід з системою цінностей, категорій, методів обґрунтування, регулятивних принципів і зразків, якими керується у своїй діяльності наукове співтовариство: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація списування, хабарництво, необ'єктивне оцінювання [232, с. 96].

Для забезпечення незалежної перевірки проводяться документування спостережень, забезпечується доступ до всіх вихідних даних, методикам і результатами досліджень. У боротьбі з плагіатом, наприклад, застосовуються найсучасніші технології і програми, що перевіряють автентичність тексту. Найхарактернішою рисою сучасності є глобальна інформатизація суспільства, яка проявляє себе через цілий ряд різнопланових факторів. Найбільш суттєвими серед них є стрімке зростання обсягу інформації; збільшення залежності кожного члена суспільства від наявності доступу до цієї інформації та можливості її використання; підвищення долі інтелектуальної і, зокрема, інформаційної компоненти у всіх без винятку професіях. Сьогодні людина має бути готовою до застосування у своїй діяльності новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій, які пропонують широкий спектр технічних та програмних засобів для забезпечення швидкого пошуку, опрацювання, збереження й передачі інформації, взаємообміну та взаємодії з інформаційними ресурсами людства.

Зараз розпочалася реформа освіти в Україні, яка зробить українську освіту конкурентноспроможною. Випускник європейського закладу освіти – особистість, здатна критично мислити, інноватор. Український випускник також повинен стати цілісною особистістю, усебічно розвиненою, здатною до критичного мислення. Тому перед освітянами стоїть завдання підготовки випускників, здатних гнучко адаптуватися у різних життєвих ситуаціях; самостійно критично мислити; грамотно працювати з інформацією; бути комунікабельними, контактними в різних соціальних групах; самостійно працювати над розвитком власної моральності, інтелекту, культурного рівня. І тут потрібно, щоб майбутній абітурієнт хоча б трішки був ознайомлений з поняттям академічної чесності. Академічна чесність – це комплексне поняття.

Вона базується на цінностях, з якими молода людина (абітурієнт) приходить в університет.

У закладах освіти потрібно використовувати академічну чесність при проведенні інтелектуальних, творчих змагань, конкурсів, фестивалів, турнірів. Це командні змагання, які спонукають молодь до практичної наукової та творчої діяльності, навчають нормам та стилю роботи у творчих колективах і мають велике навчально-виховне значення. Участь обдарованих школярів у зазначених заходах ефективно сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, успішній соціалізації у життєвому просторі. Дуже важливо, щоб при участі у цих заходах кожен учень (майбутній абітурієнт) користувався принципами академічної доброчесності. Ще сидячи за партою, використовував ці принципи. Також серед інтелектуальних змагань зростає популярність Малої академії наук України, яка сприяє залученню обдарованої, талановитої молоді до наукової, дослідницької та експериментальної роботи. Наймасштабнішим заходом, є Всеукраїнський конкурс-захист наукових робіт учнів-членів Малої академії. Національний центр «Мала академія наук України» – середовище для талановитих дітей. Діяльність МАН спрямована на виявлення, розвиток і підтримку обдарованих, здібних до науки учнів. Сьогодні потрібно, щоб учні (майбутні студенти) не лише говорили, а міркували, не лише навчались, а навчилися, не лише хотіли отримати інформаційні навички, а мали їх і доречно використовували за принципами академічної доброчесності. Необхідно виявляти та усувати причини та фактори, які сприяють збільшенню кількості випадків недоброчесних практик, популяризувати принципи академічної доброчесності серед працівників і здобувачів освіти.

Розвиток фундаментальної і, особливо прикладної наукової діяльності, сприяє появі нових ідей, пропозицій, нововведень, винаходів, ноу-хау, нових

технологій, товарів, матеріалів і послуг. Знання та інформація у другій половині ХХ століття стають важливим виробничим ресурсом, що формує перехід світового господарства до постіндустріальної економічної формації. Стратегія розвитку ЄС «Європа–2020», яка була прийнята у 2010 році, покликана допомогти державам-членам Євросоюзу подолати наслідки глобальної кризи і повернутися на шлях сталого розвитку. Головним пунктом в цій стратегії є розвиток економіки, заснованої на знаннях та інноваціях (посилення взаємодії наукових знань, досліджень та інновацій з економічним зростанням і розвитком). Дослідження і освіту живлять інновації. Європа вимагає додатково близько 1 млн. дослідників в наступному десятилітті для досягнення мети інвестування 3% ВВП ЄС на дослідження і розвиток у 2020 р. Інноваційний союз пропонує заходи для комплектації Європейського дослідницького простору. Це означає поєднання європейської та національних дослідних політик, усунення перешкод у дослідницькій мобільності. Крім того, Європейська Комісія має намір підтримати співпрацю бізнесу з наукою і освітою для розробки нових планів, спрямованих на розвиток інноваційного майстерності, незалежного визначення рейтингів навчальних закладів. Інноваційний союз пропонує створити справжній єдиний європейський ринок інновацій, який буде залучати інноваційні компанії та представників бізнесу. Для досягнення цього пропонуються значні заходи в сфері захисту патентів, стандартизації, державних закупівель та науково обґрунтованого регулювання. Європейське інноваційне співробітництво – це новий шлях до об'єднання державних і приватних учасників національного і регіонального рівнів для енергійного вирішення глобальних проблем. Розвиток інтеграційних процесів в економіці сучасного світу обумовлює необхідність вибору ролі та місця України в світовому співтоваристві, зі взаємоузгодженістю з економікою сусідніх

держав і перш за все Європейського Союзу. Економіка країни тісно пов'язана з політикою і проведеними нею соціально-економічними реформами. М'який варіант проведення структурних реформ зазнав невдачі. Події останніх років показали необхідність проведення жорстких кардинальних змін. Болгарський і польський досвід показав, що тільки ставши повноправним членом європейського економічного співтовариства Україна зможе реалізувати свої економічні інтереси. Але в умовах сьогодення це єдиний шлях, який може забезпечити подальший розвиток економіки країни, націленої на те, щоб стати повноправним членом європейського економічного співтовариства, реалізувати економічні інтереси через взаємовигідне співробітництво з іншими країнами, зберігши свою національну специфіку. Ключовими елементами конвергенції відносин між ЄС і Україною, основою таких відносин, є принципи вільної ринкової економіки, належного державного управління, боротьби з корупцією та різними формами транснаціональної організованої злочинності й тероризмом, сприяння сталому розвитку та ефективним багатостороннім контактам. Крім того, реалізація стратегії неможлива без дотримання принципів академічної доброчесності як основоположного шляху інтеграції вітчизняної науки у Європейське наукове співтовариство. Д. Меле зазначає, що сучасні постулати академічної доброчесності, що закріплені на законодавчому рівні [231, с. 97], існували задовго до їх виокремлення у нормативно-правовому полі. Принципи порядності, чесності і справедливості при здійсненні наукової та навчальної діяльності – кодекс честі науковця будь-якої країни, чи то Україна, яка тільки прагне до вступу в ЄС, чи то Болгарія, яка вже 11 років у Євросоюзі, хоча і є однією з найбільш розвинених країн Євросоюзу, чи це Люксембург – одна з найрозвиненіших країн Євросоюзу.

Впровадження в освітню і наукову діяльність принципів академічної

чесності – це шлях вітчизняної науки до інтеграції у Європейське наукове співтовариство. Маючи однакове змістовне наповнення і логічність застосування, рівень впровадження принципів академічної доброчесності та їх дотримання різняться у країнах світу. Його високі показники свідчать про рівень економічного та соціального розвитку суспільства певної країни, низький – про неспроможність впровадження у життя суспільства елементарних процедур і правил дій у науковій спільноті. Таким чином, дорога України до Євросоюзу – це, в першу чергу, дотримання принципів життя цивілізованого суспільства третього тисячоліття, основоположним з яких, при здійсненні наукової діяльності, є академічна доброчесність.

Для перевірки та контролю чистоти виконання курсових, дипломних робіт та інших видів академічного письма, раніше нами використовувались загальнодоступні (безкоштовні) програми перевірки текстів на плагіат. Такі програми доступні у відкритому доступі у мережі Інтернет. Всі вони безкоштовні офіційні сервіси перевірки тексту на плагіат онлайн. Вони дозволяють виявляти дублікати та неякісний рерайт тексту, це: Advego.com, Unplag.ua та інші. Але на початку 2017 року Харківський державний університет заключив договір з представниками компанії “Страйк Плагіарізм”. Даний інтернет-ресурс дозволяє перевіряти наукові тексти не тільки на наявність використаних у них даних з сайтів всесвітньої мережи, а й використовує тексти наукових робіт тих ЗВО, які також заключили договори з цією компанією й користуються її послугами для перевірки своїх наукових текстів. Після перевірки аби якого тексту він вноситься в базу й формує великий репозитарій наукових робіт України.

У зв’язку з вищезазначеним постало актуальне питання формування в українських університетах електронної бази наукових робіт. На наш погляд, ті

наукові роботи, що були написані в університетах за останні 10 років, мають створити електронний репозитарій наукових робіт студентів та професорсько-викладацького складу. Перший крок до цього вже прокладено, сформовано електронний репозитарій методичних та науково-методичних робіт професорсько-викладацького складу університету, але в ньому ніяк не відображено наукову роботу студентів. Саме формування репозиторію студентських наукових робіт, статей, тез доповідей, курсових та дипломних робіт, буде сприяти академічній чесності та викорененню плагіату в подальшій науковій діяльності українських студентів та робітників закладів вищої освіти.

Вивчення європейського досвіду, допомогло визначити стратегії, які, на наш погляд, мають найбільший потенціал для розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в українській системі вищої освіти. Розроблено рекомендації щодо імплементації зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти за такими напрямками: законодавчим (створення і пропагування чітких та справедливих правил, норм академічної чесності в нормативно-правовому полі, які є зрозумілими та можуть бути послідовно втіленими, визначенні напрямку векторів університетської політики академічної чесності), інституційним (переосмисленні системи оцінювання, підготовки факультетів до розвитку академічної чесності), змістово-організаційним (обов'язковому вивченні дисципліни “Академічне письмо”, сприянні морально-етичного розвитку майбутніх фахівців під час здійснення освітньої діяльності та в позанавчальний час), регулювальним (практикування дій, прописаних у правилах та нормах університету; надання підтримки тим, хто дотримується норм та правил, створення загального реєстру академічних порушень).

Розглянемо більш детально вище зазначені рекомендації. Створення і пропагування чітких та справедливих правил, норм академічної чесності в

нормативно-правовому полі, які є зрозумілими та можуть бути послідовно втіленими. Академічна нечесність часто є результатом масштабних суспільних проблем, які згубно впливають на мету вищої освіти, цінність знань, оцінку навчання та акцент індивідуальних досягнень. Студенти відчують себе вимушеними вдаватися до шахрайства під час навчання, а освітянська система не допомагає, бо зосереджена на отриманні оцінок та дипломів. Щоб вивчити ці теми, науковцям треба брати участь у широкому діалозі, щоб кинути виклик традиційній бюрократичній моделі та моделі довіри, і замість цього розглянути шляхи розвитку спільного, інклюзивного та сприятливого академічного середовища, де студенти і викладачі працюють у напрямку соціального блага. Цей діалог має підіймати наступні питання:

- Хто в освітянській громаді визначає політику ставлення й оцінки до проявів академічної нечесності? Хто не залучений до проблеми?

- Як ми оцінюємо знання? Хто є отримувачем знань? Чи є такі, чії знання привілейовані?

- Як ми оцінюємо гарне викладання? Як це позначається на прийомі на роботу та оплаті праці?

- Як ми визначаємо успішність студентів у формальній та неформальній освіті?

- Як наше суспільство визначає успіх?

- Як академічна чесність, академічна культура впливають на різні освітянські спільноти?

- Як ми зможемо створити нову модель успіху, яка охоплюватиме всі сфери та що зможе розвинути академічну чесність?

Дані обговорення мають відбуватися в групі, на кафедрі, зборах трудового колективу та студентського парламенту. Зібравши кількісні та якісні дані,

науковці зможуть створити проєктну групу, яка координуватиме вирішення проблем пов'язаних з порушенням норм академічної етики, опікуватиметься практиками, які розвиватимуть академічну чесність майбутніх фахівців.

Переосмислення системи оцінювання. Поширеною є думка, що організація вищої освіти не сприяє навчанню студентів, відсутня орієнтація на індивідуальні особливості і студенти відчувають себе змушеними діяти недоброчесним чином, щоб не відставати від одногрупників. Необхідно створити зміни, державним чиновникам та політикам треба переоцінити спосіб проведення стандартизованих іспитів та вигляд діючих систем оцінювання. Поточна система оцінювання орієнтована на результати, а не на сам акт навчання. Ця рекомендація розглядається як засіб досягнення мети і може виступати як база для корекції поведінки. Оновлена система попереджатиме прояви академічної нечесності, студенти вважатимуть, що працювати чесно є єдиним правильним шляхом. Працюючи за старою системою, студенти не здатні побачити цінності своєї освіти, бо вважають, що їх зусилля полягають лише у тому, щоб отримати диплом. Культурний зсув відбудеться тільки тоді, коли студенти, викладачі та адміністрація почнуть сприймати академічну нечесність як негатив, завдяки обговоренню особливостей та мінусів нашої системи оцінювання, планів побудови позитивних змін.

Визначення напрямку векторів університетської політики академічної чесності. Студенти вважають обман прийнятним через нерозуміння його наслідків. Студенти, яких спіймали за порушення принципів академічної чесності вважають, що утрималися б від вчинення цього правопорушення, якби чітко знали політику визначення обману та наслідки. Використання цієї політики в університеті та на факультетах допоможе попередньо ознайомити студентів з відповідальністю за свої дії та наслідки порушення етики. Якщо

цього не зробити, то сучасним закладам вищої освіти загрожує затвердження культури академічної нечесності ще на досить довгий час. Учасниками політичного процесу повинні бути, як викладачі, так і студенти, які визначатимуть напрямок перспективних дій стосовно розвитку академічної чесності та попередження обманних практик. Навчальні механізми спрямовані на запобігання та послідовне реагування на порушення академічної чесності допоможуть дотримуватися політики академічної чесності (Додаток А). Одним з перших кроків, спрямованих на вирішення проблеми є розробка загально-університетського опитування студентів та викладачів. Питання повинні стосуватися розуміння студентами визначення “академічна чесність”, а також наявності ресурсів для полегшення спокуси брехати, обманювати, підробляти чи брати участь у порушенні академічної чесності. Заклад має поділитися результатами опитування для сприяння партнерської дискусії викладача та студентів про те, як правильно сформувавши політику. Збір даних від факультетів дозволив би вивчити процеси, які на даний час мають місце в університеті, їх переваги та недоліки. Важливо почути саме автентичну думку студентів. Ключовим кроком для адміністрації університету, який вже сформував політику академічної чесності, є надання консультативної допомоги іншим закладам вищої освіти (стати позитивним прикладом) та поділитися своїм баченням з науковою спільнотою. Для студентів найважливішим є період адаптації та орієнтації, тобто перший рік навчання. Надання детальної інформації стосовно університетської політики ставлення до провів академічної нечесності, які варіанти допомоги доступні студентам, допоможуть новачкам прийняти етичне рішення та вірну стратегію свого подальшого навчання.

Підготовка факультетів до розвитку академічної чесності. Девіз вважає, що «Викладачі можуть побачити етичний обман учнів, але не власну

етичну неспроможність не протистояти йому». Під час наших інтерв'ю з представниками різних структурних підрозділів учасники повідомили, що викладачі часто не помічають науково-етичних проступків. Необхідно щороку нагадувати адміністрації про дотримання правил політики академічної чесності, що значно зменшить кількість академічних проступків. За пропозицію вважаємо ідею сформувати інституційний комітет для сприяння постійному міжгруповому діалогу для вирішення питань академічної чесності протягом усього навчального року. Теми для обговорення: “Хто страждає від порушення принципів академічної чесності?”; “Ефективні педагогічні стратегії подолання нечесних проявів та мотивації до чесного навчання”; “Які платформи використовуються для правильного цитування та чесного написання кваліфікаційних робіт?”; “Мережі партнерської підтримки викладачів з питань академічної чесності”, “Створення інституційної культури відкритості (що це таке, які наслідки, які очікування викладачів)?”

Пропагування постулатів академічної чесності з перших курсів навчання.

Численні дослідження, проведені закордонними та вітчизняними науковцями доводять факт, що студенти вчаться шахрайської поведінки ще до того, як потрапити до закладу вищої освіти. Тому на першому році навчання студентів викладачам необхідно звернути максимум уваги на обговорення важливості дотримання принципів академічної чесності на кураторських годинах, студентських зборах, старостатах, що буде чудовою профілактикою недоброчесних проявів. Участь студентів в таких заходах мінімізує ризик розвитку обманної поведінки, яка може проявлятися в подальшому житті. Крім того, викладачі матимуть нагоду підкреслити цінність освіти для своїх студентів, прищепити почуття спільної мети та належності до університетської родини, студентської групи. Якщо студенти відчують, що вони належать до

певної спільноти, вони досягнуть успіху, використовуючи свій інтелект замість шахраювання для високої оцінки. Партнерські стосунки між викладачем та студентом допоможуть останньому не зійти з правильного шляху до свого академічного успіху.

Обов'язкове вивчення дисципліни “Академічне письмо”. У деяких випадках плагіат студента є результатом незнання того, як вірно перефразувати або відповідним чином цитувати. Рекомендуємо включити в навчальний план студентів I курсу дисципліну “Академічне письмо” для розвитку навичок та стилів письма студентів, включаючи відомості, про те що є плагіатом і як правильно цитувати, перефразувати; важливість цього питання буде наголошуватися викладачами, забезпечуючи профілактичну функцію. Корисними є практикуми з перефразування (Див. Додаток Г).

Сприяти морально-етичному розвитку майбутніх фахівців. Навчання у закладі вищої освіти є найважливішим періодом розвитку особистості, формуванню морально-етичних понять, розуміння проблем дотримання принципів наукової етики та академічної чесності. Досвідчені викладачі та активні студенти можуть запропонувати студентам-новачкам взяти участь у спільних заходах, виховних годинах, що дозволять студентам розібратися з дилемами, пов'язаними з обманом та академічною чесністю. Для кожного університету важливо, щоб студенти зростали у своєму етичному розвитку для успішної побудови політики розвитку академічної чесності майбутніх фахівців.

Навчальні аудиторії необхідно оформити як простір для морального розвитку (газети, плакати, постери), щоб створити можливості усвідомлення студентами наслідків своїх дій під час освітнього процесу та поза ним. Для цього можна проводити заняття як самим викладачам, так і запрошувати на проведення гостьових лекцій науковців, які безпосередньо досліджують дане

питання; організовувати засідання клубів “Людина-професія”, “Успішний випускник”, де гості будуть висловлювати свої думки стосовно важливості дотримання академічної чесності, та наслідків у майбутній фаховій діяльності.

З метою практичного впровадження вище зазначених рекомендацій, в рамках реалізації теми дисертаційного дослідження здобувачкою було проведено ряд освітніх заходів для майбутніх фахівців та представників науково-педагогічного складу Київського університету імені Бориса Грінченка:

1. Для викладачів Університетського коледжу та членів Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів, молодих учених Університетського коледжу (НТСАДМВ УК) був проведений науково-практичний семінар «Академічна чесність у контексті якості вищої освіти». У рамках семінару студенти та викладачі дізналися про особливості формування академічної чесності в системі вищої освіти. Висвітлено вплив академічної чесності на якість освіти. Завершився семінар анкетуванням співробітників та студентів і підведенням підсумків.

2. Традиційним став семінар-практикум для студентів і викладачів з питань академічної доброчесності. Учасники семінару - практикуму дізнаються про явище плагіату в закладах вищої освіти. Розглядаються морально-етичні засади поняття «етичний кодекс студента» як механізм протидії плагіату та базис формування системи професійних якостей особистості. Особливо увага приділяється значущості етичних кодексів у процесі підготовки майбутніх фахівців, впливу академічної чесності на якість освіти.

3. Проведено тренінг на тему «Дотримання норм академічної чесності у написанні наукових робіт». У рамках тренінгу студенти дізналися про явище плагіату та дотримання принципів академічної чесності в системі вищої освіти. Були розглянуті етичні основи поняття «академічна чесність», вимогливості до

самого себе і свого оточення, відповідальності за наслідки своїх дій, чесності. За допомогою інтерактивних ігор було зацентовано увагу на значущості дотримання норм академічної чесності у написанні різних видів наукових робіт.

4. Викладачі Фахового коледжу «Універсум» стали учасниками Практикуму з академічної доброчесності. Під час практикуму викладачі поглибили знання про явище плагіату та дотримання принципів академічної доброчесності у системі вищої освіти. Були розглянуті морально-етичні засади поняття «академічна доброчесність».

5. Започатковано проведення круглого стілу для студентів «Популяризація досліджень молодих вчених». Розглянуто актуальні проблеми молодих учених України, питання дотримання норм академічної чесності під час наукової діяльності, можливості реалізації досліджень шляхом участі в міжнародних грантових проектах.

6. Проведено засідання наукового клубу на тему: «Модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку в освітньому процесі» для викладачів Університетського коледжу. Основною метою проведення засідання наукового клубу є залучення викладачів до наукової діяльності, обмін знаннями та досвідом, визначення інноваційних тенденцій та перспектив розвитку в освітньому процесі. Було заслухано і обговорено доповідь на тему «Інформаційні методика академічної доброчесності».

7. Активізована участь студентів у дискусійній платформі у рамках реалізації Модулю «Якість вищої освіти та експертний супровід її забезпечення: рух України до Європейського Союзу» (Програма ЕРАЗМУС+: Жан Моне) щодо забезпечення якості вищої освіти в країнах Східної Європи. У ході дискусії студенти ознайомились із формуванням культури якості в університетах Східної Європи та обговорили взаємний вплив управлінської

системи забезпечення якості освіти і ціннісних орієнтацій учасників освітнього процесу на підготовку фахівців з вищою освітою; розглянули питання дотримання норм академічної чесності в освітньому процесі.

8. Організовано науково-методичний семінар для студентів випускних груп «Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Соціальна робота», «Образотворче мистецтво» з написання курсових робіт «Курсова робота як одна з форм самостійного наукового дослідження». Було приділено увагу питанням оформлення наукового дослідження, сучасного пошуку інформації, правилам цитування, дотримання норм академічної доброчесності під час написання наукових робіт, стилістичного оформлення курсового дослідження.

9. На базі Американської бібліотеки імені Віктора Китастого відбулася виїзна лекція для студентів щодо упередження проявів академічної недоброчесності. Студенти дізналися про особливості імплементації європейського досвіду академічної чесності у систему вищої освіти України, змогли виокремити суть поняття академічної чесності у науковому дискурсі.

10. На базі Факультету педагогіки та психології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова для студентів I курсу спеціальності “Дошкільна освіта” було проведено семінар-практикум «Академічна доброчесність: писати без плагіату можливо». У рамках семінару-практикуму студенти дізналися про явище плагіату та особливості формування академічної доброчесності в системі вищої освіти. Були розглянуті морально-етичні засади поняття «етичний кодекс студента» як механізм протидії плагіату. Було зацентровано увагу на роль і значущість етичних кодексів у процесі підготовки майбутніх фахівців. Висвітлено вплив академічної доброчесності на якість освіти. Завершився семінар-практикум анкетуванням студентів і підведенням підсумків.

11. В рамках Фестивалю науки в Фаховому коледжі “Універсум” відбувся семінар-практикум “Специфіка корпоративної культури закладів вищої освіти” для студентів на платформі “Hangouts Meet”. Студенти навчилися реалізовувати основні цінності корпоративної культури освітньої організації; працювати в команді; спілкуватися один з одним; шукати спільне рішення для розв’язання ситуації. Академічна чесність була представлена як елемент корпоративної культури.

12. Відбулося засідання науково-дискусійного клубу "Синергія" для викладачів Фахового коледжу “Універсум” на тему: "Особливості та етапи оформлення результатів дослідження. Етика наукового дослідження" Були розглянуті питання дотримання норм академічної етики в освітньому середовищі, відмінності в термінах "академічна чесність" та "академічна доброчесність", важливість імплементації зарубіжного досвіду формування академічної чесності майбутніх фахівців в українську систему освіти, представлено порівняльний аналіз розвитку академічної чесності в Європейському Союзі та Україні.

13. Проведено семінар-практикум для викладачів Факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка та членів Школи академічної доброчесності (ШАД) на тему "Напрями впровадження досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів Європейського Союзу у систему вищої освіти України". Під час семінару-практикуму учасники дізналися про особливості імплементації європейського досвіду академічної чесності у систему вищої освіти України, концептуальні основи формування академічної чесності у майбутніх педагогів під час професійної підготовки; мали нагоду виокремити суть поняття академічної чесності у науковому дискурсі, його зміст стосовно формування

особистісних та професійних характеристик компетентного фахівця; визначили рівні свого ставлення до проявів академічної недоброчесності.

Рекомендації щодо імплементації зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти розроблено за такими напрямками: законодавчим, інституційним, змістово-організаційним, регульовальним. Кожен університет має різну культуру, і сприймається академічна нечесність по-різному в різних університетських спільнотах. Державні представники, які розробляють освітню політику країни, врахують рекомендації, які сприятимуть розвитку академічної чесності у студентів, які здобувають вищу освіту. Викладачі повинні допомогти студентам зрозуміти важливість цього питання і не сприймати виключно як проблему, що потребує вирішення тільки в освітянському середовищі. Незалежно від приналежності, нашим призначенням є розвиток особистості та академічний успіх студентів. Вивчення європейського досвіду допомогло визначити стратегії, які, на наш погляд, мають найбільший потенціал для розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в українській системі вищої освіти.

Висновки до третього розділу

Характеристика спільних та відмінних рис розвитку академічної чесності в країнах Європейського союзу та України показала, що існують різні механізми забезпечення якості освіти, але має місце ряд спільних ознак. Як в Європейському Союзі, так і в Україні в законодавчій базі прописані визначення терміну “академічна доброчесність” та її складові, принципи, але не розкриті поняття “академічна чесність”; академічні цінності є тотожними (дотримання етичних принципів в освіті формує чесного та відповідального громадянина та фахівця в майбутньому); в європейських та українських університетах студенти та викладачі підписуються в декларації академічної доброчесності, що є гарантом дотримання цінностей університету; в Європі навчання принципам академічної чесності починається з молодшого шкільного віку, в Україні ідеї дотримання академічної чесності прописані в новому Державному стандарті початкової освіти (НУШ); в Україні на різних освітніх рівнях читаються дисципліни “Професійна етика”, “Наукова етика”, “Педагогічна деонтологія”, “Академічне письмо”, в Європі обов’язковими є дисципліни “Академічне письмо”, “Етика науки” та ін. на різних спеціальностях та освітніх рівнях; контроль здійснюється як на державному так і на університетському рівні, на державному рівні — створені агенства, комісії та контрольні об’єднання; в кожній європейській країні створена та функціонує єдина система перевірки (національна), а в Україні існує Національний репозитарій академічних текстів.

Розроблено рекомендації щодо імплементації зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти за такими напрямками: законодавчим (створення і пропагування чітких та справедливих правил, норм академічної чесності в нормативно-правовому полі, які є зрозумілими та можуть бути послідовно втіленими, визначенні напрямку векторів університетської політики академічної чесності), інституційним (переосмисленні системи оцінювання, підготовки факультетів до розвитку академічної чесності), змістово-організаційним (обов'язковому вивченні дисципліни “Академічне письмо”, сприянні морально-етичного розвитку майбутніх фахівців під час здійснення освітньої діяльності та в позанавчальний час), регулювальним (практикування дій, прописаних у правилах та нормах університету; надання підтримки тим, хто дотримується норм та правил, створення загального реєстру академічних порушень). Зазначено, що кожен університет має різну культуру, і сприймає академічну нечесність по-різному в університетських спільнотах. Розвиток академічної чесності проходить в системі.

Вивчення європейського досвіду уможливило визначення стратегій, які мають найбільший потенціал для розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в українській системі вищої освіти.

Зміст розділу відображений у наступних авторських публікаціях: [259],[130], [131], [137], [138], [142].

ВИСНОВКИ

Розкрито сутність та базові поняття дослідження, що дозволило охарактеризувати академічну чесність як широке поняття, яке включає в себе академічну доброчесність, поєднання академічних свобод і академічної відповідальності, внутрішню систему пов'язаних чеснот академічної спільноти, котра дає можливість особистості чітко дотримуватись певних норм етики в академічному середовищі. Для ґрунтовного розуміння змісту поняття «академічна чесність» у дослідженні розкрито сутність таких базових понять, як «чесність», «доброчесність», «академічна доброчесність», «університет», «європейський університет», «професійна підготовка», як, перш за все, чесноти моральні. Академічна чесність є морально-етичною категорією, підґрунтям якої є усталені норми та правила поведінки майбутнього фахівця, які надають свободу під час виконання навчально-дослідних завдань. Ідея академічної чесності стає ідеологією сучасної освіти.

Аналіз стану розробленості у педагогічній теорії і практиці проблеми академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах дозволив встановити міждисциплінарний характер академічної чесності, виявити її багатофакторність. Осмислення сутності формування

академічної чесності в університетах Європи дозволило визначити стратегії розвитку академічної чесності.

У формуванні академічної чесності визначено конкретні і універсальні особливості, виокремлено та охарактеризовано етапи академічної чесності: мотиваційний, організаційно-змістовий, коригувальний, управлінський. Формування академічної чесності майбутніх фахівців є системною роботою, яка має нормативні засади.

Визначено тенденції та особливості розвитку академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європи. Зазначено, що ідеї дотримання принципів академічної чесності розвивалися на рівні свідомості особистості і на рівні наукових громад. Виділено універсальні особливості розвитку академічної чесності, що мають наскрізний характер та відображаються у відповідних нормах, які регламентують освітню діяльність академічних спільнот, та конкретні особливості, які враховують академічну специфіку університетів різних країн. Універсальними особливостями розвитку академічної чесності є: самомотивація та зміст розвитку на певних етапах становлення майбутнього фахівця; багаторівневність; зрозумілість; об'єктивність. Конкретні особливості відображають специфіку академічної культури університету, толерантність, педагогічний оптимізм, що формується в освітньому просторі, науково-етична відповідальність за результати освіти та досліджень; спілкування між науковим керівником та здобувачем, наукове письмо, висока духовність і мораль, цінності, традиції, норми, правила проведення наукового дослідження тощо.

Проаналізоване нормативне забезпечення розвитку ідеї академічної чесності в Європі. Розглянуто сутність і особливості нормативних документів, які регламентують дотримання норм академічної чесності академічною

спільнотою, існують на різних рівнях: державному, регіональному, інституційному. Зазначено, що ідея академічної чесності не є декларативною, вона є наскрізною та практико-орієнтованою, імплементується в діяльність закладів освіти європейських країн, приймається відкрито і визначає рівень академічної культури установи.

Теоретично обґрунтовано тенденції розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів Європи. Визначено ці тенденції за такими ознаками: загальноєвропейською та регіональною. Загальноєвропейська ознака має університетський характер — наявність єдиної законодавчої бази в освітніх документах. Регіональна ознака характеризується домінуванням ідеї академічної чесності безпосередньо і опосередковано в різних документах, введення показників академічної чесності як показників якості освіти. Тенденціями в дослідженні виступають: системне вдосконалення технологій, програмного забезпечення виявлення академічної нечесності в освітньому процесі, зокрема в освітніх результатах; поширення принципів академічної чесності на широкий академічний загал завдяки процесам інтернаціоналізації науки; створення регулятивних та координаційних органів у закладах вищої освіти; проникнення ідей академічної чесності на всі рівні освіти упродовж життя; зростання значущості академічної чесності для особистості студента та академічної спільноти в цілому; суворе дотримання основних етичних принципів в науковому пошуку, зорієнтованість академічної чесності за межі освітнього процесу в університеті на професійне та особисте життя людини, посилення позитивного впливу академічної чесності на суспільну думку про академічну спільноту.

Охарактеризовано спільні та відмінні риси розвитку академічної чесності в країнах Європейського союзу та України. Зазначено, що як в Європейському Союзі, так і в Україні в законодавчій базі прописано сутність поняття

“академічна доброчесність” та її складові, принципи, але не розкриті поняття “академічна чесність”; академічні цінності є тотожними (дотримання етичних принципів в освіті формує чесного та відповідального громадянина та фахівця в майбутньому); в європейських та українських університетах студенти та викладачі підписуються в декларації академічної доброчесності, що є гарантом дотримання цінностей університету; в Європі навчання принципам академічної чесності починається з молодшого шкільного віку, в Україні ідеї дотримання академічної чесності прописані в новому Державному стандарті початкової освіти (НУШ); в Україні на різних освітніх рівнях впроваджуються дисципліни “Професійна етика”, “Наукова етика”, “Педагогічна деонтологія”, “Академічне письмо”, в Європі обов’язковими є дисципліни “Академічне письмо”, “Етика науки” та ін. на різних спеціальностях та освітніх рівнях; контроль здійснюється як на державному так і на університетському рівні, на державному рівні – створені агенства, комісії та контрольні об’єднання; в кожній європейській країні створена та функціонує єдина система перевірки (національна), а в Україні існує Національний репозитарій академічних текстів.

Розроблено рекомендації щодо імплементації зарубіжного досвіду в українську систему вищої освіти за такими напрямками: законодавчим (створення і пропагування чітких та справедливих правил, норм академічної чесності в нормативно-правовому полі, які є зрозумілими та можуть бути послідовно втіленими, визначенні напрямку векторів університетської політики академічної чесності), інституційним (переосмисленні системи оцінювання, підготовки факультетів до розвитку академічної чесності), змістово-організаційним (обов’язковому вивченні дисципліни “Академічне письмо”, сприянні морально-етичного розвитку майбутніх фахівців під час здійснення освітньої діяльності та в позанавчальний час), регулювальним (практикування дій, прописаних у

правилах та нормах університету; надання підтримки тим, хто дотримується норм та правил, створення загального реєстру академічних порушень).

Однак проведене дослідження не вичерпує всієї повноти обраної проблеми. Подальшого вивчення потребують такі її аспекти: розвиток мотивації студентів до академічно чесного навчання; формування академічної доброчесності в українських ЗВО відповідно до європейських стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аболіна Т.Г. *Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування*. Київ: Стилос, 1997. 143 с.
2. Аболіна Т.Г. *Прикладна етика : навч. посіб.* / за наук. ред. Панченко В.І. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 392 с.
3. Аврелий Марк. *Размышления*. СПб. : Наука, 1993. 259 с.
4. Адорно Т. *Проблемы философии морали* / пер. с нем. М.Л. Хорькова. Москва: Республика, 2000. 239 с.
5. Арістотель. *Нікомахова етика* / пер. В. Ставнюка. Київ: Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.
6. Артёмов П.М., Пак І.В. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*, № 37, 2016 р. С. 234–240.
7. Андрущенко В.П. *Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на*

рубежі століть : Досвід соціально-філософського аналізу. Київ : ТОВ «Атлант ЮемСі», 2006. 498 с.

8. Андрущенко В.П. *Світанок Європи: проблема формування Нового Вчителя для Об'єднаної Європи XXI століття*. Київ: Знання України, 2011. 1099 с.

9. Андрущенко В.П. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів. *Філософія освіти*. №1. 2005. С. 5–17.

10. Антонова О.Є., Павленко В.В. *Студентський історико-педагогічний альманах. Випуск 2. Історія університетської освіти: виникнення, становлення, розвиток*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2013. 325 с.

11. Апель К.-О. *Дискурс і відповідальність: проблема переходу до постконвенціональної моралі* / переклад з німецької В. Купліна. Київ: Дух і Літера, 2009. 430 с.

12. Апель К.-О. *Спрямування англо-американського «комунітаризму» в світлі дискурсивної етики* / пер. з нім. А.М. Єрмоленка. Київ : Лібра, 1999. С. 372–394.

13. Апресян Ю.Д. *От истины до лжи по пространству языка. Логический анализ языка. Между ложью и фантазией*. Москва : Издательство «Индрик», 2008. С. 23–45.

14. Арндт Х. *Эйхман в Иерусалиме. Банальность зла*. Москва: Европа, 2008. 424 с.

15. Аристотель. *Политика: Сочинения* : В 4 т. Т. 4. Москва: Мысль, 1983. 644 с.

16. Артюхов А. *Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти*. 2019. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/.pdf>

17. Академічна доброчесність: виклики сучасності / *Збірник наукових есе учасників наукового стажування для освітян* (Республіка Польща, Варшава, 1–13.10.2018). Варшава, 2018. 162 с.

18. Бакіров В.С. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку. *Основні результати дослідження за проектом № 49169. ГО «Східноукраїнський Фонд соціальних досліджень».* 2015р. С. 22
19. Батечко Н.Г., Михайліченко, М.В. Феномен академічної доброчесності в контексті синергії наукових підходів. *Oświatologia*, № 8, 2019. с.26 – 33. DOI:<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2019.8.2633>
20. Батечко Н.Г., Дурдас А.П. Академічна доброчесність в контексті європейських практик: досвід Франції. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, № 3 (60), 2019, С. 88 – 94. DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2019.3.8894>
21. Бахтін М. Формування духовно-моральних орієнтацій майбутніх робітничих кадрів – учнів ПТУ. *Вища освіта України № 4.* Київ : Дніпро, 2006. С. 80-86.
22. Братко М. В. та Хоружа Л. Л. Модель педагогічної освіти сучасного університету. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (3-4).*2018. с. 7-13. ISSN 1609-8595
23. Бровко, К.А., Дурдас, А.П., Сопова, Д.О. Е-середовище як складова корпоративної культури в університетах Французької Республіки. *Молодь і ринок.* 2018. Вип. 157 № 2. С. 133-137.
24. Беланова Р. А. *Гуманізація та гуманітаризація освіти в класичних університетах (Україна – США).* Київ: Центр практичної філософії, 2001. 216 с.
25. Беленька Г., Кондратець І. Засоби формування у студентів свідомого ставлення до навчання. *Молодий вчений : науковий журнал.* 2018. № 8.1 (60.1), серпень. С. 12-17.

26. Бліхар М.П. Духовні цінності сучасної студентської молоді (за результатами експертного опитування). *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. Т.18, Вип. 2 (№2). 2013. С. 164–172.
27. Бойко А.І. Конкурентоспроможність освіти як показник її ефективності та якості. *Філософія освіти*. 2008. № 3. С. 16–22.
28. Бойченко Н.М. Викладач університету як інтелектуал (філософсько - етичне осмислення). *Гілея (науковий вісник): зб. наук. праць. Випуск 62*. Київ : ВІР УАН, 2012. С. 507–516.
29. Бойченко Н.М. Етика особистісної комунікації у освітньому процесі. *Схід. Аналітично-інформаційний журнал. № 4 (115), липень-серпень 2012*. Донецьк : Український культурологічний центр, 2012. С. 121–125.
30. Бойченко Н.М. Етичний дискурс університету в контексті сучасних трансформацій суспільної моралі. *Політологічний вісник. Випуск 62*. Київ : ІНТАС, 2012. С. 59–70.
31. Бойченко Н.М. Етичний кодекс ученого як ядро його професійної етики (коментар до етичного кодексу вченого України). *Політологічний вісник. Випуск 61*. Київ: ІНТАС, 2012. С. 66–75.
32. Бойченко Н.М. Етичні аспекти університетських цінностей. *Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник. № 1*. Київ : ВЦ «Київський університет», 2014. С. 37–43.
33. Бойченко Н.М. Значение разработки этического кодекса преподавателя университета в контексте развития академических ценностей в Украине. *Научный вестник МФ Российской академии народного хозяйства и государственной службы. Вып.1*. 2014. Магнитогорск : РАНХ и ГС, 2014. С. 54–61.

34. Бойченко Н.М. Міжособистісні взаємини викладача та студента як центральна проблема професійної етики вищої школи. *Мультиверсум. Філософський альманах Вип. 79*. Київ: Український центр духовної культури, 2009. С. 234–244.
35. Бойченко Н.М. Осмислення автономії університету в контексті створення етичного кодексу викладача вищої школи. *Гуманітарні студії: Випуск 14*. Київ :Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. С. 73–80.
36. Бойченко Н.М. Основні передумови формування етичного кодексу викладача вищої школи. *Totallogy XXI. Постнекласичні дослідження. № 28*. Київ : ЦГО НАН України. 2012. С. 254–265.
37. Бойченко Н.М. Суспільна значущість академічних цінностей: моральний аспект освітньої комунікації. *Буття людини в суспільстві: відносини, спілкування, духовність: системний виклад*. Київ : Промінь, 2012. С. 452–474.
38. Бойченко Н.М. Этический кодекс преподавателя университета и современная эволюция общественной морали. *Перспективы науки и образования. № 5*. Воронеж : ООО «Экологическая помощь», 2013. С. 39–44.
39. Буева И.И. Формирование корпоративной культуры педагогических сообществ. *Социально–гуманитарные знания, №4*. 2006. С.16–17.
40. Бухарестская декларация по этическим ценностям и принципам высшего образования в Европейском регионе. 2004. CEPES, Бухарест. URL: http://www.naric.kz/index.php-option=com_content&view=article&id=40--2004&catid=6-2011-06-04-17-13-03&Itemid=16&lang=ru.html
41. Васянович Г.П. *Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник*. Львів: Норма, 2005. 344с.

42. Вебер М. Про внутрішнє покликання до науки / пер. з нім. О. Погорілого. *Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика*. Київ: Основи, 1998. С. 310–337.
43. Велика Хартія Університетів. Болонья. 1988 р. URL: <http://www.magna-charta.org/resources/files/the-magna-charta/ukrainian>
44. *Всесвітня декларація про вищу освіту для XXI століття: підходи і практичні заходи*. Париж, 1998. С. 87–105.
45. Гапон Н. Ставлення до виявів академічної нечесності у студентів як соціально-психологічна проблема. *Humanitarium*. «*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди*». *Психологія*. 2017. Том 39. Вип. 1. 56–63. URL : <http://humanitarium.online/index.php/hum/issue/view/8>
46. Гапон Н. Психологія взаємин викладача зі студентами у світлі ціннісних засад європейської освіти. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"*. *Психологія*. 2016. Вип. 38. С. 30–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvphpups_2016_38_6
47. Гартман Н. *Етика* / перевод с нем. А.Б. Глаголева. СПб.: Владимир Даль, 2002. 708 с.
48. Главчева Ю.М. Академічна доброчесність: виклики сучасності. *Збірник наукових есе учасників дистанційного етапу наукового стажування для освітян* (Республіка Польща, Варшава, 28.01 – 08.02.2019), 2019. 171 с.
49. Гегель Г. В. Ф. *Феноменологія духа*. Москва : Наука, 2000. 495 с.
50. Гончаренко С. Етичний кодекс ученого. Естетика і етика педагогічної дії. *Збірник наукових праць*. Київ-Полтава, 2011 С. 25-34.

51. Губерський Л.В. Філософія. *Історія, суспільство, освіта: підручник*. Київ : Київ. ун-т, 2011. 591 с.
52. Гужва О.О. *Довідник з академічної доброчесності для школярів*. Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2018, 66 с.
53. Гельсінська декларація Всесвітньої медичної асоціації "Етичні принципи медичних досліджень за участю людини у якості об'єкта дослідження". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_005
54. Грицаєнко Л.М. Академічна доброчесність в академічному середовищі закладів вищої освіти. *Scientific Journal Virtus* № 22 (2), 2018, с.128-130
55. Горизонт 2020. Національний портал. URL: <http://h2020.com.ua/uk/>
56. Добко Т. Академічна культура та доброчесність, як соціальний капітал сучасного університету. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Київ : Таксон, 2016, с. 37 – 52.
57. Дойчик М. Академічна чесність: данина моді чи життєва необхідність? *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Київ : Таксон, 2016. С. 93 – 106.
58. Дебре Р. *Інтелектуальна влада у Франції* / пер. з фр. В. Артюха. Київ : Дух і літера, 2008. 304 с.
59. Дегтярьова І. Вплив академічної доброчесності на інституційну практику української вищої школи. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Київ : Таксон, С. 197–218.
60. Декларація про дотримання академічної доброчесності. 2019. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Deklar_pro_dobr.pdf
61. Демина Н.В. Концепция этоса науки: Мертон и другие в поисках социальной геометрии норм. *Социологический Журнал*. 2005. №4 С. 5–47.

62. Етичний кодекс ученого України. Затверджено зборами Національної академії наук 15 квітня 2009 р. *Бюлетень ВАК. 2009. №6. С. 15–18*
63. Закон України Про Освіту від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
64. Загірняк Д. М. Методологічні засади академічної чесності вищого навчального закладу. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2015. Вип. 1(1). С. 157-159. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkdpu_2015_1\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkdpu_2015_1(1)_27).
65. Закон України «Про вищу освіту». Урядовий кур'єр. № 146. від 13 серпня 2014. С. 7–18.
66. Закон України «Про авторське право і суміжні права». Документ 3792-XII, чинний, поточна редакція Редакція від 14.10.2020, підстава - 703-IX Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>
67. Закон України про «Про наукову і науково-технічну діяльність» 2016. Документ 848-VIII, **чинний**, поточна редакція від 16.10.2020, підстава - 124-IX. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>
68. Згуровський М.З. *Розвиток інформаційного суспільства в Україні : правове регулювання у сфері інформаційних відносин*. Національний технічний ун-т України "Київський політехнічний ін-т". Київ: НТУУ "КПІ", 2006. 544 с.
69. Ильяш А.И. *Трансформации системы социальной безопасности Украины : региональное измерение*. Львов: ПАИС, 2012. 592 с.
70. Кант И. *Критика практического разума. Сочинения : в 6 т. Т. 4 (1)*. Москва: Мысль, 1965. С. 120-195.

71. Кант И. *Спор факультетов. Сочинения: в 6 томах.* Москва : Мысль, 1966. Т. 6. С. 311–347.
72. Кант И. *Основы метафизики нравственности. Сочинения: в 6 т.,* Москва: Мысль, 1965. Т. 4 (1). С. 53–119.
73. Капто А.С. *Профессиональная этика: научное издание.* Москва, Ростов-на-Дону : СКАГС, 2006. 799 с.
74. Кашуба М.В. Етика як академічна дисципліна в Києво-Могилянській академії. *Київська академія. Вип.2–3.* Київ: Вид. дім «КМА», 2006. С. 98–104.
75. Квіт С. Алгоритм університетського розвитку. *Дух і Літера. № 19 «Університетська автономія. Спеціальний випуск».* К.:Дух і Літера, 2008. С. 12–30.
76. Квіт С. *Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 рік.* Київ: Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2020. 244 с.
77. Кремень В.Г. *Філософія людиноцентризму в освітньому просторі.* АПН України. Київ: Т-во Знання України, 2010. 520 с.
78. Кремень В. Г. *Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати.* Київ : Грамота, 2005. 448 с.
79. Крок за кроком до нової академічної культури (за результатами року роботи Проекту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP). URL: <http://www.saiup.org.ua/novyny/krokza-krokom-novoyi-akademichnoyikultury/>.
80. Калиновський Ю. Ю. Академічна чесність як чинник правового виховання студентської молоді. *Гілея.* 2012.Вип. 63. С. 477–482.
81. Кисельов М.М. Етика та наука: сфери перетину. *Наука. Релігія. Суспільство* (№ 2)2012. С. 30–39.

82. Курбатов В.С. *Феномен університету в контексті часових та просторових викликів*. Суми : Університетська книга, 2014. 262 с.
83. Кодекс честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Київ : НТУУ «КПІ», 2015, 12 с.
84. Кремень В.Г., Ковбасюк Ю.В. *Освіта дорослих* [Енциклопедичний словник]. Київ: Основа, 2014. – 496 с.
85. Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/07/96.pdf>
86. Кристопчук Т. Є. Тенденції розвитку освіти в країнах Європейського Союзу: порівняльний аналіз. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. Вип. 1. 2016. С. 49-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prpg_2016_1_9.
87. Лазар М.Г. Этнос науки в социологии Р. Мертона: судьба и статус в науковедении. *Социология науки и технологий*. Том 1.№ 4. 2010. С. 124–139.
88. Лазар М. Г. *НТР и нравственные факторы научной деятельности*. Львов : Наука, 1978. 160 с.
89. Лук'янова Л. Соціально-педагогічні аспекти діяльності віртуальних університетів в європейському освітньому просторі. *Інформаційні технології і засоби навчання* 2019, 72(4), 24-37.
90. Лук'янова Л. Аналіз освітніх потреб сучасного вчителя у контексті професійного і особистісного розвитку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. Київ, 2018. Вип. 2 (8). С.24–30
91. Матюх С.А. Основні типи світових національних систем вищої школи. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 122 (частина II). 2014. С.122 - 130.

92. Малахов В. А. Етичний кодекс ученого: аксіологія і прагматика. *Вісник національної академії наук України*. № 5. 2009. с. 12 - 19.
93. Мельниченко А. Прояви академічної нечесності. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Київ : Таксон, 2016. С. 107-120.
94. Меньшов О. Про засади академічної чесності. *Київський університет. Газета Київського національного університету імені Т.Г. Шевченка*. N 4- 5 (2244) 2015. С. 25-29.
95. Мертон Р. *Соціальна теорія і соціальна структура*. Москва: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. 873 с.
96. Морозова М. Європейський університет – інститут у Флоренції. *Європейський альманах. Історія. Традиція. Культура*. Москва: Наука, 1993. С. 170–174.
97. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності/ упор. Є.Ніколаєв та В. Бахрушин. URL: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view
98. Ніколаєнко С.М. Болонський процес у фактах і документах: Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін-Берген. Київ: Дельта, 2007. 52 с.
99. Огнев'юк В.О. *Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку*. Київ: Знання України, 2003. 448 с.
100. Огляди ОЕСР на тему доброчесності в освіті: Україна 2017. *Інститут розвитку освіти*. Київ; Таксон, 2017. 184 с.
101. Панченко Л.М. Університетська освіта України в контексті європейського простору. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. «Філософія»*. Вип. 39. Харків: ХНПУ, 2012. С. 153–166
102. Пархоменко Т.С. Плагіат як антропологічний і соціальний феномен. *Антропологічні виміри філософських досліджень*, 2018, Вип. 14. С. 1- 13.

103. Педагогічна конституція Європи. К. : Вид-во НПУ ім.. М.П. Драгоманова, 2013. 28 с.
104. Півнева Л. Академічна нечесність та політична культура: порівняльний досвід (Україна – США). *Покликання університету*. Київ: РІА «ЯНКО», «ВЕСЕЛКА», 2005. С. 105-109.
105. Поляков Н.В. *Классический университет: от идей античности к идеям Болонского процесса*. Донецк : Изд-во ДНУ, 2007. – 596 с.
106. Пронкевич О. Кодекс честі чи конфлікт цінностей? *Покликання університету* : Зб. наук. праць. Київ : РІА «ЯНКО», «ВЕСЕЛКА», 2005. С. 110–115.
107. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). URL: <http://www.saiup.org.ua/>
108. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>
109. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF#Text>
110. Постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2019-%D0%BF#Text>
111. Положення про спеціалізовану вчену раду № 270 від 12.03.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1170-11#Text>
112. Ромакін В.В. Академічна етика як передумова верховенства права. *Наукові праці Миколаївського гуманітарного університету імені Петра Могили*.

- Педагогіка*. № 46. Вип. 33. Миколаїв, Видання ЧДУ імені Петра Могили, 2006. С. 174–179.
113. Ромакін В. В. Академічна чесність у вищій освіті. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Педагогіка*. Вип. 7.Т. 20. 2002. С. 23–28.
114. Романова І.В. Явище плагіату: історія та сьогодення. *Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси*. № 3. 2012. С. 267–272.
115. Рижак Л. Гуманізація вищої освіти України в контексті Болонського процесу. *Соціогуманітарні проблеми людини*. 2008. № 3. С. 14–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spl_2008_3_4
116. Рижак Л. Євроінтеграція вищої освіти України: аксіологічний вимір. *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2008. Вип. 11. С. 27–37.
117. Рекомендаційний лист МОН України від 24.10.2017 № 1/9-565 «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/5a1fe9d9b7112.pdf>
118. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності / укладачі: підкомісія 303 «Академічна доброчесність» / 2016 р. 24 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/akdo/nodo/n3.pdf>
119. Розширений глосарій термінів та понять ст. 42 “Академічна доброчесність” Закону України “Про освіту”, 2017 / упорядники Є. Ніколаєв та В. Бахрушин URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/2018/10/25/glyusariy.pdf>
120. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий концепт. 2017. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chy-diyevyj-kontsept/>

121. Сербін О. Культура академічної доброчесності: роль бібліотек: проект. URL : http://lib.khnu.km.ua/about_library/metodob/fahivciu/.pdf.
122. Семенов О. Академічна культура - фундаментальний складник підготовки доктора філософії зі спеціальності 015 “Професійна освіта”. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2016, № 5 (59). С. 192 - 203.
123. Стадний Є. У закордонних університетах теж корупція, просто з нею борються. - РБК-Україна, 2015. - URL: <https://daily.rbc.ua/ukr/show/zarubezhnyh-universitetah-korruptsiya-prosto-1432192880.html>
124. Сидоренко С.І. Етичні та моральні виміри і психологічні проблеми модернізації освіти в Україні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»: Філософія. Психологія. Педагогіка*. Київ: Політехніка, 2006. №2 (17). С. 78–82.
125. Сингаївська А.М. Ілюзорна безпека на ґрунті плагіату. *ВІСНИК НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка*. Випуск 1’2015. С. 78–85.
126. Сопова Д.О. Поняття академічної чесності: науковий дискурс. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 3-4. С. 26-31.
127. Сопова Д.О. Історичний аналіз проблеми академічної чесності майбутніх фахівців в європейській практиці. *Інженерні та освітні технології*. 2017. Вип. 4, № 20. С. 98-103.
128. Сопова Д.О. Теоретичний аспект формування іміджу та соціалізації майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2017. Вип.2 № 7. С. 120-123.
129. Сопова Д.О. Феномен академічної чесності у контексті якості сучасної вищої освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 28. С. 79-84.
130. Сопова Д.О. Академічна доброчесність у системі професійної підготовки

майбутнього педагога. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)*. 2018. Вип. 56-57 № 3-4. С. 52-56.

131. Сопова Д.О. Концептуальні основи формування академічної чесності під час навчання майбутніх педагогів. *The Modern Higher Education Review*. 2018. Вип. 3. С. 120-126.

132. Сопова Д.О. Етичний кодекс як гарант академічної чесності в університетах Європейського Союзу. *Збірник наукових праць “Наукові горизонти”*. 2017. Вип. III. С. 219 — 221.

133. Сопова Д.О. Порухення принципів академічної чесності як проблема вищої освіти в Україні та країнах Європейського союзу. *Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст*. 2017. С. 159-162.

134. Сопова Д. О. Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців на сучасному етапі становлення вищої освіти. *Модернізація змісту професійної освіти – умова підготовки компетентного фахівця нової формації: збірник матеріалів конференції*. 2017. С. 80 - 84.

135. Сопова Д. О. Академічна чесність у розвитку лідерського потенціалу університетської спільноти. *Матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання сучасної науки»*. 2017. Част. I. С. 66— 68.

136. Сопова Д.О. Філософський аспект академічної чесності як проблеми інноваційного суспільства. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Українське суспільство: контури інновацій»*. 2017. С. 308 — 310.

137. Сопова Д.О. Академічна чесність у формуванні професійно-етичної компетентності майбутніх педагогів. *Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми вищої професійної освіти»*. 2017. С. 117 — 118.

138. Сопова Д. О. Академічна чесність як ознака якості університетської освіти. *Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації»*. 2017. С. 96 — 97.
139. Сопова, Д.О. Прояви академічної нечесності як проблема розвитку сучасної освіти. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Наукова Україна: проблеми сучасності та перспективи майбутнього»*. 2017. С. 31 - 35.
140. Сопова, Д.О. Особливості розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в університетах Європи. *Матеріали Міжнародного літнього наукового симпозіуму "Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика"*. 2018. С. 51-53.
141. Сопова Д.О. Значення академічної чесності для формування цілісної особистості учнів загальноосвітніх шкіл. *Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції "Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології"*. 2018. С. 202-206.
142. Сопова Д.О. Особливості розвитку академічної чесності студентів в університетах Європи. *Велет українського слова (до 200-ліття Пантелеймона Куліша): збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 18 жовтня 2019 р., м. Київ/ за заг. Ред. Дічек Н. П.— Київ: Педагогічна думка. 2019. С. 123-125.*
143. Стукало Н. В. Плагіат у студентських роботах: методи виявлення та запобігання : *Методичний посібник*. Дніпропетровськ: ДНУ ім. О. Гончара, 2013. С. 7–8.
144. Слободянюк, О.М. До питання академічного плагіату у вищій освіті: погляд експертів Польщі та України. *Актуальні питання гуманітарних наук № 2 (26)*, 2019. С.150 – 155. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/26.195904>

145. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichnadobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennyayakosti-vishchoji-osviti>.
146. Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. *Проект сприяння академ. доброчесності в Україні*. 2017, 18 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0ByYt3wkv0LOAd282OEtWaTJwX1U/view>.
147. Тодорова, І.С. Компоненти академічної доброчесності студентів та умови її формування. *Витоки педагогічної майстерності*. № 24, 2019, С.200 – 205. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2019.24.194885>
148. Траверсе О. Соціальна відповідальність як змістовна складова політичного лідерства і політичного керівництва. *Людина і політика*. 2004. № 5. С. 127-132.
149. Тицька Я. “Академічна доброчесність” та “академічна відповідальність” у забезпеченні якості освіти. *Теорія держави і права* № 11, 2018р. С. 192 - 195.
150. Указ президента України “Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року”Документ 344/2013, чинний, поточна редакція — Прийняття від 25.06.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013#Text>
151. Фініков Т.В., Артюхов А.В. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету* / за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. Київ: Таксон, 2016. 234 с.
152. Фініков Т.В. Академічна доброчесність : глобальний контекст та національна потреба. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Київ : Таксон, 2016. С. 9 - 36.

153. Фініков Т.В. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету: потреба, книга, перспектива. *Міжнародний фонд досліджень освітньої політики*, 2016. С.13 - 17.
154. Форбек М. Європейський стандарт шкільної освіти. *Шлях освіти*. 1997. № 1. С.28 32.
155. Хартія університетів України: академічні свободи, університетська автономія та освіта : створена на Міжнар. Конф. «Ольвійський форум-2009» у Ялті 11–15 черв. 2009 р. *Освіта України*. 2009.
156. Хоружа, Л. Л. та Мельниченко, О. В. та Братко, М. В. та Котенко, О. В. та Прошкін, В. В. Вивчення компетенції викладача вищої школи в Україні: діагностика та аналітика. *The New Education Review*. 2019. 55(1). С. 233-245. ISSN 1732-6729.
157. Хоружа, Людмила Леонідівна. The Values of Modern Ukrainian Student. *Studia Paedagogica Ignatiana*. 2016. (4). С. 141-149. ISSN 2450-5358.
158. Хоружий Г.Ф. *Європейська політика вищої освіти*. Монографія. Полтава: Дивосвіт, 2016. 384 с.
159. Ховард Девіс: репутація LSE – это моя ответственность. 2011. *BBC News* URL: https://www.bbc.com/russian/uk/2011/03/110304_howard_davies_interview
160. Цокур О.С. “Кодекс честі” в системі вищої освіти в США. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки*. 2009. Вип. 150. С. 57 – 62.
161. Черепанова М. В. Кодекс етики научного сообщества: форми впровадження. *Вестн. Томского гос. ун-та. Культурология и искусствоведение.* 2013. № 2(10). С. 41 – 46.
162. Чмир О. С. Національний репозитарій академічних текстів. *Лезо Оккама і простір майбутнього. Запобігання та протидія академічному плагіату у ВНЗ :*

- міжнар. круглий стіл*, м. Київ, 16 трав. 2017 р. URL: http://www.uintei.kiev.ua/images/files/2017/podii/2017-05/Prezent_Chmir.pdf.
163. Щербакова А. В., Федорова Г. С. Многоуровневый подход к построению гибридной интеллектуальной системы. *Системи обробки інформації*. 2011. Випуск 3 (93). С. 96 – 99.
164. Ярошенко Т., «Академічна нечесність та політична культура:порівняльний досвід (Україна — США)». *Покликання університету*, Київ, Україна: РІА Янко; 2005 304 с. URL: <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/2.html>
165. Artyukhov A. Academic integrity in Ukrainian higher education: values, skills, actions. *Business Ethics and Leadership*. 2017. Vol. 1, issue 1. P. 34 – 39.
166. Alleyne P., Hudaib M. and Pike R. Towards A Conceptual Model of Whistle-Blowing Intentions Among External Auditors. *The British Accounting Review*, 45(1),2013, p.10–23.
167. Altbach P. G. Academic corruption: The Continuing Challenge. *International Higher Education*. 2005. № 38, P. 3 – 6.
168. Altbach P. G. The Question of Corruption in Academe. *International Higher Education*. 2004, № 34. P. 7 – 8.
169. Allmon, D.E., Page D., Roberts, R. Determinants of perception of cheating: Ethical orientation, personality, and demographics. *Journal of Business Ethics*, 2000, 23, P. 411-422.
170. Angell, L. R. The relationship of impulsiveness, personal efficacy, and academic motivation to college cheating. *College Student Journal*, 2006. 40(1), 118-131.
171. Becher T. Academic tribes and territories: intellectual enquiry and the culture of disciplines/ Tony Becher and Paul R. Trowler. 2 ed.(1989) Open university press. 241 p.
172. Ballantine, J., Larres, P. M. Perceptions of authorial identity in academic

writing among undergraduate accounting students: Implications for unintentional plagiarism. *Accounting Education*, 21(3), 2012. P. 289-306.

173. Baum, J. J. CyberEthics: The new frontier. *TechTrends*, 2005.49(6), P. 54–56.

174. Brown, B.S., Weible, R.J. & Olmosk, K.E. Business School Deans on Student Academic Dishonesty: A Survey. *College Student Journal*, 2010. 44(2), P. 299-308.

175. Brown, D. L. Cheating Must Be Okay – Everybody Does It! *Nurse Educator* 2002. 27(1), P. 6-8.

176. Bruster, B. Cut and paste from cyberspace: Competency's changing face. *Delta Kappa Gamma Bulletin*, Summer,2004. P. 38–40.

177. Bielenka G., Volynets K. Diagnostication of valuable-significant orienters of future pedagoges. *Professional development of the teacher in the light of European integration processes: collective monograph / in the sciences*. edit prof. Tsvetkova Hanna. Hameln: InterGING, 2019. p.48-65.

178. Guidance for applying Enterprise Risk Management (ERM) to Environmental, Social and Governance (ESG)-related risks. URL: <https://www.coso.org/Pages/default.aspx>

179. Beasley, E. M. Students reported for cheating explain what they think would have stopped them. *Ethics and Behavior*, 2014. 24, P.229-252

180. Bensimon, E. M. The underestimated significance of practitioner knowledge in the scholarship on student success. *The Review of Higher Education*, 30, 2007. P. 441-469.

181. Bucharest Declaration on Ethical Values and Principles of Higher Education in the Europe Region. URL: <https://ec.europa.eu/futurium/en/urban-agenda-eu/bucharest-declaration>

182. Boehme O. Research Integrity Practices in Science Europe Member Organisations. *Science Europe*. 2016. 52 p.

183. Chapman, K., Lupton, R. 2004. Academic dishonesty in a global educational market: A comparison of Hong Kong and American university business students. *The International Journal of Educational Management*, 18, P. 425-435.
184. Committee on Publication Ethics. COPE. URL: <https://publicationethics.org/>
185. Code of Ethics for Scientists. URL: <http://www.codex.vr.se/en/texts/Uppsala%20codex.pdf>.
186. Code of Conduct for the Tampere University Community. URL: <https://www.tuni.fi/en/about-us/code-of-conduct>
187. Chudzicka-Czupała, A., Lupina-Wegener, A., Hapon, N. Students' attitude toward cheating in Switzerland, Ukraine and Poland. *The New Educational Review*, 2013. 32(2), P. 66–76.
188. Chudzicka-Czupała, A., Grabowski, D., Mello, L., Kuntz, J., Zaharia D., Hapon N., Lupina-Wegener, A., Börü D. Application of the theory of planned behavior in academic cheating research: a cross-cultural comparison *Ethics & Behavior*. Volume 26 (8). 2016. 638-659.
189. Clariana, M. Personality, procrastination and cheating in students from different university degree programs. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 30, 2013, p. 452–472.
190. Cummings, R., Maddux, C. D., Harlow, S., & Dyas, L. Academic Misconduct in Undergraduate Teacher Education Students and Its Relationship to Their Principled Moral Reasoning. *Journal of Instructional Psychology*, 2002. 29(4), p. 286-296.
191. Davis, S. F., Drinan, P. F., & Bertram Gallant, T. *Cheating in school: What we know and what we can do*. Walden, MA: Wiley Blackwell, 2012. 245-249.
192. Davis S. Academic Dishonesty: Prevalence, Determinants, Techniques, and Punishments . *Teaching of Psychology*. 1992, February. Vol. 19, issue 1. P. 16 – 20.

193. Del Carlo, D. I., & Bodner, G. M. Students' Perceptions of Academic Dishonesty in the Chemistry Classroom Laboratory. *Journal of Research in Science Teaching*, 41(1), 2003. p. 47-64.
194. Denisova-Schmidt, E. The global challenge of academic integrity. *International Higher Education*.2016 .87, p. 4–6.
195. The European Code of Conduct for Research Integrity. *ALLEA. All European Academies, Berlin* 2017. - 20 p.
196. The Fundamental Values of Academic Integrity: Second Edition. 2014. URL: http://www.academicintegrity.org/icaai/assets/Revised_FV_2014.pdf.
197. Galloway, M. K. Cheating in advantaged high schools: Prevalence, justifications, and possibilities for change. *Ethics and Behavior*, 2012. 22, p. 378-299
198. Gustafsson B., Rydén L., Gunner T., Wallensteen P. “Focus On: The Uppsala Code of Ethics for Scientists” *Journal of Peace Research*. 1984. No 21. pp. 311–316.
199. Giluk, T.I., Postlethwaite, B.E. Big Five personality and academic dishonesty: A meta-analytic review. *Personality and individual differences*, 2015. 72, p. 59-67.
200. Grimes, Paul W., A. (2003). Cross-Cultural Analysis of Academic Dishonesty in High School Economics Classrooms. URL: <https://ssrn.com/abstract=410721>.
201. Hinman, L. M. Academic integrity and the World Wide Web. *Computers and Society*,2002. 32(1), 33–42.
202. Hiney M. Research Integrity: What it Means, Why it Is Important and How we Might Protect it. *Science Europe*, 2015. 32 p.
203. Halfon M.S. Integrity. A Philosophical Inquiry. Philadelphia: Temple University Press, 1989. 190 p.
204. Harding, T. S., Carpenter, D. D., Finelli, C. J., & Passow, H. J. Does academic dishonesty relate to unethical behavior in professional practice? An exploratory study. *Science and Engineering Ethics*, 2004.10, p. 311–324.

205. Harris, J. R. (1989). Ethical values and decision processes of male and female business students. *Journal of Education for Business*, 64(5): p. 234–238.
206. Hendershott, A. Drinen, P. & Cross, M. (2000). Toward Enhancing a Culture of Academic Integrity. *NASPA Journal*, 37(4), p. 587-598.
207. Heuser, B.L. & Drake T.A. (2011). Toward global academic ethics through accountability systems. *Creating the Ethical Academy*, Routledge, Abingdon. p.198.
208. Iaboni, R. (2013). Harvard students forced to withdraw amid cheating scandal. URL:<https://edition.cnn.com/2013/02/01/us/massachusetts-harvard-cheating-scandal/>.
209. International Student Survey (2017). The changing dynamics of international student recruitment, Hobsons. URL: <https://www.internationalstudentsurvey.com>.
210. ICAI: Educational Resources. URL: <http://www.academicintegrity.org/icai/resources-4.php>.
211. Jocoy, C. (2006). Plagiarism by Adult Learners Online: A case study in detection and remediation. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 7(1), p. 1-17.
212. Jones, D. L. R. (2011). Academic dishonesty: are more students cheating? *Business Communication Quarterly*, 74(2), p.141-150.
213. Jordan, A.E. (2001). College student cheating: The role of motivation, perceived norms, attitudes, and knowledge of institutional policy. *Ethics & Behavior*, 11(3), p. 233-247.
214. Jordan, M. & Belkin, D. (2016). Foreign students seen cheating more than domestic ones. *Wall Street Journal*. June 5. URL: <http://www.wsj.com/articles/foreign-students-seen-cheating-more-than-domestic-ones-1465140141>.
215. Kisamore, J. L., Stone, T. H., & Jawahar, I. M. (2007). Academic integrity: The relationship between individual and situational factors on misconduct contemplation. *Journal of Business Ethics*, 75(3), p. 381-394.

216. Klein, H. A., Levenburg, N. M., et al. (2007). Cheating during the college years: How do business school students compare? *Journal of Business Ethics*, 72(2), p. 197–206.
217. Kohlberg L. The relationship of moral judgment to moral action. N. Y.: Appleton-Century-Crofts, 2004. 162 p.
218. Kekes J. Academic Corruption *The Monist*. 1996. Vol. 79, issue 4. P. 564 – 576.
219. Lang, J. (2013). *Cheating lessons: Learning from academic dishonesty*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
220. Lukianova L. Analysis of Modern Teacher’s Educational Needs in the Context of Professional and Personal Development. *Creativity and innovation as challenges for the systems of education – cross cultural perspective: International Forum for Education*. 2019. P.32-39.
221. Lukianova L. Effects of Global Labor Market Trends on The Content of Professional Training of Future It Managers *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2019, 70(2), 16-27. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/archive>;
222. Lokanan, M. E. Challenges to the Fraud Triangle: Questions on Its Usefulness. *Accounting Forum*, 39 (3), 2015. 201–224.
223. Lawson, R. A. Is Classroom Cheating Related to Business Students’ Propensity to Cheat in the “Real World”? *Journal of Business Ethics*, 49 (2), 2004.189–195.
224. LaDuke, R. Academic dishonesty today, unethical practices tomorrow. *Journal of Professional Nursing*, 29(6), p. 402–406.
225. Lindsay, R. (2015). Academic dishonesty at Stanford: What compels elite students to cheat? Retrieved from <https://www.csmonitor.com/USA/Education/2015/0329/Academic-dishonesty-at-Stanford-What-compels-elite-students-to-cheat>.
226. Lucas, G. M., & Friedrich, J. (2005). Individual differences in workplace

deviance and integrity as predictors of academic dishonesty. *Ethics & Behavior*, 15, p. 15–35.

227. Lupton, R. A., Chapman, K. J., Weiss, J. E. (2000). A Cross-National Exploration of Business Students' Attitudes, Perceptions and Tendencies toward Academic Dishonesty. *Journal of Education for Business* 75(4), p. 231–235.

228. Lyall, S. (2014). U.N.C. Investigation reveals athletes took fake classes. Retrieved from https://www.nytimes.com/2014/10/23/sports/university-of-north-carolina-investigation-reveals-shadow-curriculum-to-help-athletes.html?_r=0.

229. McCabe, D. L., Butterfield, K. D., & Treviño, L. K. *Cheating in college: Why students do it and what educators can do about it*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press. 2012 p. 231–235.

230. Macfarlane B *Teaching with Integrity: The Ethics of Higher Education Practice* [Text] / Bruce Macfarlane. London and New York: Routledge Falmer, 2004. 184p.

231. Melé, D. 2005. Ethical Education in Accounting: Integrating Rules, Values and Virtues. *Journal of Business Ethics*, 57 (1), 97–109.

232. McCabe, D. L., L. K. Treviño and K.D. Butterfield. 2002. Honor Codes and Other Contextual Influences on Academic Integrity: A Replication and Extension to Modified Honor Code Settings. *Research in Higher Education*, 43 (3), 357–378.

233. McCabe, D. L., K. D. Butterfield and L. K. Treviño. 2006. Academic Dishonesty in Graduate Business Programs: Prevalence, Causes, and Proposed Action. *Academy of Management Learning and Education*, (5) 3, 294–305.

234. Mayhew, M. J., S. M. Hubbard, C. J. Finelli and T. S. Harding. 2009. Using Structural Equation Modeling to Validate the Theory of Planned Behavior as a Model for Predicting Student Cheating. *The Review of Higher Education*, 32 (4), 441–468.

235. Martinov-Bennie, N. and R. Mladenovic. 2015. Investigation of the Impact of an Ethical Framework and an Integrated Ethics Education on Accounting Students' Ethical Sensitivity and Judgment. *Journal of Business Ethics*, 127 (1), 189–203.
236. Macdonald, R., & Carroll, J. (2006). Plagiarism – A complex issue requiring a holistic institutional approach. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 31(2), 233–245.
237. Magnus, J. R., Polterovich, V. M., Danilov, D.L., Savvateev, A.V. (2002). Tolerance of Cheating: An Analysis across Countries. *The Journal of Economic Education*, 33, 125–35.
238. Marsden, H., Carroll, M. & Neill, J. (2005). Who cheats at university? A self-report study of dishonest academic behaviours in a sample of Australian university students. *Australian Journal of Psychology*, 57(I), 1-10.
239. Martin, D. F. (2005). Plagiarism and technology: A tool for coping with plagiarism. *Journal of Education for Business*, 80(3), 149–152.
240. Murdock, T.B., Miller, A., & Kohlhardt, J. (2004). Effects of classroom context variables on high school students' judgments of the acceptability and likelihood of cheating. *Journal of Educational Psychology*, 96(4), 765-777.
241. A Memorandum of Lifelong Learning <https://uil.unesco.org/document/european-communities-memorandum-lifelong-learning-issued-2000>
242. Nonis, S. and C. O. Swift. 2001. Personal Value Profiles and Ethical Business Decisions. *Journal of Education for Business*, 76 (5), 251–256.
243. Nadelson, S. 2006. The Role of the Environment in Student Ethical Behavior. *Journal of College and Character*, 7 (5). 1-9.
244. OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017.–Access mode:<http://www.oecd.org/publications/oecd-reviews-of-integrityineducationukraine-9789264270664-en.htm>.

245. Olson A. Authoring a Code of Ethics: Observations on Process and Organization/Andrew Olson. – Access mode: <http://ethics.iit.edu/ecodes/authoring-code>
246. Othman, Z., R. Shafie and F. Z. A. Hamid. 2014. Corruption – Why Do They Do It?'. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 164, 248–257.
247. O'Leary, C. 2009. An Empirical Analysis of the Positive Impact of Ethics Teaching on Accounting Students. *Accounting Education*, 18 (4–5), 505–520.
248. O'Leary, C. and G. Pangemanan. 2007. The Effect of Groupwork on Ethical Decision-Making of Accountancy Students. *Journal of Business Ethics*, 75 (3), 215–228.
249. Pan-European Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED). Ethical behaviour of all actors in education / 7th Prague Forum «Towards a Pan-European Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education». Charles University, Prague, Czech Republic, 1 – 2, October 2015. – 58 p.
250. Pryor, J. H. 2004. Conducting Surveys on Sensitive Topics. *New Directions for Institutional Research*, 121, 39–50.
251. Responsible conduct of research and procedures for handling allegations of misconduct in Finland. Guidelines of the Finnish Advisory Board on Research Integrity, 2012 — 44p. — URL: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf
252. Smyth, M. L. Davis., J. R. Perceptions of Dishonesty among Two-year College Students: Academic versus Business Situations. *Journal of Business Ethics*, 51 (1), 2004, p. 63–73.
253. Soltani, B. The Anatomy of Corporate Fraud: A Comparative Analysis of High Profile American and European Corporate Scandals. *Journal of Business Ethics*, 120 (2), 2014, p.251–274.

254. Staats, S., J. M. Hupp, H. Wallace and J. Gresley. 2009. Heroes Don't Cheat: An Examination of Academic Dishonesty and Students' Views on Why Professors Don't Report Cheating. *Ethics & Behavior*, 19 (3), 171–183.
255. Scrimshire, A. J., T. H. Stone, J. L. Kisamore and I. M. Jawahar. 2017. Do Birds of a Feather Cheat Together? How Personality and Relationships Affect Student Cheating. *Journal of Academic Ethics*, 15 (1), 1–22.
256. Sariffuddin, S., K.D. Astuti and R. Arthur. 2017. Investigating Plagiarism: The Form and the Motivation in Performing Plagiarism in High Education. *Journal of Education and Learning*, 11 (2), 172-178.
257. Sheldon R. The European and American University since 1800: *Historical and Sociological Essays* .Cambridge University Press, 1993, 384 p.
258. Sopova D. Trends in the academic integrity development of future specialists in European Universities. *Znanstvena misel* No. 43. (2020). P. 17 - 23.
259. Sopova D. Academic integrity as part of the quality of modern higher education. *Virtus*. 2019 № 31. P. 134-137.
260. Smith, M., N. Ghazali and S. F. N. Minhad (2007). Attitudes towards Plagiarism among Undergraduate Accounting Students: Malaysian Evidence. *Asian Review of Accounting*, 15 (2), 122–146.
261. Tampere University. Website service for research groups, centres and projects at the University of Tampere. - URL: <https://research.uta.fi/>
262. Trevino, L. K. and D. McCabe. 1994. Meta-Learning about Business Ethics: Building Honorable Business School Communities. *Journal of Business Ethics*, 13, 405–416.
263. Transparency international: the global coalition against corruption/ - URL: <https://www.transparency.org/en/#>
264. Thomas, D. 2017. Factors That Explain Academic Dishonesty Among University

Students in Thailand. *Ethics & Behavior*, 27 (2), 140–154.

265. The Code of Ethics for Research in Education [Electronic resource] – Access mode: <http://www.aare.edu.au/ethics/ethcfull.htm>.

266. Uusiautti, S., & Maatta, K. 2012. How to Train Good Teachers in Finnish Universities? Student Teachers' Study Process and Teacher Educators' Role in It. *European Journal of Educational Research*, 1(4), 339-352

267. Wolf S. Bride and cheat to get a doctoral degree in German? *Transparency International: Global Corruption Report: Education*. New York : Routledge, 424 p. 2013

268. Whitley, B. E. Factors Associated with Cheating among College Students: A Review. *Research in Higher Education*, 39 (3), 1998, p.235–274.

269. Weaver, K. A., S. F. Davis, C. Look, V. L. Buzzanga and L. Neal. 1991. Examining Academic Dishonesty Policies. *College Student Journal*, 25 (3), 302–305.

270. Walker, N. and K. Holtfreter. 2015. Applying Criminological Theory to Academic Fraud. *Journal of Financial Crime*, 22 (1), 48–62.

ДОДАТКИ

Додаток А

Навчальні механізми спрямовані на запобігання та послідовне реагування на порушення академічної чесності

1. Контролер академічної поведінки студентів (далі КАПС) - член академічної спільноти, призначений для фіксування даних про ймовірні проступки в академічній сфері та для управління діями університету на ці інциденти відповідно до політики академічної чесності закладу вищої освіти. КАПС може відповідати як за весь університет в межах одного корпусу, так і за певні інститути або факультети, і зазвичай призначається адміністрацією університету.

2. Навчання здійснює координатор КАПС — відповідальна особа, яка забезпечуватиме стратегічний нагляд за відповідним відділом за підтримки проректора з науково-методичної та навчальної роботи. Навчання контролерів академічної поведінки студентів (КАПС) включатиме як початкову, так і постійну навчальну складову.

3. Початкове навчання включатиме ознайомчий курс з координатором КАПС. На цьому курсі майбутні контролери ознайомлюватимуться з політикою

академічної чесності студентів університету та відповідними документами, допоміжними матеріалами. Допоміжні матеріали включатимуть:

- схематичний інструктаж стосовно оформлення справи;
- зразки листів для комунікації з викладачами та студентами стосовно розслідувань та результатів;
- інструктаж стосовно штрафних санкцій та процедури звіту.

4. Постійне навчання проводитиметься за допомогою онлайн та офлайн засобів. Офлайн-тренінги проводитимуться чотири рази на рік та один підсумковий офлайн-семінар. Окрім тренінгів проводитимуться засідання, на яких відбуватиметься обговорення конкретних питань (наприклад, введення даних до університетської системи). Підсумковий офлайн-семінар підніматиме такі питання, як доцільність та ефективність штрафних санкцій, забезпечить більш глибоке розуміння місця мережі контролерів в університеті.

Додаток Б**Анкета «Виявлення поширеності випадків академічної нечесності у закладі вищої освіти»**

1. Оберіть один або декілька варіантів відповіді: «Чи доводилось Вам в цьому навчальному році...»

- а) скачувати з Інтернету реферати, твори, есе, курсові роботи;
- б) ксерокопіювати конспекти або лекції інших студентів;
- в) користуватися опублікованими відповідями на екзаменаційні білети, шпаргалками;
- г) користуватися творами, есе, домашніми завданнями, самостійними опрацюваннями, індивідуальними науково-дослідними завданнями виконаними студентами Вашого навчального закладу в попередні роки;
- д) користуватися на іспитах матеріалами з предмету, завантаженими на мобільний телефон або інший гаджет;
- е) користуватися на іспитах шпаргалками інших студентів;
- є) купляти готові роботи чи платити за виконання рефератів, курсових,

дипломних робіт;

ж) нічого з вище перерахованого не доводилось робити в цьому навчальному році.

2. Оберіть один або декілька варіантів відповіді: «В якій мірі можливо чи неприпустимо користуватися шпаргалками під час навчання в коледжі або університеті?»

- а) загалом можливо;
- б) цілком можливо;
- в) неприпустимо;
- г) цілком неприпустимо;
- д) утримаюсь від відповіді.

3. Оберіть один або декілька варіантів відповіді: «В якій мірі можливо чи неприпустимо захистити написану іншою людиною курсову чи дипломну роботу?»

- а) загалом можливо;
- б) цілком можливо;
- в) неприпустимо;
- г) цілком неприпустимо;
- д) утримаюсь від відповіді.

4. Оберіть один варіант відповіді: «Скачування робіт з Інтернету – розповсюджена практика у моєму коледжі».

- а) так;
- б) ні.

5. Оберіть один варіант відповіді: «Більшість іспитів у моєму вищому навчальному закладі можна скласти за допомогою списування».

- а) так;

б) ні.

6. Оберіть один варіант відповіді: «Багато моїх одногрупників хоча б один раз купляли роботу, написану на замовлення».

а) так;

б) ні.

7. Оберіть один варіант відповіді: «Деякі викладачі мого навчального закладу можуть поставити позитивну оцінку за винагороду або подарунок».

а) так;

б) ні.

Додаток В

Опитувальник на встановлення розуміння різниці між дефініціями “низька академічна якість”, “плагіат”

Опитавши студентів, ми дійшли висновку, що 40% інформації у наукових дослідженнях взяті з інших джерел. Позначте біля кожного твердження чи вважаєте ви, що це плагіат		Низька академічна якість тексту	Плагіат	Не плагіат	Я не впевнений/на
1	Матеріал скопійований дослівно, відсутні цитати, посилання				
2	Матеріал скопійований дослівно, відсутні цитати, а посилання є.				
3	Матеріал скопійований дослівно, відсутні цитати, є внутрішньо-текстове посилання.				
4	Матеріал складається з великої				

	кількості речень з різних джерел, нема посилань, цитат				
5	Матеріал складається з великої кількості речень з різних джерел, є посилання та цитати				
6	В тексті змінені деякі слова, але нема цитат, посилань				
7	В тексті змінені деякі слова, але нема цитат, посилання є				
8	В тексті змінені деякі слова, наявні цитати та посилання				

Додаток Г

Практикум з перефразування

Шановні студенти! Вам надається невеликий уривок зі статті М.В.Гнілоскурєнко (2020) “Історико-культурний потенціал як передумова інтерактивної рекреації в історичному ядрі міста”, який Вам необхідно узагальнити. Для цього використовуйте цитати та перефразування. Закінчивши читання уривку, ви побачите кілька корисних порад, які можуть допомогти вам виконати цю вправу.

Уривок з Гнілоскурєнко М.В. (2020). Історико-культурний потенціал як передумова інтерактивної рекреації в історичному ядрі міста. East European Scientific Journal, 1(53) с. 4.

В сучасній урбаністичній практиці поки що немає остаточного визначення поняття «інтерактивність», що фактично тотожне поняттю «взаємодія». З усім тим відмінності між взаємодією та інтерактивністю не можна виключати. Взаємодія може відбуватись в різному середовищі, та на її якість впливає ряд факторів, одним із яких є саме «інтерактивність». Інтерактивність — це поняття, яке розкриває характер і специфіку взаємодії. У містобудуванні природа такої взаємодії полягає у відображенні емоційної реакції людини на навколишнє середовище. Інтерактивне спілкування – це обмін ідеями, в якому обидва учасники взаємодіючої системи (людина та середовище), активні і здатні до взаємного впливу у цьому динамічному двосторонньому потоці обміну інформацією [2]. Рекреація (лат. *recreatio* – відпочинок) – це система заходів, пов'язана з використанням вільного часу людей поза місцем їх постійного проживання. Як заведено вважати, основна роль рекреації – це відновлення, зміцнення і збереження здоров'я людей, зайнятих виробничою, навчальною, науковою та іншою діяльністю [3]. Цей традиційний принцип розгляду рекреації сьогодні збагачується естетично-пізнавальними аспектами, які можуть якнайповніше бути забезпечені в історичному, сформованому віками середовищі міст, і в першу чергу у структурі їх центрів. Історичний міський центр покликаний виконувати функції на рівні виключному і неповторному, та пропонувати людям можливості для переживань унікальних, атракційних та святкових вражень. Саме тому сьогодні спостерігається активне тяжіння як мешканців так і туристів до відвідування специфічної «міської тканини», в середовищі якої постійна рухливість чередується з тихими оазисами, характер яких потребує спокійного сприйняття і пізнання.

Головна думка:

Підтверджуючі аргументи:

Виділіть головну думку окремо від підтверджуючих аргументів

Що на Вашу думку необхідно процитувати?

Перефразуйте головну думку переставивши слова місцями та змінивши їх

Підсумуйте аргументи, які вам здаються важливими:

Будь ласка, не забудьте використовувати змістові зв'язки, щоб з'єднати ідеї у своєму резюме.

Остаточний варіант узагальнення:

Додаток Д**Список публікацій здобувача**

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Сопова, Дана Олегівна (2017) Поняття академічної чесності: науковий дискурс *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 2017 (3-4). с. 26-31. ISSN 1609-8595

2. Сопова, Дана Олегівна (2017) Історичний аналіз проблеми академічної чесності майбутніх фахівців в європейській практиці *Інженерні та освітні технології*, 2017 (4(20)). с. 98-103. ISSN 2307-9770

3. Сопова, Дана Олегівна (2017) Теоретичний аспект формування іміджу та соціалізації майбутніх педагогів дошкільних навчальних закладів *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка* (2(7)). с. 120-123. ISSN 1728-3817

4. Сопова, Дана Олегівна (2017) Феномен академічної чесності у контексті якості сучасної вищої освіти *Педагогічна освіта: теорія і практика* (28). с. 79-84. ISSN 2311-2409

5. Сопова, Дана Олегівна (2018) Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога *Неперервна професійна освіта: теорія і практика (серія: педагогічні науки)* 2018, 56-57 (3-4). с. 52-56. ISSN 1609-8595

6. Сопова Д.О., Бровко К.А., Дурдас А.П. (2018) Е-середовище як складова корпоративної культури в університетах Французької Республіки *Молодь і ринок*, 157 (2). с. 133-137. ISSN 2308-4634

7. Сопова, Дана Олегівна (2018) Концептуальні основи формування академічної чесності під час навчання майбутніх педагогів *The Modern Higher Education Review* (3). с. 120-126. ISSN 2518-7635 (Англомовна стаття, журнал цитується в таких базах даних: Index Copernicus, Google Scholar, Vernadsky National Library of Ukraine “Scientific Periodicals Ukraine”)

8. Сопова, Дана Олегівна (2019) Академічна чесність як частина якості сучасної вищої освіти *Virtus* (31). с. 134-137. ISSN 2410-4388 (Монреаль, Канада, англомовна стаття, журнал цитується в таких базах даних: Scientific Indexing Services (USA), Citefactor (USA), International Innovative Journal Impact Factor, Google Scholar, ResearchBib, Scientific Journal Impact Factor, Directory of Research Journals Indexing)

9. Сопова, Дана Олегівна (2020) Trends in the academic integrity

development of future specialists in European Universities. *Znanstvena misel* (43). с. 17-23 (Любляна, Словенія) ISSN 3124-1123

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Сопова, Дана Олегівна (2017) Етичний кодекс як гарант академічної чесності в університетах Європейського Союзу In: Основні напрями розвитку наукових досліджень молодих учених, 9-10 листопада 2017 року, м. Переяслав-Хмельницький.

2. Сопова, Дана Олегівна (2017) Порушення принципів академічної чесності як проблема вищої освіти в Україні та країнах Європейського союзу In: Міжнародна наукова конференція «Трансформації в українській освіті і наукових дослідженнях: світовий контекст», 25-26 травня 2017 року, Україна, Умань. ст. 159.

3. Сопова, Дана Олегівна (2017) Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців на сучасному етапі становлення вищої освіти In: Міжвузівська регіональна науково-методична конференція «Модернізація змісту професійної освіти – умова підготовки компетентного фахівця нової формації», 16 травня 2017 року, Україна, Житомир.

4. Сопова, Дана Олегівна (2017) Академічна чесність у розвитку лідерського потенціалу університетської спільноти In: III-й Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання сучасної науки», 15-16 травня 2017 року, Україна, Київ. ст. 69

5. Сопова, Дана Олегівна (2017) Філософський аспект академічної чесності як проблеми інноваційного суспільства In: Всеукраїнська науково-практична конференція «Українське суспільство: контури інновацій», 30 березня 2017 року, Україна, Київ. ст. 308

6. Сопова, Дана Олегівна (2017) Академічна чесність у формуванні

професійно-етичної компетентності майбутніх педагогів In: V Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми вищої професійної освіти», 23 березня 2017 року, Україна, Київ.

7. Сопова, Дана Олегівна (2017) Академічна чесність як ознака якості університетської освіти In: III Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації», 23-24 лютого 2017 року, Національний університет біоресурсів і природокористування України. ст. 96

8. Сопова, Дана Олегівна (2017) Прояви академічної нечесності як проблема розвитку сучасної освіти In: IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Наукова Україна: проблеми сучасності та перспективи майбутнього», 21-22 лютого 2017 р., Центр наукових технологій, м. Харків. ст. 31-35

9. Сопова, Дана Олегівна (2018) Особливості розвитку академічної чесності майбутніх фахівців в університетах Європи Матеріали Міжнародного літнього наукового симпозіуму "Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика" м. Одеса. 26-27 липня 2018 року. с. 51-53.

10. Сопова, Дана Олегівна (2018) Значення академічної чесності для формування цілісної особистості учнів загальноосвітніх шкіл Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції "Диференціація у шкільній освіті: історичний досвід і сучасні технології" м. Київ. 16 травня 2018 року. с. 202-206.

11. Сопова, Дана Олегівна (2019) Особливості розвитку академічної чесності студентів в університетах Європи Велет українського слова (до 200-ліття Пантелеймона Куліша): збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 18 жовтня 2019 р., м. Київ/ за заг. Ред. Дічек Н. П.— Київ: Педагогічна думка, 2019. с. 123-125.

Додаток Е

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені М.П. ДРАГОМАНОВА
 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9
 Телефон: 234-11-08

27.02.2020 № 46
 На № _____

05.02.20

Сопов
 підгото
 по
 „0
 „Лу

Упр
 Сопової Д
 педагогік
 Шевченка
 дисциплін
 „Педагогі
 у вищій
 „Новітні
 де розгля
 основних
 професій
 Роз
 європейс
 України”
 науковог
 семінарс
 Упр
 дисертаці
 до майбу

Т. в. о. ре

Караман Олен
 0502000767

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження аспірантки
Київського університету імені Бориса Грінченка
Сопової Дани Олегівни
на тему: “Академічна чесність як складова професійної підготовки
майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу”,
представленого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з педагогіки за спеціальністю “011 Науки про освіту”

Упродовж 2019-2020 рр. на базі НПУ імені М. П. Драгоманова здійснювалася апробація результатів дисертаційного дослідження Сопової Д. О. з теми “Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу”.

Впровадження у професійну підготовку студентів окремих положень дисертаційного дослідження Сопової Д. О. дало позитивні зміни у їх підготовці до майбутньої професійної діяльності та сприяло підвищенню пізнавального інтересу майбутніх фахівців до розвитку академічної чесності в освітньому процесі.

“Рекомендації щодо застосування європейського досвіду формування академічної чесності в системі вищої освіти України” розроблені Соповою Д. О., були використані викладачами кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості для проведення тренінгів та майстер-класів з формування академічної чесності для студентів. Матеріали дослідження використовувалися під час викладання таких дисциплін як. «Основи наукових досліджень», «Методи та методологія наукових досліджень», де розглядалися положення дисертаційної роботи аспіранта щодо основних тенденцій формування академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університеті.

Результати впровадження дисертаційного дослідження Сопової Д. О. обговорювались на засіданні кафедри педагогіки і психології дошкільної освіти та дитячої творчості НПУ імені М.П. Драгоманова (протокол № 7 від 22 лютого 2020 р.).

Проректор з наукової роботи

Заступник декана з наукової роботи
 Факультету педагогіки і психології

Г. М. Торбін

О. В. Матвієнко

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
 ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
 IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна
 тел. факс: (032) 261-60-48, тел. 260-34-02
<http://www.lnu.edu.ua>, e-mail: lnu@lnu.edu.ua
 Код ЗКПО 02070987, Державна Казначейська служба України
 МФО 820172, р.р. 35225230001061
 № свідоцтва 17701483, ін. пол. № 020709813029
 Валютний рахунок № 26005000028567, 26009000028110
 в Укресімбанку
 м. Львів МФО 322313
 № 4610-У від 28.11.2019

1, Universytetska Str., Lviv, 79000, Ukraine
 Phone Fax: +38 (032) 261-60-48, 260-34-02
<http://www.lnu.edu.ua>, e-mail: lnu@lnu.edu.ua
 Code ZKPO 02070987 State Treasury Service of U.K.
 MFO 820172, Settlement Acc. 35225230001061
 Certificate No. 17701483, Tax ID 020709813029
 Foreign Currency Acc.No. 26005000028567, 26009000028110
 in Lviv Branch of Ukreximbank
 MFO 322313
 на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Сопової Дани Олегівни
 на тему:

**“Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців
 в університетах Європейського Союзу”**
 (спеціальність 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти)

Упродовж 2018-2019 рр. основні положення наукового дослідження Сопової Д.О. апробовано та впроваджено на факультеті педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка. Матеріали дослідження використовувалися під час викладання дисциплін педагогічного циклу, зокрема у процесі вивчення студентами курсів «Культура наукової мови», «Методологія наукових досліджень», «Формування акмеологічної культури дошкільників», де розглядалися положення дисертаційної роботи аспірантки щодо основних тенденцій формування академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університеті.

“Рекомендації щодо застосування європейського досвіду формування академічної чесності в системі вищої освіти України”, що розробила Сопова Д.О. використовували викладачі кафедри початкової та дошкільної освіти для проведення лекційних, семінарських та індивідуальних занять зі студентами.

Упровадження в професійну підготовку студентів окремих положень дисертаційної роботи Сопової Д.О. підтвердили свою ефективність і наукову значущість та дало позитивні зміни у підготовці студентів до майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Проректор з наукової роботи
 Львівського національного університету
 імені Івана Франка,
 чл.-кор. НАН України

проф. Гладишевський Р.С.

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ,
Україна, 04053, тел./факс: +380 44 272-19-02
e-mail: kubg@kubg.edu.ua, www.kubg.edu.ua

BORYS GRINCHENKO
KYIV UNIVERSITY

18/2 Bulvarno-Kudriavska St., Kyiv,
Ukraine, 04053, tel./fax: +380 44 272-19-02
e-mail: kubg@kubg.edu.ua, www.kubg.edu.ua

27.05.2020 № 08-Н

На № _____ від _____

АКТ
про впровадження результатів дисертації
Сопової Дани Олегівни

«Академічна чесність як складова професійної підготовки
майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю «011 Науки про освіту» («Освітні, педагогічні науки»)

У період з 2017 по 2020 рр. в освітній процес Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка було впроваджено матеріали дисертаційної роботи Сопової Дани Олегівни «Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу».

Використовуючи теоретичні положення, дисертантка розробила «Рекомендації щодо застосування європейського досвіду формування академічної чесності в системі вищої освіти України». Здобувачка неодноразово брала участь у засіданнях кафедри теорії та історії педагогіки, методологічних семінарах Педагогічного інституту, науково-практичних конференціях різного рівня, які проходили в університеті: міжнародних – «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій» (2016), «Освітологія – 2017» (2017), «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: варіативність моделей неперервної педагогічної освіти» (2018), «Сучасні стратегії педагогічної освіти в контексті розбудови суспільства сталого розвитку та євроінтеграції» (2019); всеукраїнських – «Дослідження молодих вчених: від ідеї до реалізації» (2019), а також в «Освітологічних дебатах» на тему «Академічна доброчесність у забезпеченні якості освіти» (2019). Дослідниця з 01.02.2018 р. по 30.04.2018 р. брала участь у програмі академічного обміну Європейського Союзу Erasmus+ (KA1), пройшла наукове стажування в Університеті Тампере (Фінляндська Республіка) на Факультеті менеджменту.

Сопова Д.О. протягом 2017-2020 рр. була активною учасницею реалізації завдань міжнародного проекту програми «Еразмус+: Жан Моне» модулю «Якість вищої освіти та експертний супровід її забезпечення: рух України до Європейського Союзу» та презентувала матеріал на тему «Академічна чесність як складова якості вищої освіти», що засвідчено сертифікатом.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у тому, що його положення у подальшому можуть використовуватись на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, для удосконалення змісту професійної підготовки магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи».

Акт про впровадження результатів дослідження було обговорено і схвалено на засіданні кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту (протокол № 8 від 04 березня 2020 р.).

Проректор з наукової роботи,
доктор філологічних наук, доцент

Наталія ВІННІКОВА

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

04070, м. Київ, вул. Г. Сковороди, 2, тел.: (044) 425-60-59, факс.: (044) 463-67-83, www.ukma.edu.ua

Н.О. Ярошко № 02/211

на № _____

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на тему: **“Академічна чесність як складова професійної підготовки майбутніх фахівців в університетах Європейського Союзу”**

(спеціальність “011 Науки про освіту”)

Сопової Дани Олегівни

Упродовж 2019-2020 рр. основні положення наукового дослідження Сопової Д.О. апробовано та впроваджено у Національному університеті «Києво-Могилянська академія». Матеріали дослідження використовувалися під час проведення освітніх та інформаційних заходів з академічної доброчесності, де використовувались положення дисертаційного дослідження аспіранта щодо основних тенденцій формування академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в університеті.

Розроблені Соповою Д.О. “Рекомендації щодо застосування європейського досвіду формування академічної чесності в системі вищої освіти України” були використані Науковою бібліотекою для проведення лекційних, семінарських та індивідуальних занять зі студентами. Зокрема, ці рекомендації були представлені на виступі Д. О. Сопової з лекцією "Напрями впровадження досвіду розвитку академічної чесності майбутніх фахівців університетів Європейського Союзу у систему вищої освіти України".

Впровадження окремих положень дисертаційного дослідження Сопової Д.О. у процес професійної підготовки студентів дало позитивні зміни у їх готовності до майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Віце-президент з науки та інформатизації

Т.О. Ярошенко

000631

М.П.